

ULUSLARARASI
FİLOLOJİ
BENĞÜ
Yıl: 2024 Cilt:4 Sayı:1

ISSN: 2791-9641

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi

U L U S L A R A R A S I
FİLOLOJİ
B E N G Ü

INTERNATIONAL JOURNAL OF FİLOLOJİ BENGÜ

Cilt 4/1, Mayıs, 2024 | Vol. 4/1 May, 2024

ISSN: 2791-9641

Mardin Artuklu Üniversitesi Adına:
Owner on Behalf of Mardin Artuklu University:

Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR
(Rektör)

Editör | Editor in Chief
Doç. Dr. Serdal KARA

Editör Yardımcısı | Assistant Editör
Doç. Dr. Ahmet ABDÜLHADİOĞLU

Yazı İşleri Müdürü | Managing Editor
Sercan YILDIZ

Alan Editörleri | Section Editors

Prof. Dr. Ergün HAMZADAYI - Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Gaziantep, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TOSUN - Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tunceli, Türkiye
Prof. Dr. Rysbek ALİMOV - Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi, Mainz, Almanya
Doç. Dr. Ferhat ÇETİNKAYA-Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Adıyaman, Türkiye
Doç. Dr. Talip ÇUKURLU - Siirt Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Siirt, Türkiye
Dr. Halit ALKAN - Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mardin, Türkiye

Yazım ve Dil Editörleri | Redactor Editor
Öğretim Görevlisi Bestami BOZOĞULLARINDAN
Arş. Gör. Fırat AĞÇAKAYA

Mizanpaj Editörü | Layout Editor
Dr. Öğr. Üyesi Şükri AYKAT

Yayın Kurulu | Editorial Board

Prof. Dr. Atabey KILIÇ - Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Kayseri, Türkiye
Prof. Dr. Abdulhalim AYDIN - Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Elazığ, Türkiye
Prof. Dr. Hülya KASAPPOĞLU ÇENGEL - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Julian RENTZSCH - Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi Slav, Türk ve Baltık Araştırmaları Enstitüsü, Mainz, Almanya
Prof. Dr. Marija LEONTIK - Goce Delcev Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Stip, Makedonya
Prof. Dr. Mustafa ÖNER - Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir, Türkiye
Prof. Dr. M. Sait TOPRAK Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mardin, Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA - Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Rize, Türkiye
Doç. Dr. Şerife YALÇINKAYA - Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir, Türkiye

Danışma Kurulu | Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet AKKAYA - Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Adıyaman, Türkiye
Prof. Dr. Bahir SELÇUK - Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Elazığ, Türkiye
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye
Prof. Dr. Gisela Prochazka-Eisl - Universität Wien Philologisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Viyana, Avusturya
Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ - Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Düzce, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BALCI - İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Nazmi ÖZEROL - İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Malatya, Türkiye
Prof. Dr. Nezir TEMUR - Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Petr KUCERA - Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi Slav, Türk ve Baltık Araştırmaları Enstitüsü, Mainz, Almanya
Doç. Dr. Adnan OKTAY - Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mardin, Türkiye
Doç. Dr. Levent BİLGİ - Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye
Doç. Dr. Ulaş BİNGÖL - Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Siirt, Türkiye
Dr. Zülküf KILIÇ - Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Bingöl, Türkiye

Yönetim Yeri | Head Office

Mardin Artuklu Üniversitesi Yenişehir Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu Artuklu / Mardin
Tlf: 0 482 213 4002
e-mail: filolobjbengu@artuklu.edu.tr - web: <https://www.artuklu.edu.tr/filolobjbengu>

Baskı:

Baskı Yeri ve Tarihi | Publication Place and Date

May 2024

Mardin Artuklu Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (MAÜ-TÖMER)'nin bilimsel bir yayım organı olan Uluslararası Filoloji Bengü Dergisi, altı ayda bir (Kasım-Mayıs) ve yılda iki sayı olarak yayımlanan hakemli akademik bir dergidir. | International Journal of Filoloji Bengü, as a peer-reviewed academic journal of Mardin Artuklu University-Teaching Turkish and Foreign Languages Application and Research Center, is published twice a year in November and May.

İçindekiler | Contents

Makaleler | Articles

Araştırma Makaleleri | Research Articles

Fatma KOÇ Türkiye Türkçesi Ağzlarında Karakter Adlarının Tematik Tasnifi: Olumlu Anlama Sahip Olanlar	01-22	Fatma KOÇ Thematic Classification of Character names in Turkey Turkish Dialects: Those with Positive Meanings
Talip ÇUKURLU Balkanlarda Açan Bir Çiçek: Eskicumalı Hamîd'in Gül Tasvirleri	23-36	Talip ÇUKURLU A Flower Blooming in the Balkans: Eskicumalı Hamid's Rose Depictions
Gökberk ONARAN Tarihî Türk Lehçelerinde Avlanmak için Kullanılan Alet İsimleri	37-56	Gökberk ONARAN FNames of Tools Used for Hunting in Historical Turkish Dialects
Zeynel Abidin ELÇİ Konuşma Eğitimi Sürecinde Geribildirim Kaynakları	57-71	Zeynel Abidin ELÇİ Feedback Sources in the Speech Training Process

Kitap Tanıtımı | Book Review

Fırat TAŞ, Abdulsamet YILMAZ Remzî (2021) Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm	72-75	Fırat TAŞ, Abdulsamet YILMAZ Remzî (2021) Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm
---	-------	---

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Karakter Adlarının Tematik Tasnifi: Olumlu Anlama Sahip Olanlar

Fatma Koç | ORCID ID: 0000-0003-2736-5459 | fatma_koc_1991@hotmail.com

Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02s4gkg68>

Özet

Bir dili kullanan toplumun düşünce dünyası ve bakış açısı, kullanılan dilin söz varlığına da yansımaktadır. Söz varlığı, dilin içerisinde yer alan sözcüklerin toplamı olmasının yanı sıra bundan daha fazlasını ifade eder. Bir alana veyahut konuya ilişkin sözcük topluluğu, incelenen alana ait söz varlığını oluşturur. Bir varlığı, oluşumu veyahut nesneyi adlandırmak ise söz varlığı içerisinde kendine yer bulan eylemler içerisinde bulunmaktadır. İnsanların kullandığı dil bünyesinde, herhangi bir unsura ad vermesi ve onu tanımlaması, mensup olunan toplumun kültürel iklimini de yansıtmaktadır. Canlı bir varlık olan dil, insanların onu kullanmasıyla yaşamaya devam eder. Her yörenin veya bölgenin dil noktasında kendine özgü söyleyiş biçimi bulunmaktadır. Var olan bu farklı söyleyiş biçimleri, ağız bölgelerini oluşturmakla birlikte her bölgenin kendi dil yapısı içerisinde şekillenen ve farklı anlamlar yüklenen sözcük kullanma biçimleri bulunmaktadır. Dolayısıyla ses ve şekil hususundaki farklılıklar sözcüklerin tematik yapısına da tesir etmiş, bir sözcüğün anlamı her ağız bölgesinde farklılık göstermiştir. Türkiye Türkçesi ağızları, standart Türkçeye birçok sözcük aktarmış ve böylelikle Türk dilinin söz varlığını zenginleştirme işlevini üstlenmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye Türkçesi ağızları, standart Türkçeye söz varlığı anlamında katkı sağlayan canlı bir kaynak konumundadır. Bu çalışmada *Derleme Sözlüğü* taranmış ve olumlu anlama sahip olan karakter adları tespit edilmiştir. Tespit edilen olumlu anlama sahip olan karakter adları içerdiği anlama göre kategorize edilmiş ve sayısal veri olarak belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türk Dili, Türkiye Türkçesi Ağızları, Söz Varlığı, Olumlu Karakter Adları.

Atıf Bilgisi

Koç, Fatma. (2024). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Karakter Adlarının Tematik Tasnifi: Olumlu Anlama Sahip Olanlar. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 1-22.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1469393>

Geliş Tarihi	16.04.2024
Kabul Tarihi	23.05.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Thematic Classification of Character Names in Turkey Turkish Dialects: Those with Positive Meanings

Fatma Koç | ORCID ID: 0000-0003-2736-5459 | fatma_koc_1991@hotmail.com

Adıyaman University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature,
Adıyaman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02s4gkg68>

Abstract

The world of thought and perspective of the society using a language is also reflected in the vocabulary of the language used. Vocabulary is the sum of the words in the language, but it also means more than that. The collection of words related to a field or subject constitutes the vocabulary of the field under study. Naming an entity, formation or object is among the actions that find its place in the vocabulary. Within the language used by people, naming and defining any element also reflects the cultural climate of the society to which they belong. Language, which is a living entity, continues to live with the use of it. Each region or region has its own way of pronunciation at the point of language. Although these different forms of pronunciation form the dialect regions, each region has its own language structure and different meanings of word usage. Therefore, differences in sound and shape also affected the thematic structure of the words, and the meaning of a word differed in each dialect region. Turkey Turkish dialects have transferred many words to standard Turkish and thus undertaken the function of enriching the vocabulary of the Turkish language. Accordingly, Turkish dialects of Turkey are a living source that contributes to standard Turkish in terms of vocabulary. In this study, the Compilation Dictionary was scanned and character names with positive meaning were determined. Character names with a positive meaning were categorized according to the meaning they contained and determined as numerical data.

Keywords: Turkish Language, Turkish Dialects of Turkey, Vocabulary, Character Names with Positive Meanings.

Citation

Koç, Fatma. (2024). Thematic Classification of Character Names in Turkey Turkish Dialects: Those with Positive Meanings. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 1-22.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1469393>

Date of Submission	16.04.2024
Date of Acceptance	23.05.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filolajibengu@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Giriş

Alandırma eyleminin içerisinde yer aldığı söz varlığı, toplumun sahip olduğu kültür birikimiyle ve dil öğeleriyle biçimlenir. Korkmaz (1992: 100) söz varlığını, “Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” şeklinde ifade etmiştir.

Söz varlığı içerisinde farklı anlam gruplarına ait birçok sözcük mevcuttur. Her sözcük, kendine ait duygusal bir çağrışıma ve anlam alanına sahiptir. İmer, Kocaman, Özsoy (2019: 245) da söz varlığını “Bir dilin sözlüksel birimlerinin ve sözlükçesinin tümü; sözlüksel birimlerinin oluşturduğu açık dizge.” biçiminde tanımlamışlardır. Özel bir kavram alanına ilişkin sözcükler, kendi içeriğine yakın olan diğer sözcüklerle anlam ilişkisi içerisinde. Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük dağarcığı, kelime hazinesi; söz dağarcığı ise, bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü (TDK, 2005: 1807, 1805) biçiminde tanımlanmaktadır.

Söz varlığı içerisinde yer alan sözcükler, birden fazla anlama gelebilmektedir. Sözcüklerin anlam bakımından zengin olması onun mensup olduğu dilin de zenginliğini göstermektedir. Türkçe; biçim özellikleri, yapısı dolayısıyla değişik kavramların anlatımına, yeni ve yabancı kavramların karşılanmasına çok elverişli bir dildir (Aksan, 1991: 133-134). Sözcükler, sadece seslerden bir araya gelen yapılar değil aynı zamanda içerik olarak da toplumların kültürel özelliklerini yansıtan unsurlardır. Bir dilin söz varlığı, o dili konuşan toplumun dünya görüşünün kesiti, maddi ve manevi kültürünün tercümanıdır (Nur, 2013: 150). Sözcükler, seslerin bir araya gelerek oluşturduğu birimler olmakla birlikte bakış açısı, kültür, gelenek-görenek olmak üzere birçok maddi ve manevi değerlerin de bir yansıması olarak görülmelidir. “Bir toplumun yaşam biçimi, bilimsel gelişmeleri, tekniği, kültürü, siyasal değişimleri diline yansır. Bu yansıma neticesinde ortaya çıkan değişimler, gelişimler de söz varlığının incelenmesi ile ortaya çıkar” (Özdemir & Arslan, 2018: 118).

Toplumların konuşma kültürü içerisinde birçok sözcük yer alır. “Kültür; sanat, bilgi, eğitim, ahlâk, gelenek, görenek, din, devlet, üretim, tüketim ilişkileri, sağlık, akrabalık ilişkileri, insan çevre ilişkileri gibi alanları kapsar. Kültür; bir toplumun kişiliğidir, kimliğidir, karakteridir, özgünlüğüdür” (Göker, 1996: 35). Bu durum insanların yetiştikleri çevreye, kültür faktörlerine kadar etki eder. Bir milletin dil öğelerinde onun değer verdiği kültürel unsurlar kolay bir şekilde görülebilir. “Düşünce dil ile aktarılır ve varlık bulur” (Koç, 2023: 99).

Türkiye Türkçesi ağızları içerisinde yer alan sözcüklerin her yörede aynı anlama sahip olduğu söylenemez. Aynı anlamı içeren bir sözcüğün çok farklı fonetik biçimleriyle karşılaşılabılır. Ağız bölgelerinde tespit edilen dil verileri sonucunda bu sonuç rahatlıkla görülmektedir. Elde edilen dil verileri sabit kalmayıp teknolojinin ve imkânların gelişmesiyle birlikte değişime uğrayabilmektedir. Göçler, felaketler, savaşlar, teknoloji, kitle iletişim araçlarının çoğalması gibi sosyal değişim unsurları ağızlardaki değişim üzerinde etkilidir (Koç & Dönmez, 2021: 1003). Dolayısıyla ağızlardaki ses ve şekil özelliklerinin yanı sıra söz varlığının da kayıt altına alınması son derece önem taşımaktadır. Türkiye’de 1970’lerden başlayarak yaygınlaşan günümüzde ise popüler kültürün ana belirleyicisi olan televizyon, geleneksel toplumlardaki sözlü kültürle uyum

sağlayıp, çağdaş öykü anlatıcısı konumuna yerleşmesinden dolayı dilin gündelik kullanımında gelişmiş toplumlara göre daha etkili ve ana belirleyici durumundadır (Tombul, 2019: 485). Dil içerisinde meydana gelen değişimler, durmadan devam eden canlı bir süreç içerisinde gerçekleşir. Ağızlar canlı dil kaynakları olduğu gibi dil çalışmaları için de önemli bir malzeme oluştururlar (Türk & Koç, 2021: 21).

Konuşma dili, dildeki gelişimin en belirgin ölçüde yer aldığı bir alandır. Zenginlik ve çeşitlilik açısından değerlendirmek gerekirse konuşma dili şüphesiz en çeşitli ve coşkulu olanıdır (Doğruay, 2022: 1). Dilin geçirdiği süreç içerisindeki değişimlerin gözlemlendiği yer ise söz varlığıdır. Çünkü söz varlığı dilin sahip olduğu tüm dönemlerden birer motif sunmaktadır (Hasırcı, 2008: 4-5).

Bir insana kimlik kazandırmanın dil faaliyeti içerisindeki yöntemlerinden biri onu kişilik olarak tanımlayabilecek şekilde adlandırmaktır. Toplum toplum hâline getiren bireylerin kişilik özellikleri onların birbirlerine davranma şekillerini belirleyen bir ölçüt sayılabilmektedir. Dili oluşturan örgü olarak söz varlığı içerisinde karakteri veyahut kişiliği tanımlayan adlar da mevcuttur. İşini gizli yollarla gerçekleştiren kişiye *kurnaz*, umursamaz davranan kişilere *vurdumduymaz*, düzenli ve planlı kişilere *titiz*, hızlı davranan kişilere *aceleci*, ne yaptığını belli etmeyen kişilere *sinsi* vb. şekillerde birçok adlandırma söz konusudur. Bu tür adlandırmalarla insanların huy ve karakter tanımlamaları, dilde kendini gösterir.

Toplumdaki insanların kişilik özelliklerini belirlemek için onların huylarını ve davranış özelliklerini bilmek gerekir. Bir kişinin huy özelliği diğer insanlar tarafından tanınmasıyla ortaya çıkar ve buna bağlı olarak karakterin adlandırılmasıyla anlam özelliği belirlenir. Karakter unsurunun sosyal, psikolojik ve felsefi anlamda birçok bileşeni bulunmaktadır. İnsanların hayatında gerçekleştirdiği eylemler ve bütün faaliyetler, onların karakterini belirlemede şüphesiz etkili olmuştur. Kimlik edinimi süresince şekillenen; duygular, düşünceler, eylemler ve bir hayat biçimini tanımlayan etik alışkanlıklarla ortaya çıkan karakter (Maccarini, 2016) bir kişinin birey olarak zihinsel, sosyal, duygusal ve etik açıdan olumlu gelişiminin farkında olmasıdır (Battistich, 2008). Sosyal hayatın içinde yer alan insanlar, diğer insanlar tarafından iyi, kötü veya ne iyi ne de kötü olmak üzere kişilik özelliklerine göre gruplandırılırlar. Söz konusu gruplandırma, aynı zamanda karakter adlandırmalarına da yansımıştır. Karakter, bireyleri ahlâki amaçlar edinmeleri ve bunları etik bir yolla gerçekleştirmeleri için güdüleyen güçtür (Davidson vd., 2008). Dolayısıyla toplum içinde iyi kişilik özellikleriyle anılan karakterler olumlu anlama sahip olan karakter adları, kötü kişilik özellikleriyle anılan karakterler olumsuz anlama sahip olan karakter adları, belirli bir yere konumlandırılmayan karakter adları ise ne olumlu ne de olumsuz anlama sahip olan karakter adları biçiminde belirlenmiştir.

Amaç ve Yöntem

Çalışmanın amacı *Derleme Sözlüğü*'ne göre Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan olumlu anlama sahip olan karakter adlarının fonetik görünümünü sunmakla birlikte tematik açıdan tasnif etmektir. Bu çalışma olumlu anlama sahip olan karakter adlarının *Derleme Sözlüğü*'nde tespit edilmesiyle hazırlanmıştır. *Derleme Sözlüğü* içerisinde olumlu anlama sahip olan karakter adları tarama yöntemiyle belirlenmiş olup tematik bakımdan tasnif edilmiştir. Her bir karakter

adının birden fazla olduğu durumda belirtilen başlığa ait olan anlam esas alınmıştır. Çalışmada elde edilen istatistik bilgiler ve çıkarımlar sonuç bölümünde sunulmuştur.

1. Anlayışlı Olma Bildirenler

Anlayışlı Olma Bildirenler başlığı altında değerlendirilen karakter adları; *akıllı olma, hoşgörülü olma, bilgili olma, açık fikirli olma* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü*'nde toplam 16 adet anlayışlı olma temasına ait karakter adı olduğu tespit edilmiştir. Anlayışlı olma bildiren karakter adları Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo-1

acarı (I): 4. Açık göz, zeki. (DS, 40)	hez: Açık fikirli, anlayışlı. (DS, 2355)
ağnak (II): 1. Anlayışlı. (DS, 105)	hiz (I): 2. Anlayışlı. (DS, 2389)
anlak (II): Anlayışlı. (DS, 274)	kursaklı (II): 1. Anlaklı, akıllı. (DS, 3010)
añlamlı: Anlayışlı. (DS, 275)	sezgili: Anlayışlı, duygulu, içli. (DS, 3601)
annışlı: Akıllı, anlayışlı. (DS, 279)	uz (II): Becerikli, akıllı, anlayışlı. (DS, 4054)
ayık: 2. Zeki, açık göz, anlayışlı, açık fikirli, görgülü. (DS, 417)	varaşatlı: Anlayışlı, akıllı. (DS, 4093)
başbadırık: 1. Akıllı, iş bilir kimse. (DS, 554)	zirek: 1. Açık göz, akıllı, çalışkan. (DS, 4391)
bilik (VIII): Anlayışlı, akıllı, bilgili. (DS, 693)	
ellek: 1. Zeki, akıllı, anlayışlı. (DS, 1720)	

2. Becerikli Olma, Çalışkanlık Bildirenler

Becerikli olma, çalışkanlık bildiren karakter adları; *elinden iş gelme, işe yatkın olma, gayretli ve başarılı olma, işi sonuçlandırma, hünerli olma* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde toplam 101 adet becerikli olma, çalışkanlık bildiren karakter adı tespit edilmiştir. Becerikli olma, çalışkanlık bildiren karakter adları, Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo-2

abalı: Becerikli, yiğit. (DS, 8)	alılık: 1. Eli ev işine yatkın, kadın işi yapabilen erkek. (DS, 222)
aca: Güçlü kuvvetli, başladığı işi başaran. (DS, 35)	allāk: Becerikli. (DS, 224)
albeni kıvrak: İşgüzar, hamarat. (DS, 208)	amarat (I): Çalışkan, işbilir, hamarat. (DS, 237)

avrat (II): Hünlerli. (DS, 338)
avşar (II): 3. Hamarat, becerikli. (DS, 394)
başarathı: Becerikli (kimse). (DS, 553)
beçene: Gayretli, çalışkan. (DS, 593)
beşirikli: Becerikli. (DS, 644)
bicirikli: Becerikli. (DS, 682)
cadalos: 1. Cömert, yiğit, becerikli. (DS, 840)
carı: 1. Canlı, becerikli, eli çabuk. (DS, 861)
cebbar: Becerikli, açıkgöz, cesur. (DS, 871)
cellābı: 1. Açıkgöz, becerikli. (DS, 879)
cenik (II): 2. Gözü açık ve becerikli. (DS, 882)
cifi: 2. Çalışkan, becerikli. (DS, 962)
çiğır (II): Çalışkan kadın. (DS, 962)
cimcime (I): 3. Becerikli, konuşkan, akıllı, ufak tefek kadın. (DS, 971)
cog: Usta, maharetli. (DS, 994)
cöfü (I): 1.Yılmaz, cesur. 2. Çalışkan. (DS, 1006)
çağbağ: Hamarat. (DS, 1035)
çalışıklı (II): Çalışkan. (DS, 1056)
çemrek (II): Becerikli, düzenli (kimse). (DS, 1132)
çevrik (V): Becerikli kadın. (DS, 1154)
daş döven: 2. Hamarat (kimse). (DS, 1376)

dıvringin: 1. Çalışkan. 2. Cesur. (DS, 1475)
divriki: 3. Gayretli, çalışkan, hamarat. (DS, 1528)
dölek (II): 4. Eli işe yatkın. (DS, 1577)
döşürüklü: Derli toplu olan, düzeni seven, becerikli (kimse). (DS, 1591)
ebcim: 1. Eli işe yatkın, becerikli. (DS, 1649)
eğimli: Hünlerli, istidatlı, kabiliyetli. (DS, 1678)
eğimli: Eli işe yatkın, becerikli. (DS, 1681)
eli eğimli: Elinden iş gelen, yetenekli, usta. (DS, 1716)
eli yordamlı: Becerikli, elinden iş gelir. (DS, 1719)
ellek: 4. Becerikli, eli çabuk. (DS, 1720)
elli ayaklı: Çalışkan, hünlerli, eli ayağı tutan. (DS, 1722)
epli: Uysal ve becerikli. (DS, 1763)
eslek: 2. Çalışkan, gayretli. (DS, 1785)
firesetli: Becerikli. (DS, 1869)
fişelek: Hareketli, becerikli. (DS, 1873)
gacemer: Becerikli. (DS, 1887)
girintili: Sokulgan, becerikli, girgin (kimse). (DS, 2084)
goçak: 2. Çalışkan, becerikli. (DS, 2090)
godduş: 2. Usta, becerikli. (DS, 2092)

gursaklı: İşine düşkün, çalışkan. (DS, 2200)
güdül (VI): 2. Açık göz, becerikli ve ufak yapılı adam. (DS, 2214)
güperim: Sağlam ve çalışkan kadın. (DS, 2233)
harazanlı: Çalışkan. (DS, 2286)
hasıl (V): Çalışkan, becerikli. (DS, 2299)
haylamalı: Gayretli (kimse). (DS, 2319)
hercimek: Çalışkan. (DS, 2342)
hizan (I): 4. Becerikli. (DS, 2390)
işçimen: Çalışkan, becerikli, iş bilen. (DS, 2562)
işehli: Becerikli, işbilir, çalışkan. (DS, 2562)
işerek: Çok iş gören, çalışkan, becerikli. (DS, 2563)
işgir: Becerikli. (DS, 2564)
işlek (II): Çalışkan, ya da çalışır gibi görünen. (DS, 2565)
kacamer: 2. Becerikli, çalışkan. (DS, 2586)
kadırga (I): 2. Becerikli. (DS, 2591)
kerçiman: Becerikli, iş bilen. (DS, 2753)
kırnak (II): Becerikli. (DS, 2835)
kıvrak (II): 2. Çevik, tetik, çalışkan. (DS, 2853)
kondurak: Bir işin ehli, becerikli, iş adamı, udumlu. (DS, 2917)
küddüş: Becerikli. (DS, 3026)
küperimli: Güçlü, kuvvetli, becerikli (kimse). (DS, 3042)

mızgır (II): 1. Çalışkan. (DS, 3195)
oflaz (III): 8. Becerikli. (DS, 3267)
olcacık: Çalışkan, becerikli. (DS, 3279)
olçum (I): 1. Eli işe yatkın, becerikli, usta. (DS, 3279)
özek (IV): 2. Çalışkan. (DS, 3371)
petenteli: 2. Becerikli, açık göz. (DS, 3438)
süydürücü: Çalışkan, eli çabuk. (DS, 3730)
şahbaz: 1. Atılgan, becerikli, iş başaran. (DS, 3736)
şahin: Çevik, becerikli, tuttuğunu koparan. (DS, 3736)
şeremet: Çalışkan, becerikli, eli çabuk, çevik. (DS, 3764)
şibri: Becerikli, akıllı. (DS, 3777)
taşdöven: 2. İşbilir, becerikli, güçlü. (DS, 3841)
teğli: Becerikli. (DS, 3861)
temerik: Çalışkan, becerikli, işbilir. (DS, 3877)
tetik (I): 1. Uyanık, açık göz. 3. Becerikli. (DS, 3901)
tullaşa: Becerikli. (DS, 3989)
tutamaklı: 2. Eli işe yatkın, becerikli. (DS, 4001)
uçkun (VII): 2. Becerikli, eli tez. (DS, 4023)
uz (II): Becerikli, akıllı, anlayışlı. (DS, 4054)
üsküdar (II): Çalışkan. (DS, 4075)
yatan (I): Uz, eli yatkın. (DS, 4201)

yatımlı (II): Becerikli, eli yatkın. (DS, 4203)
yatkın (I): 1. Alışkın, usta, becerikli. (DS, 4204)
yavuz: 4. Becerikli, çalışkan. (DS, 4210)
yeprem: Becerikli adam. (DS, 4251)
yolpak (III): Çalışkan, çevik. (DS, 4293)
yordamlı (I): 1. Eli yatkın, becerikli, hünerli. (DS, 4299)
yovuz: Uslu, ağırbaşlı, çalışkan. (DS, 4303)
yöndemli: 2. Çevik, çalışkan. (DS, 4308)
yönet (III): Yatkın, becerikli. (DS, 4309)

yöntemli: 1. Becerikli, eli uz, yoluyla yordamıyla iş yapan. (DS, 4309)
yüğüruk (I): 1. Güçlü, çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk. (DS, 4327-4328)
zirek: 1. Açık göz, akıllı, çalışkan. 2. Eli çabuk. 3. Çevik. (DS, 4391)
ziyrek: Çevik, becerikli. (DS, 4393)

3. Cesurluk Bildirenler

Cesurluk bildiren karakter adları; *yürekli olma, dürüst olma, korkusuzluk, kabadayılık, mert olma, sözünün eri olma, yiğit olma, çekincesiz olma, soğukkanlı olma* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü*'nde toplam 52 adet cesurluk bildiren karakter adı tespit edilmiştir. Cesurluk bildiren karakter adları Tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo-3

acar (III): 1. Cesur, kabadayı, atılgan, gözüpek, yiğit. (DS, 39)
akitin: Yiğit, cesur. (DS, 155)
alagöz (I): 1. Cesur, yiğit. (DS, 187)
aşıt (III): Çevik, cesur, işgüzar. (DS, 357)
babacan: 1. Güçlü, kuvvetli, cesur, yiğit, iri yapılı. (DS, 447)
bâtr (II): Yiğit, kahraman, cesur. (DS, 571)
bıçkın: 1. Cesur. (DS, 658)

böbrekli: Yürekli, cesur, güçlü. (DS, 754)
cebbar: Becerikli, açık göz, cesur. (DS, 871)
cöfü (I): 1. Yılmaz, cesur. 2. Çalışkan. (DS, 1006)
cüherli: 2. Yürekli, özüpek. (DS, 1025)
çapar (VIII): Cesur. (DS, 1074)
dabanlı (I): Cesareti. (DS, 1314)
dadaş: 7. Mert, cesur. (DS, 1319)
dalışman: Cesur, yiğit. (DS, 1345)

daşşaklı (II): Yiğit, cesaretli. (DS, 1377)
dayı: 2. Cesur, babayiğit. (DS, 1388)
delibaş (II): 1. Yiğit, cesur. (DS, 1410-1411)
dığrak (III): 2. Mert, cesur, kabadayı. (DS, 1453)
dıvringin: 1. Çalışkan. 2. Cesur. (DS, 1475)
dikgöz: Yiğit, kahraman, cesur. (DS, 1486)
divringi: 3. Cesur. (DS, 1528)
dodoy: Mert adam. (DS, 1535)
dölek (II): 6. Dürüst, ciddi, mert. (DS, 1577)
geni: Sözü'nün eri, mert (kimse). (DS, 1992)
gılok: Çok kuvvetli, cesur ve gözü pek adam. (DS, 2044)
goçak: 1. Cesur, yiğit. (DS, 2090)
gofar: 2. Kimseden korkmayan. (DS, 2093)
gohmaz: 1. Korkmaz. (DS, 2096)
gozugara: Pek gözlü, cesur. (DS, 2113)
gökçek (I): 2. Yiğit, cesur. (DS, 2136)
güre (II): 3. Soğukkanlı. (DS, 2235)
gürlek (II): 1. Atılgan, mert. (DS, 2236)
kasbak: 2. Mert, yürekli, gözü pek. (DS, 2675)

kaymas: Yılmayan, cesur. (DS, 2705)
kıyak (VI): 2. Yiğit, yürekli. (DS, 2855)
kıyışkan: Yiğit, yürekli. (DS, 2858)
koçak (I): 1. Kabadayı, yiğit, yürekli. (DS, 2894)
kolçak (IX): Yiğit, mert, yürekli. (DS, 2910)
kostak (I): 3. Yiğit, kabadayı, yürekli. (DS, 2932)
kotak (III): Yürekli, cesur. (DS, 2936)
kovak (I): Yiğit, yürekli, korkusuz. (DS, 2939)
oflaz (III): 3. Cesur, kabadayı. (DS, 3267)
ödekli: Yürekli. (DS, 3312)
özge (III): 3. Yürekli, gözü pek. (DS, 3373)
sırsıl (I): 2. Korkusuz, saldırgan. (DS, 3620)
yılmançık: Yürekli, yılmaz. (DS, 4274)
yosma: 3. Korkusuz, çekincesiz. (DS, 4301)
yügrük (I): 1. Güçlü, çevik, çalışkan, eline ayağına çabuk. 2. Yürekli. (DS, 4327-4328)
zartalıklı: 2. Cesur, yiğit, erdemli. (DS, 4353)
ziravut (II): Korkusuz, yiğit. (DS, 4391)
zorlu (II): 3. Yürekli, cesur. (DS, 4398)

4. Cömertlik Bildirenler

Cömertlik bildiren karakter adları; *cimri olmama, gözü bol olma, herhangi bir şeyi esirgememe* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde toplam 27 adet cömertlik bildiren karakter adı tespit edilmiştir. Cömertlik bildiren karakter adları, Tablo-4'te gösterilmiştir.

Tablo-4

açık el: Cömert. (DS, 59)	elbaydan: 1. Cömert, gözü tok. 2. (DS, 1703)
alabanı: 1. Cömert, eli açık. (DS, 173)	elibol: 1. Cömert, eli açık. (DS, 1715)
atak (I): 3. Cömert. (DS, 364-365)	eliselek (I): Cömert. (DS, 1718)
bağrıyrtık: Cömert. (DS, 485)	hevl: Eli açık, cömert. (DS, 2351)
cadalos: 1. Cömert, yiğit, becerikli. (DS, 840)	hoveri: Cömert. (DS, 2421)
cof (II): Eli açık, cömert. (DS, 994)	hüveri: Eli açık, cömert. (DS, 2452)
coh (III): Gözü tok, cömert, eli açık. (DS, 995)	kaçak (III): Eli açık, cömert. (DS, 2587)
comart: Eli açık, cömert. (DS, 996)	kasbak: 1. Cömert, eli açık. (DS, 2675)
çoştar: 1. Cömert, eli açık. (DS, 1003)	kıymılı: Eli açık, cömert. (DS, 2857)
dalağı dışarı: 2. Cömert. (DS, 1335)	koçyiğit: 2. Cömert, eli açık. (DS, 2897)
dökücü (I): Cömert, eli açık. (DS, 1574)	lök adam: Tokgözlü, cömert. (DS, 3091)
dökümlü (I): Cömert. (DS, 1574)	oflaz (III): 1. Cömert. (DS, 3267)
döllen: Cömert. (DS, 1579)	selek (I): 1. Eli açık, cömert. (DS, 3577)
ekselek: Cömert. (DS, 1697)	

5. Hareketlilik Bildirenler

Hareketlilik bildiren karakter adları; *çok hareketli olma, enerjik yapılı olma, atılganlık, çeviklik, bulunulan yerde duramama, yaramazlık* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* 'nde 52 adet hareketlilik bildiren karakter adı tespit edilmiştir. Hareketlilik bildiren karakter adları, Tablo-5'te gösterilmiştir.

Tablo-5

abdaş: 2. Kaba, hareketli. (DS, 16)	abidik: 1. Atak, acul. (DS, 23)
--	--

abkın: 1. Atılğan, girişken. (DS, 23)
acarı (I): 3. Çevik, enerjik, tezcanlı. (DS, 40)
afit (II): Çok yaman, atılğan, gözüpek. (DS, 72)
alıraş: Yaramaz, hareketli. (DS, 220)
apik: Atik, çevik. (DS, 289)
avzun: 1. Yaman, haşarı, yavuz. (DS, 397)
barbar (I): 4. Atak. (DS, 526-527).
buzzi: Yaramaz, yerinde durmaz, kararsız. (DS, 811)
capık: Atılğan, sokulğan, her şeye koşan. (DS, 858)
cellâbı: 2. Atılğan. (DS, 879)
cenik (II): 1. Atik, çevik. (DS, 882)
certel: Çevik. (DS, 886)
cıdırlı (IV): 2. Atılğan. (DS, 898)
cıva (II): Atılğan, gözüpek. (DS, 941)
çiğerli: 1. Atılğan. (DS, 963)
cimri (III): Atılğan, yaramaz. (DS, 974)
civek (VI): Atılğan. (DS, 988)
çelek (III): Atılğan, açığöz. (DS, 1124)
çidak: Yaramaz, çevresine zarar veren (kimse). (DS, 1158)
çoştar: Her işe burnunu sokan, fazla atılğan. (DS, 1274)
çüştük: Ufak tefek, hareketli (kimse). (DS, 1309)
davranuflu: Gayretli, hareketli, canlı. (DS, 1381)

dılacan (I): Yaramaz, yerinde duramayan, hırçın (kimse). (DS, 1457)
dıvrak (I): 1. Çevik, canlı, kıvrak (kimse). (DS, 1474-1475)
diytaban: Çevik, hareketli (kimse). (DS, 1530)
durumsuz: 1. Yerinde duramayan, hareketli, haşarı, yaramaz. (DS, 1608)
eccim: Girişken, becerikli. (DS, 1659)
eslek: 3. Atılğan, çevik. (DS, 1785)
fişelek: Hareketli, becerikli. (DS, 1873)
fişilevik: Yerinde duramayan, hareketli. (DS, 1873)
geygel (I): 2. Yerinde duramayan, hareketli (kimse). (DS, 2015)
gıbcık: Yerinde duramayan, hareketli (kimse). (DS, 2024)
gıdışgın: Hareketli. (DS, 2035)
gımbık: Yerinde duramayan, oynak (kimse). (DS, 2044)
gıcık (II): 1. Çok kıpırdayan, yerinde duramayan (kimse). (DS, 2071)
gohmaz: 2. Atılğan. (DS, 2096)
ırgıp: Sokulğan. (DS, 2486)
kaşalot: Çok hareketli, oynak. (DS, 2679)
kılıpık (II): Yerinde duramayan, çok hareketli. (DS, 2802)
kıpırdak: Yerinde duramayan, yaramaz. (DS, 2814)
kipçik (I): Yerinde duramayan, çok hareketli. (DS, 2875)

mırtına: Haşarı, yerinde duramayan. (DS, 3190)
oynatma (I): 2. Ele avuca sığmaz, hareketli kimse. (DS, 3304)
şimşek (III): Girişken. (DS, 3781)
tiğildek: Yerinde duramayan, hareketli. (DS, 3931)
tingildek: Yerinde durmayan, sürekli kımıldayıp sallanan, kıpırdayan. (DS, 3936)

tintiris: Güçlü ve hareketli (kimse). (DS, 3938)
üdürgü gibi: Ayağına çabuk, çevik, girişken. (DS, 4060)
yağsağ, yağsak: 2. Girişken. (DS, 4127)
zavlak (II): Yerinde duramayan, yeğni (kimse). (DS, 4354)

6. İyilik, Merhametlilik Bildirenler

İyilik, merhametlilik bildiren karakter adları; *saf ve iyiliksever yapıya sahip olma, uysal, başkalarının sözüne uyma, çabuk inanma ve güvenme, çabuk aldanma, temiz yürekli olma, aşırı iyimserlik, sözünü geçirememeye* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde bu başlığa ait olan 27 adet karakter adı olduğu tespit edilmiştir. İyilik, merhametlilik bildiren karakter adları, Tablo-6'da gösterilmiştir.

Tablo-6

allah adamı: Saf, yüreği temiz kişi. (DS, 223)
anol: Başkalarının sözüne uyan kimse. (DS, 279)
arı (I): Temiz, tertemiz, saf, iyi. (DS, 312)
aysun: Uysal. (DS, 431)
babacan: 2. İyiliksever, merhametli. (DS, 447)
bağrı yufka: Yufka yürekli, merhametli. (DS, 485)
barıyuka, bariyuka: Merhametli. (DS, 533)
bayandur: İyilik yapmayı seven (kimse). (DS, 578)
bayındır: İyiliği seven. (DS, 580)
can yürek: Merhametli. (DS, 858)

ciğerli: 2. Merhametli. (DS, 963)
dibiç: Çok saf kimselere verilen ad. (DS, 1479)
eli büyük (II): Yardımsever. (DS, 1715)
gıyımsuz: Yufka yürekli, merhametli. (DS, 2067)
heyrender: İyilik için varlığını başkalarına dağıtan kimse. (DS, 2354)
hoşimek: Yumuşak yüzlü (kimse). (DS, 2416)
işmah: Yumuşak (yaradılış için). (DS, 2566)
keles (II): İyi, güzel huylu kimse. (DS, 2730)
keleş (I): 2. Yiğit, temiz yürekli, kabadayı. (DS, 2731)

ölgün (I): 1. Acıma duygusu olan, yufka yürekli. (DS, 3334)
özke (II): 2. Temiz yürekli. (DS, 3374)
pupuma: Yumuşak kalpli (kimse). (DS, 3488)
sınık (III): 1. İyi yürekli, saf. (DS, 3613)

yan yürek: Bağışlayıcı, yufka yürekli. (DS, 4177)
yavuz: 1. İyi, güzel, iyi huylu. (DS, 4210)
yeğın (I): 2. İyi, uslu. 3. İyiliği, yardımını seven. (DS, 4226)
yeğrek (II): İyiliksever. (DS, 4230)

7. Sözünde Durma, Güvenilirlik Bildirenler

Sözünde durma, güvenilirlik bildiren karakter adları; *sözünde durma, kendine güveni olma, sır saklama, sözünün eri olma* anlamsal görünümüne sahiptir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde bu başlığa ait 8 adet karakter adı tespit edilmiştir. Sözünde durma, güvenilirlik bildiren karakter adları, Tablo-7’de gösterilmiştir.

Tablo-7

begavz: Ağzı sıkı, sır tutan, ağzı pek. (DS, 597)
ımsık: 4. Sır saklayan. (DS, 2477)
ısıık (V): Ağzından kolay laf alınmayan, sıkı ağızlı. (DS, 2491)
ışanlı: 2. Güvenilir (kimse). (DS, 2495)

inanca: Sözüne güvenilir, inanılır (kimse). (DS, 2538)
ınak (I): Sözüne inanılır kimse. (DS, 2545)
özü doğru: Güvenilir, iyi yaradılışlı (kimse). (DS, 3375)
sadgana: Sözüünün eri, güvenilir kimse. (DS, 3513)

8. Şakacı Olma, Güldürücü Olma Bildirenler

Şakacı olma, güldürücü olma bildiren karakter adları; *insanları güldürme, güldürücü ve eğlendirici bir yapıya sahip olma, komiklik, insanlara şaka anlamında takılmayı sevme* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde bu başlığa ait 52 adet karakter adı tespit edilmiştir. Şakacı olma, güldürücü olma bildiren karakter adları Tablo-8’de gösterilmiştir.

Tablo-8

abazambak (II): Güldürücü ve tuhaf söz söyleyen, tuhaflık yapan. (DS, 13)
alagırık (I): Kurnaz, şakacı kimse. (DS, 187)

calkazan: 4. Şakacı, alaycı. (DS, 852)
cımbışlı: Güldürücü kimse. (DS, 916)
cıkçiki (II): Şakacı, taklitçi, güldürücü (kimse). (DS, 964)

cinlandoz: Şakacı. (DS, 981)
cof (III): Şakacı. (DS, 994)
cönk (II): 2. Şakacı, güler yüzlü (kimse). (DS, 1007)
demşek: Hafif meşrep, şakacı, haşarı, lâubali hareketleri olan (kimse). (DS, 1419)
fıkı (II): Şakacı, komik (kimse). (DS, 1851)
gavşak (V): 2. Şakacı (kimse). (DS, 1941)
geşmer: Şakacı, her sözü ile insanları güldüren (kimse). (DS, 2007)
gizzik: Takılmayı seven, şakacı (kimse). (DS, 2088)
gömük (V): Güldürücü, taklitçi (kimse). (DS, 2151)
hozancı: 2. Şakacı. (DS, 2425)
kaşka (II): Şakacı, güldürücü. (DS, 2681)
kaşmer (I): Şakacı, maskara, güldürücü. (DS, 2681)
kavşak (VI): Maskara, güldürücü. (DS, 2693)
keşmer: Güldürücü, güldüren. (DS, 2774)
kıfı (II): 2. Güldürücü, eğlendirici. (DS, 2789)
kılı (III): Şakacı, güldürücü (kimse). (DS, 2798)
kıpçık (I): 2. Şakacı. (DS, 2813)
kopara (I): Güldürücü, taklitçi. (DS, 2921)
koşğa: Şakacı. (DS, 2934)
kozan (II): Güldürücü, tuhaf söz söyleyen. (DS, 2947)

kudde: 3. Güldürücü (kimse). (DS, 2991)
kuraba: Şakacı, kurnaz. (DS, 3005)
kurtlu: 4. Güldüren, neşeli. (DS, 3011)
mancar (I): Davranışlarıyla başkalarını güldüren, soytarı. (DS, 3118)
maslak (I): Güldürücü, şaşırtıcı, beklenmedik şekilde konuşan. (DS, 3133)
matırak: 2. Şakacı, eğlendirici, geveze. (DS, 3137)
mazak (II): Şakacı, neşeli (kimse). (DS, 3144)
mehenkçi: Alaycı. (DS, 3152)
mışık (I): Güldürücü, taklitçi (kimse). (DS, 3193)
muğallip: Neşeci, şakacı, taklitçi. (DS, 3217)
ozan (I): 3. Şakacı, güzel ve tatlı konuşan. (DS, 3307)
özge (III): 1. Şakacı. (DS, 3373)
pallotçu: Söz ve davranışlarıyla çevresindekileri güldüren (kimse). (DS, 3389)
solata: Güldürücü (kişi). (DS, 3662)
şaddak: Nazlı, hoppa, şakacı. (DS, 3734)
şalkada (I): Şakacı. (DS, 3741)
şamakon: Şakacı, arsız, şımarık. (DS, 3743)
şatdakçı: Şakacı, güler yüzlü. (DS, 3754)
şavar (I): Şakacı. (DS, 3755)
şellav: Şakacı. (DS, 3760)

şembel: Şakacı. (DS, 3761)
şembelek (I): Güldürücü, oyuncu. (DS, 3761)
şışlah: Şakacı. (DS, 3789)
tomaz: 4. Şen, şakacı, güldürücü. (DS, 3957)

yablınmaz: Güldürücü, hokkabaz. (DS, 4115)
yağşagalelli: Güldürücü, eğlendirici (kimse). (DS, 4126)
zarrak: Güldürücü. (DS, 4352)

9. Tatlı Dillilik, Cana Yakın Olma Bildirenler

Tatlı dillilik, cana yakın olma bildiren karakter adları; *sıcakkanlı olma, candan ve içten davranma, tatlı dilli ve hoşsohbet olma, sempatik davranma, konuşkan olma, sevimli bir yapıya sahip olma* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde bu başlığa ait toplam 29 adet karakter adı olduğu tespit edilmiştir. Tatlı dillilik, cana yakın olma bildiren karakter adları Tablo-9'da gösterilmiştir.

Tablo-9

adamlıklı: Cana yakın, sıcak kanlı. (DS, 64)
akyalavuş: Tatlı dilli, cana yakın. (DS, 164)
alkın: 7. Sıcakkanlı, sevimli, cazip. 10. Alıngan, işkili. (DS, 213)
ayar (II): 2. Hoş sohbet. (DS, 407)
balağız (II): Tatlı tatlı konuşan (kimse). (DS, 497)
ballı (II): 1. Tatlı dilli, sevimli, terbiyeli (kimse). (DS, 509)
cavıldak: Konuşkan, sıcakkanlı. (DS, 866)
civek (IV): Canayakın, sevimli. (DS, 988)
culumbuz: Tatlı dilli, konuşkan. (DS, 1014)
dilbezeği: 1. Tatlı dilli, hoşsohbet. (DS, 1491)
dilcimen: Hoşsohbet, tatlı konuşan. (DS, 1492)

dili datlı: Hoşsohbet. (DS, 1494)
gımaşık: Cana yakın, sokulgan (kimse). (DS, 2044)
horasa (I): Hoşsohbet (kimse). (DS, 2409)
ıllık (II): 2. Cana yakın, sıcakkanlı. (DS, 2472)
imirsek: Cana yakın, sempatik (kimse). (DS, 2537)
lafkörük: Konuşkan, tatlı dilli. (DS, 3059)
mancakanca: İçli dışlı çok yakın olan kimseler için. (DS, 3118)
ozan (I): 3. Şakacı, güzel ve tatlı konuşan. (DS, 3307)
özge (III): 2. Cana yakın, sıcakkanlı. (DS, 3373)
sıkı fıkı: Candan, çok bağlı dost. (DS, 3607)
sıtaralı: Cana yakın, sevimli. (DS, 3622)

şengil: İçtenlikli, candan davranışlı. (DS, 3762)
yakımsak: Cana yakın, uysal, çabuk alışan. (DS, 4131)
yangal (II): Sıcakkanlı. (DS, 4166)
yangın (I): 2. Bağlı, düşkün, candan seven. (DS, 4167)

yarenlikli: Konuşkan, sözü tatlı. (DS, 4184)
yıldızı dişi (I): Sevimli, cana yakın. (DS, 4270)
yolpak (II): 1. Tatlı dilli, konuşkan, konuksever. (DS, 4293)

10. Terbiyeli Olma, Akıllılık, Ağırbaşlılık, Kibarlık Bildirenler

Terbiyeli olma, akıllılık, ağırbaşlılık, kibarlık bildiren karakter adları; *terbiyeli ve ahlaklı olma, ağırbaşlı ve ciddi davranma, olgun olma, oturaklı tavır gösterme, geçimli olma, kibar ve nezaketli davranma, akıllı hareket etme, idareci olma ve orta yolu bulma, zararsız olma, sabırlı olma, ince davranışlara sahip olma, yetinmeyi bilme, yol yordam bilme, duyarlı ve düşünceli olma, sessiz ve uysal davranma* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü* içerisinde bu başlığa ait toplam 90 adet karakter adı olduğu görülmüştür. Terbiyeli olma, akıllılık, ağırbaşlılık, kibarlık bildiren karakter adları, Tablo-10'da gösterilmiştir.

Tablo-10

adamıklı: 3. Akli başında, oturaklı adam. (DS, 63)
adamuklu: 2. Terbiyeli. (DS, 64)
ağır (I): 1. Olgun, terbiyeli, oturaklı, akli başında. (DS, 90)
ağzı güzel: Kibar, terbiyeli. (DS, 118)
ağzı kulağına yakın: Uyanık, akli başında, anlayışlı (kimse). (DS, 119)
akın (III): 2. Anlayışlı. (DS, 156)
aklan (III): 4. Olgun, akli başında adam. (DS, 157-158)
akli balığ: Akli başında, düşünceli. (DS, 158)
anaç (IV): 1. Kurnaz, tecrübeli, bilgili. 2. Serbest hareketli, başına buyruk, eksik terbiyeli kız veya kadın. (DS, 246)
appeş: İyi, güzel, terbiyeli kişiler için kullanılan sıfat. (DS, 290)

aynışlı: Akıllı, algılı. (DS, 429)
azaylı: Terbiyeli. (DS, 436)
balımkı: Uslu, terbiyeli. (DS, 505)
ballı (II): 1. Tatlı dilli, sevimli, terbiyeli (kimse). (DS, 509)
başıağır: Ağırbaşlı. (DS, 558)
başı yumşak: Munis, geçimli, uysal, uslu. (DS, 561)
baylan (II): 2. Ağırbaşlı, uslu, kibar, nazik, edalı, nazlı. (DS, 581)
biri: 1. Görgülü. (DS, 701)
cuslu: 3. Akıllı, uslu, rahat duran. (DS, 1020)
çeçen: Akıllı. (DS, 1105)
çevirgen (III): İdareci olan (kimse). (DS, 1152)
dek (II): Uslu, terbiyeli, doğru, namuslu (kimse). (DS, 1406)

dipdiniz: Çok uslu. (DS, 1510)
dölek (II): 1. Uslu, terbiyeli, ağırbaşlı (kimse). (DS, 1577)
düzenli: 2. Geçimli (kimse). (DS, 1645)
ecmeb: Nazik (kimse). (DS, 1662)
ehelli: Uslu. (DS, 1689)
ehliz: Uslu, sakin, ağırbaşlı. (DS, 1690)
elganım: 2. Uysal, uslu. (DS, 1713)
elkanım: 2. Uslu, kimseye kötülüğü dokunmayan. (DS, 1719)
eslek: 1. Söz tutan, yumuşak başlı. (DS, 1785)
esnek (VII): Yatkın, uysal. (DS, 1786)
eyelmiş: Ağırbaşlı, olgun. (DS, 1820)
faşfaş ayş: 2. Uysal, yumuşak başlı kimse. (DS, 1839)
görkü: Görgülü (kimse). (DS, 2161)
götrümlü: Sabırlı, tahammüllü (kimse). (DS, 2165)
götürümlü: Dayanıklı, tahammüllü (kimse). (DS, 2166)
gündem (I): Uysal, her şeyi kolay kabul eden (kimse). (DS, 2225)
haççak: 2. Terbiyeli. (DS, 2249)
harfli: Saygılı. (DS, 2288)
hepsem: Uslu. (DS, 2342)
hılh: 2. İyi ahlaklı, edepli (kimse). (DS, 2359)
hırlı: 1. İşinde doğru, uslu, iyi (kimse). (DS, 2371)

hökelekli: 4. Ağırbaşlı, olgun (kimse). (DS, 2429)
hütlü: Ağırbaşlı (kimse). (DS, 2452)
içge: Saygılı, kibar (kimse). (DS, 2505)
ispahi: Nazik, kibar. (DS, 2559)
isvaha: Kibar, temiz. (DS, 2562)
kıne: Uslu, sessiz. (DS, 2807)
kırdarlı: Ölçülü davranan, sakin. (DS, 2821)
kursaklı (II): 2. Terbiyeli, namuslu. (DS, 3010)
kütlü (II): Ağırbaşlı, onurlu. (DS, 3055)
löllüş: Ağırbaşlı, saf ve biraz da şişmanca (kimse). (DS, 3092)
mank (I): 2. Ağırbaşlı (kimse). (DS, 3125)
merdim (II): Uslu. (DS, 3168)
nezik (I): Davranışları ince ve saygılı olan. (DS, 3251)
ocaktan: Soylu, duygu, düşünce ve davranışları ince olan. (DS, 3265)
oflaz (III): 4. Oturaklı. (DS, 3267)
oğuz: 3. Uslu (kimse). (DS, 3274)
oturamaklı (I): Ağır, davranışları ölçülü olan. (DS, 3299)
oturgun (I): Olgun, ağırbaşlı. (DS, 3299)
singel, sinğel (I): 2. Sessiz, uysal (kimse). (DS, 3642)
tek (I): Uslu. (DS, 3864)
tevge (I): 4. Kendi hâlinde, uysal. (DS, 3904)

torum (II): Kibar. (DS, 3972)
uğumlu: Uslu, ağırbaşlı, onurlu, azla yetinen. (DS, 4031)
uskut: Sessiz, uslu. (DS, 4045)
usluplu: Uslu, terbiyeli. (DS, 4045)
uyaroğlu: Kolay uzlaşılabilen, geçimli, uysal. (DS, 4050)
uz (I): 1. Doğru, temiz, uslu, dikkatli (kişi için). (DS, 4054)
yalımı alçak: Alçak gönüllü. (DS, 4147)
yanaş, yañaş: 1. Ağırbaşlı, sessiz, soğukkanlı. 2. Aksi, huysuz (kimse). (DS, 4162)
yatımlı (I): Uysal, uslu. (DS, 4203)
yatkın (I): 1. Alışkın, usta, becerikli. 2. Uslu, ağırbaşlı, uysal. (DS, 4204)
yerincek: Alçakgönüllü. (DS, 4253)
yetik (II): 2. Bilgili, olgun, ağırbaşlı. (DS, 4259)
yıvrık (I): Utangaç, terbiyeli, sessiz. (DS, 4277)

yolpak (II): 1. Tatlı dilli, konuşkan, konuksever. 2. Uysal. (DS, 4293)
yordamlı (I): 1. Eli yatkın, becerikli, hünerli. 3. Eğitim görmüş, incelikli. (DS, 4299)
yorsak: Uysal, budalaca. (DS, 4300)
yovuz: Uslu, ağırbaşlı, çalışkan. (DS, 4303)
yönnü: 1. Akıllı, yol yordam bilen, görgülü. (DS, 4309)
yöntemli: 1. Becerikli, eli uz, yoluyla yordamıyla iş yapan. 4. Uysal, olgun (kişi). (DS, 4309)
yuha, yuha: 2. İnce, duyarlı. (DS, 4315)
yuka (II): 1. İncelikli, duyarlı (kimse). 3. Hoppa. (DS, 4315)
yularsız: Uysal (kimse). (DS, 4316)
yumuk (III): Uysal, sessiz, ağırbaşlı. (DS, 4319)
yumuşcu: Uysal. (DS, 4320)
yüzü yirde: Alçak gönüllü, uysal, utangaç, iyi huylu. (DS, 4341)
zarplı (II): 2. Ağırbaşlı, bilgili. (DS, 4352)

11. Titizlik, Düzenli Olma, Kararlılık Bildirenler

Titizlik, düzenli olma, kararlılık bildiren karakter adları; *işi aksatmama, titiz ve düzenli davranma, ayrıntılı düşünme, kolay kolay beğenmeme, irdeleyici olma, işi eksiksiz tamamlama* anlamlarını içermektedir. *Derleme Sözlüğü*'nde bu başlığa ait toplam 37 adet karakter adının yer aldığı görülmüştür. Titizlik, düzenli olma, kararlılık bildiren karakter adları, Tablo-11'de gösterilmiştir.

Tablo-11

agmaz dönmez: Zengin, kuvvetli, kudretli, bir kararda giden, işini aksatmayan. (DS, 77)
--

cıt (II), çıdırılı (I): Titiz, sınırlı. (DS, 897)
cingoz: 2. Titiz. (DS, 980)

civil (IV): Titiz, duygulu. (DS, 989)
çakal (I): 1. Titiz, huysuz. (DS, 1041)
çıtırgı (III): İnce düşünen (kimse). (DS, 1194)
dalacan: Hırçın, canı tez, titiz. (DS, 1335)
dıdıkcı: Titiz, güç beğenen. (DS, 1450)
dıravacı: 4. Titiz. (DS, 1467)
dızdız (II): 1. Titiz, huysuz, çabuk öfkelenen (kimse). (DS, 1476)
doğrama tökdüren: Aceleci ve titiz (kimse). (DS, 1537)
eğniksiz: Söylemeyi gerektirmeden eksiksiz iş yapan (kimse). (DS, 1682)
gaygılı: İşini takip ederek günü gününe yapan (kimse). (DS, 1945)
ıncık (I): 5. Her şeyi inceden inceye hesap eden, kuruntulu. (DS, 2478)
ırıplı: Her işi uygun biçimiyle, yoluyla yapan. (DS, 2488)
irsiz: 3. Titiz. (DS, 2554)
kıyna: Yavaş, düzenli, sakin. (DS, 2859)
kurdak: Titiz, huysuz. (DS, 3007)
kuşlu (I): 1. Titiz. (DS, 3017)
mısmıl (I): 3. Temiz iş yapan (kimse). (DS, 3191)

mısmıntı: İşinde, sözünde gereğinden çok titizlik yapan kimse. (DS, 3192)
pırpır: 1. Titiz (kimse). (DS, 3446)
pirpiri (I): 1. Temiz, titiz, derli toplu (kimse). (DS, 3461)
selk: Titiz ve tezcanlı. (DS, 3579)
silimsi (III): Temiz, titiz (kimse). (DS, 3637)
telbis (I): 2. Titiz. (DS, 3870)
teltik (VI): 1. Kılı kırk yaran, titiz. (DS, 3875)
tendürüs: Temiz, titiz, düzenli. (DS, 3879)
tımsırık: 1. Güç beğenen, titiz. (DS, 3916)
tırka (II): Titiz, her şeye çabuk kızan, sinirli. (DS, 3923)
tırs: Sinirli, titiz. (DS, 3926)
tilbi: 3. Yemekte titizlik gösteren, herkesin pişirdiği yemeği yemeyen (kimse). (DS, 3932-3933)
tili: 3. Aşırı derecede titiz, temiz. (DS, 3933)
tımsirikli: Yemek beğenmeyen, titiz. (DS, 3935)
ütüle: Ele avuca sığmaz, tetik, titiz. (DS, 4082)
virtli: 1. Titiz. (DS, 4108)
yegin (II): Titiz. (DS, 4225)

Sonuç

Bu çalışmada *Derleme Sözlüğü*'ne göre Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan olumlu anlama sahip olan karakter adları tematik açıdan değerlendirilmiştir. Tespit edilen olumlu anlama sahip olan karakter adları; 1. *Anlayışlı Olma Bildirenler*, 2. *Becerikli Olma, Çalışkanlık Bildirenler*, 3. *Cesurluk Bildirenler*, 4. *Cömertlik Bildirenler*, 5. *Hareketlilik Bildirenler*, 6. *İyilik, Merhametlilik Bildirenler*, 7. *Sözünde Durma, Güvenilirlik Bildirenler*, 8. *Şakacı Olma, Güldürücü Olma Bildirenler*, 9. *Tatlı Dillilik, Cana Yakın Olma Bildirenler*, 10. *Terbiyeli Olma, Akıllılık, Ağırbaşlılık, Kibarlık Bildirenler*, 11. *Titizlik, Düzenli Olma, Kararlılık Bildirenler* olmak üzere toplam 11 başlığa ayrılarak tasnif edilmiştir. Tespit edilen olumlu anlama sahip olan karakter adlarının tematik tasnifi ve sayısal dağılımı Tablo-12'de gösterilmiştir.

Tablo-12

Tematik Tasnif	Sayısal Dağılım
1. Anlayışlı Olma Bildirenler	16
2. Becerikli Olma, Çalışkanlık Bildirenler	101
3. Cesurluk Bildirenler	52
4. Cömertlik Bildirenler	27
5. Hareketlilik Bildirenler	52
6. İyilik, Merhametlilik Bildirenler	27
7. Sözünde Durma, Güvenilirlik Bildirenler	8
8. Şakacı Olma, Güldürücü Olma Bildirenler	52
9. Tatlı Dillilik, Cana Yakın Olma Bildirenler	29
10. Terbiyeli Olma, Akıllılık, Ağırbaşlılık, Kibarlık Bildirenler	90
11. Titizlik, Düzenli Olma, Kararlılık Bildirenler	37
TOPLAM	491

Çalışmada toplam 491 adet olumlu anlama sahip olan karakter adı tespit edilmiştir. Belirlenen karakter adları içerisinde en fazla sayı 101 olarak *Becerikli Olma, Çalışkanlık Bildirenler* başlığına, en az sayı ise 8 olmak üzere *Sözünde Durma, Güvenilirlik Bildirenler* başlığına aittir.

Derleme Sözlüğü içerisinde olumlu anlama sahip olan karakter adları başlığına ait olan *Becerikli Olma*, *Çalışkanlık Bildirenler* temasına ait karakter adı sayısının diğerlerine nazaran daha fazla olması, toplumda çalışkanlık özelliğine verilen değeri ortaya koymaktadır. Bu başlıktan sonraki en fazla sayı ise *Titizlik*, *Düzenli Olma*, *Kararlılık Bildirenler* başlığına ait olup terbiye ve ahlâk kavramlarının toplumdaki değerinin ayrı olduğunun göstergesidir.

Cesurluk Bildirenler, *Hareketlilik Bildirenler*, *Şakacı Olma*, *Güldürücü Olma Bildirenler* başlıklarına ait olan olumlu anlamlı karakter adları 52 adet olup eşit sayıda yer aldığı görülmüştür.

Toplumda kimlik ve kişilik bildiren karakter adları anlam olarak olumlu, olumsuz veya ne olumlu ne de olumsuz biçimde kategorize edilmektedir. *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan olumlu anlamlı karakter adları; yapılan gruplandırmaya göre *anlayışlı*, *becerikli*, *çalışkan*, *cesur*, *cömert*, *hareketli*, *iyi*, *merhametli*, *şakacı*, *güldürücü*, *tatlı dilli*, *cana yakın*, *terbiyeli*, *akıllı*, *ağırbaşlı*, *kibar*, *titiz*, *düzenli*, *kararlı* ifadeleriyle adlandırılmaktadır. Bu ifadeler, insanlar tarafından olumlu anlama sahip olan karakterler olarak anılmaktadır. Buna ek olarak ulaşılan karakter adlarının Türkiye Türkçesi ağızlarında birden çok fonetik görünümü olduğu görülmüştür.

Bir insanın kişilik özelliği, toplum içerisinde sahip olduğu davranış özelliklerine göre şekillenmektedir. Karakter adının olumlu olması, kişinin olumsuz davranışlardan uzak bir tavır eğilimi içerisinde olmasına bağlıdır. Bu algı ise, kişinin hem kendi içinde hem de toplum içerisinde tasvip ettiği davranış kalıplarından oluşmaktadır. Dolayısıyla karakter adının olumlu tarafta gözetilmesi bu şartlara bağlıdır. Türkiye Türkçesi ağızları açısından değerlendirildiğinde her bir adlandırmanın farklı yörelerde farklı şekillerde yer aldığı rahatlıkla söylenebilir. Tüm bu farklılıklar, Türkiye Türkçesi ağızlarının standart Türkçeye söz varlığı bakımından katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Aksan, D. (1991). *Sözcük Bilim: Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Battistich, V. A. (2008). Character Education, Prevention, And Positive Youth Development. *Journal Of Research İn Character Education*, 6(2), 81-90.

Davidson, M., Lickona, T., & Khmelkov, V. (2008). Smart & good schools: A new paradigm for high schools *Handbook of moral and character education* L. P. Nucci & D. Narvaez içinde, *Handbook of Moral and character education* (s. 370-390). New York, NY: Routledge.

Demirel Dönmez, Ö. ve Koç, F. (2021). Trabzon Akçaabat Ağızlarındaki Ses Değişimlerinin 1945-2006 Yıllarına Göre Mukayesesi, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 1001-1013.

Doğruay, Z. (2022). Necati Cumalı'nın "Tütün Zamanı" Üçlemesinin Söz Varlığı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Göker, O. (1996). *Uygulamalı Türkçe Bilgileri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Hasırcı, S. (2008). Türkçenin Söz Varlığı Açısından Gazetelerin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İmer, K.-vd. (2019). Dilbilim Sözlüğü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Koç, F. (2023). Ziya Gökalp'in Şiirlerinde Millî Değerleri İçeren Sözcüklerin Anlam Bakımından İncelenmesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 45, 95-116.

Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Maccarini, A. M. (2016). On Character Education: Self-Formation And Forms Of Life In A Morphogenic Society, Italian Journal of Sociology of Education, 8(1), 31-55.

Nur, A. (2013). Hikâyet-i Ashâbi'l-Kehif'ten Eski Anadolu Türkçesi Söz Varlığına Katkıları, Karadeniz Araştırmaları, 36, 149-162.

Özdemir, E. D. ve Arslan, M. (2018). Bugünkü Türkiye ve Kazak Türkçelerinin Kelime Hazinesi ve Sosyal Yaşama Dair Söz Varlıklarının Karşılaştırılması, İdil Sanat ve Dil Dergisi, 7(42), 117-135.

Tombul, I. (2019). Dil Değişimi ve Televizyon Sunucularının Dil Kullanımı, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 7(1), 483-507.

Türk, O. ve Koç, F. (2021). Gözene Köyü Ağzında "Oyun, Mevsim, Yemek ve Gıda" İle İlgili Kültürel Unsurlara Ait Söz Varlığı, International Journal of Filologia, 4(6), 20-27.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yayınları.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (I-II-III-IV-V-VI). (2019). Ankara: TDK Yayınları.

Balkanlarda Açan Bir Çiçek: Eskicumalı Hamîd'in Gül Tasvirleri

Talip Çukurlu | ORCID ID: 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Siirt, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05ptwtz25>

Özet

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında bulunan şehirleri fethinden sonra bu şehirlerde yetişen şairlerin klasik Türk edebiyatına çok büyük katkısı olmuştur. Bosna'dan Filibe'ye, Manastır'dan Sofya'ya, Üsküp'ten Vardar Yenicesi'ne kadar birçok Rumeli şehrinde yetişen yüzlerce şair, edebiyat tarihlerindeki yerini almıştır. Tarihî kaynaklarda isimlerine rastlanılmayan fakat yapılan çalışmalarla gün yüzüne çıkarılan birçok şair bulunmakla beraber gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen nice şairin olduğu da tahmin edilmektedir. Rumeli'de, hem yetiştirdiği şair sayısı hem de gülcülüğün merkezi olması bakımından Bulgaristan'ın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Trakya topraklarında gül yetiştiği bilgisi tarihçi Herodot'a kadar uzanır. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda Bulgaristan'a yağ gülü getirmesi ve coğrafyanın bu çiçeği yetiştirmeye elverişli olmasının anlaşılmasının ardından Bulgaristan'daki birçok şehir günümüze değin gülleriyle anılmıştır. Bulgaristan şehirlerinden biri olan Eskicumalı'da doğan 19. yüzyıl klasik Türk şairlerinden biri de -tezkirelerde kendisinden bahsedilmeyen- Hamîd'dir. Yeni mazmun arayışlarında olan Hamîd'in şiirlerinde görülen gül, gülşen, gülzar, gülistan, gonca gibi gül etrafında oluşan kelimelerin sıklıkla kullanılması dikkatimizi çekmiş ve bu yönde inceleme yapılmıştır. Görsel bir şair diyebileceğimiz Hamîd'in Şumnu, Tırnova gibi Rumeli şehirlerinin güzelliklerini tasvir etmesinden hareketle, Bulgaristan'ın gül yetiştiriciliğinin Hamîd'in şiirlerinde ne derece yer edindiği incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eskicumalı Hamîd, Divan, Gül, Gonca, Gülşen

Atıf Bilgisi

Çukurlu, Talip. (2024). Balkanlarda Açan Bir Çiçek: Eskicumalı Hamîd'in Gül Tasvirleri. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 23-36.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1475174>

Geliş Tarihi	29.04.2024
Kabul Tarihi	29.05.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

A Flower Blooming in the Balkans: Eskicumalı Hamid's Rose Depictions

Tlip Çukurlu | ORCID ID: 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt University, Turkish Language and Literature Department, Siirt, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05ptwtz25>

Abstract

After the Ottoman Empire conquered the cities in the Balkan geography, the poets who grew up in these cities made a great contribution to classical Turkish literature. Hundreds of poets who grew up in many Rumelian cities from Bosnia to Plovdiv, from Bitola to Sofia, from Skopje to Vardar Yenicesi, have taken their place in literary history. Although there are many poets whose names are not found in historical sources but have been brought to light through studies, it is estimated that there are also many poets waiting to be unearthed. Bulgaria has a special place in Rumelia both in terms of the number of poets it has raised and as the center of rose culture. The knowledge that roses grow in Thracian lands dates back to historian Herodotus. After the Ottoman Empire brought oil rose to Bulgaria in the 18th century and it became clear that the geography was suitable for growing this flower, many cities in Bulgaria have been remembered with their roses until today. One of the 19th century classical Turkish poets born in Eskicumalı, one of the cities of Bulgaria, is Hamid - who is not mentioned in the biographies. The frequent use of words around roses, such as rose, gulsen, gulzar, gulistan, (rosarium) and bud, seen in the poems of Hamid, who was in search of a new poetic theme, attracted our attention and an analysis was made in this direction. Based on Hamid's depiction of the beauties of Rumelian cities such as Shumen and Tirnova, which we can call a visual poet, it has been examined to what extent Bulgaria's rose cultivation has a place in Hamid's poems

Keywords: Eskicumalı Hamid, Divan, Rose, Burgeon, Rosarium

Citation

Çukurlu, Talip. (2024). A Flower Blooming in the Balkans: Eskicumalı Hamid's Rose Depictions. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 23-36.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1475174>

Date of Submission	29.04.2024
Date of Acceptance	29.05.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filoloji@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Giriş

1. Eskicumalı Hamîd'in Hayatı ve Eserleri

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen ve asıl adı Seyyid Ahmed Efendi olup Hamîd mahlasını kullanan şairin Bulgaristan'ın Eskicuma¹ ilinde doğduğu bilinmektedir (Arslan, 2014). Şairin bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır ve bu eserin, babasının vefatından 3-4 yıl sonra oğlu tarafından yazılan tek nüshası Ankara Milli Kütüphanede Yz FB 272 numaralı arşivde bulunmaktadır. Seyyid Ahmed Efendi 1259/1843-44 yılında Eskicuma'da vefat etmiştir.

Dîvân'da; 125 gazel, 19 murabba, 18 kaside, 18 tahmis, 4 beyit, 2 mesnevi, 2 kıt'a, 2 muhammes, 2 müseddes, 1 müsebbâ, 1 mütessa, 1 yirmili bulunmaktadır (Gıynaş, 2021).² Çok az kullanılan mütessa nazım şekli ile şiir yazması, hacimce küçük sayılabilecek (71 varak) bir *Dîvân* olmasına rağmen 18 tahmis ve 44 tarih manzumesinin bulunması, eserde Farsça şiirlerin de olması, Hamîd'in Farsçayı bilen, sanat bakımından yetenekli bir şair olduğunu göstermektedir (Arslan, 2014). Gıynaş tarafından *Dîvân*'daki nazım şekillerinin içerikleri hakkında detaylı bilgi veren bir ansiklopedi maddesi (2021) ve *Dîvân*'daki yirmili nazım şekli ile yazılmış şiiri ele alan bir makale kaleme alınmış (2016), Cunbur (2004) ve Arslan (2014) birer ansiklopedi maddesinde şairin biyografisini kaleme almış, Şenödeyici (2012: 191-200) "görsel bir şiir" olarak nitelediği 36. tarih manzumesi üzerine bir makale yazmıştır. Selin Yavuz ise *Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2019).

2. Eskicumalı Hamîd'in Gül Bahçesi Tasvirleri

2.1. Gülistan/Gülzar/Gülşen

Farsça "çiçek" anlamına gelen gül kelimesi, zamanla anlam değişmesine uğrayarak günümüzde bilinen malum çiçek için kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle gül kelimesi ile türeyen gülistan, gülzar, gülşen gibi kelimeler, sadece gül veya gül türlerinin bulunduğu değil, birçok çiçek türünün hatta ağaçların da bulunduğu bağ, bahçe anlamını barındırmaktadır. Klasik Türk şairlerinin "gül bahçeleri"ni bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

"Gülistan"lar mevcut/somut bahçelerin tasvirine konu edildiği gibi şairin zihnindeki soyut bahçeleri ifade etmek için de kullanılabilir. Bu bahçelerde tasvir edilen maşukların beşerî mi ilahi mi olduğunu anlamak ise oldukça zordur. Eskicumalı Hamîd'in tasavvufî yönünün ön planda olduğu (Arslan, 2014) düşünüldüğünde bazı tasavvurların ilahi aşkı ifade ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. Sözelimi "aşk gülistanında şeydalıktan dolayı mest olmuş bülbülün kıyamete kadar kendisine gelmesinin zor olduğu" ifadesi bir münacatta yer almaktadır:

Gülsitân-ı 'aşk içinde mest-i şeydâ 'andelib

Tâ-kıyâmet imdi hüşyârlık muhâl oldu aña Mnc. 3/7³

¹ Eskicuma, Osmanlı kaynaklarında Cum'a-i Atîk olarak geçen bir kasabadır. 1934'ten bu yana Targovişte adıyla anılmaktadır. Eskicuma hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Machiel Kiel (1995), Eskicuma, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 11, 396-397.

² Arslan, *Dîvân*'daki nazım şekillerinin sayısı hakkında şu bilgiyi vermiştir: 106 gazel, 6 murabba, 5 muhammes, 2 müseddes, 1 mütessa, 5 kaside, 44 tarih, 18 tahmis, 1 müsebbâ, 1 mesnevi ve 1 müstezat yer almaktadır (2014).

³ Manzumeler, Selin Yavuz tarafından hazırlanan *Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)* başlıklı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Dize sonlarındaki kısaltmalar nazım şekillerini veya türlerini, ilk rakam kaçınıcı manzume olduğunu, ikinci rakam ise o manzumedeki kaçınıcı beyit/bent olduğunu göstermektedir.

Bir naattaki “Hakkın yüzünü gösteren gülistanın bülbül-i nâlânısın” (Msds. 7/3) “Ehad bağının gülünün kokusunun âlemi kaplamış olması” (Msds. 7/4) kullanımı, bir diğer naattaki “gözleri âhû sevgilinin hüblarla gülistanda gezmesi” (Naat 10/1) sevgilinin ilahi, dolayısıyla gül bahçelerinin de tasavvufi olduğunu göstermektedir. Allah’ın lütuf rüzgârlarıyla şairin derununda mânâ gülzarinin açılması (Ksd. 22/28), vahdet gülistanında hû çiçeklerinin açması (Thms. 65/1) da bu kullanımların dünyevi gülistanlardan daha çok uhrevi gülistanları işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Selanikli Sırrı Selim Paşa için yazılan bir kasidede yer alan “hiddet rüzgârlarının can gülzarinâ esmesiyle kalp goncasının açılması” (Ksd. 13/1), “canana kavuşmak için esen rüzgârlar sayesinde hakikat gülşeninde bulunan lale, gül, sümbül ve reyhanın açılması” (Ksd. 13/2) tahayyülü ise tasavvufi olmayan, mecazi/soyut gül bahçelerindedir. Yaratılış gülşeninin güzel kokusu, irfan gülistanı (Ksd. 23/27-28), kerem gülzarinde açan ihsan gülü (Ksd. 23/47), [ilk çocuğunun doğumu için söylediği] dest-i kudretin yokluk gülşeninden taze bir gonca koparması (Trh. 46/3), [Kürd Baba’nın vefatı için söylediği] vahdet bağının hakikat gülşeninde öten bir bülbül olması (Trh. 49/4), [Ziştovili Emin Ağa’nın oğlunun vefatı için söylediği] mektep gülşeninde bülbül gibi okurken ecelin cennet bağını ona yuva yapması (Trh. 53/3), hicran gülzari (Thms. 78/1), vatan gülistanı (G. 118/1), irfan gülşeninin bülbülü (G. 158/1), dünya gülistanındaki aşk gülü (G. 159/1), gazellerin taze güle benzetilmesi (G. 147/11) bu dizelerdeki gül bahçelerinin, güllerin ve bülbüllerin soyut olduğunu göstermektedir.

Hamid’in hayal dünyasının eseri olan ve benzerine klasik Türk şiirinde nadir rastlanılan teşbihlerden biri de Hüsrev Paşa için yazılan kasidede yer almaktadır. Hüsrev Paşa’nın donanma ile Mora tarafına gitmesinin anlatıldığı manzumede Paşa, “kılıcının zaferi ile fetihler yapmış, gülşeni sulamış, düşmanın kanıyla denizleri gülistana çevirmiştir.”

Sulayup gülşeni fetih ü zafer-i şemşîri

Hün-ı düşmenle edüp bahri gülistân geldi Ksd. 14/34

Beşerî sevgiliyi ifade eden kullanımları da görmek mümkündür. Sevgili çeşitli özellikleriyle gül ile ilişkilendirilir. En sık kullanım ise sevgilinin yüzünün güle benzetilmesidir (Ksd. 15/4, Thms. 74/3, Thms. 75/4). Yüzü yanak takip eder (G. 15x/1, G. 23x/1, Mhms. 61/6). Kimi zaman gülşendeki gül sevgilinin yanağını görünce onu kendine canan eder (Mrbb. 87/4), kimi zaman ise “cihan bağının gülü âşıklara zerre miktar safa vermez. Can bülbülü sevgilinin kırmızı yüzünü (yanağını) görünce neşelenmeye başlar”:

Şafâ vermez gül-i bâğ[-i] cihân ‘uşşâka zerre

Görince bülbül[-i] cân rüy-i âlinden eder hâz

G. 138/3

Ayrıca bir bütün olarak sevgilinin güzelliği de gülşene benzetilir. Bu gülşende açan gülü başka bir gül görünce birbirlerine düşerler. Hatta bu güzelin dudakları taze bir goncadır, yanaklar ise gül renklidir. Bunu gören bülbül inlemeye başlar (Mrbb.88/1). Bir diğer dizede şair, sevgiliyi gülistanı gezerken görür ve bir ayrıntı dikkatini çeker: Sevgili, servi ağacına gizlice, nasıl salınması gerektiğini öğretmektedir. Klasik kullanımlarda sevgili yürürken salınışı bakımından serviye benzetilir fakat burada şair bir nevi teşbih-i maklub yaparak servinin salınmayı sevgiliden öğrendiğini söylemektedir:

Bugün bâğ-ı gülistânı gezer gördüm o cânânı

Ederdi serve pinhânî ki ta'lim[-i] hırâmânî G. 17x/1

İlkbaharın gelmesini en çok arzulayanlar âşıklar olsa gerektir. Gül bahçesinin zeminini yeşil renkli bir yatağa benzeten Hamîd, “Mevlâ'nın uşşak için çemen gülzarının döşegini bir an önce sermesini” istemektedir (G. 91/7). Çünkü “gülistanın her bir köşesi İrem Bağı'na döndüğünde gül renkli bâdenin elden ele devri görünmeye” başlanacaktır (G. 147/2). Bahar mevsimiyle beraber kış boyunca kapalı alanlara sıkışan insanlar, kış boyunca toprak altında kalıp da yeryüzüne çıkan bitkileri, çiçekleri, ağaçları temaşa için mesire yerlerine gitmeğe başlar. Yine böyle bir ilkbaharda gülistanı temaşa eden Hamîd, “gülşenin çiçeklerle süslendiğini, gül gibi nigarların gülistanı seyre geldiğini, her nesnenin bu fırsatı kaçırmayıp gülistanı meylettiğini ve bu fırsatı kaçırmayıp rüzgâr güzel güzel eserken okuyucunun da seyre gelmesi gerektiğini” söylemektedir:

‘Azm edüp geldi bu sâl içre yine evvel bahâr

Açılur seyr-i gülistâne gül-âsâ her nigâr

Zeyn olup ezhâr ile gülşen şabâya intizâr

Der-zebân-ı hâl ile gülşen içre her nesne ki vâr

Fevt-i fırsât eyleme hoş hoş eserken rüzigâr Bhry. 60/1

Gülistanda, sadece güllerin değil diğer çiçeklerin ve hatta ağaçların da bulunduğu daha önce değinilmişti. Aşağıdaki beyitte sevgilinin cemali bir gülistana benzetilmiştir fakat bu gülistandaki yanak ve saçlar gonca dudakla ve gül yüzle süslenmiş, dolayısıyla cemal gülistanı gül ve şebboylarla tezyin edilmiştir:

O ruhsâr ile ol gîsû o zîbâ gonca-leb gül-rû

Müzeyyendür gül ü şebbû cemâlinüñ gülistanı G. 17x/2

Hacı Yakup Efendi'nin oğlunun doğumu sebebiyle kaleme alınan tarih manzumesinin ilk mısrasında Yakup Efendi'nin hanımı, bağdaki bir fidana (nihâl) benzetilmiştir. İkinci mısradaki ise Kenan gülzarındaki gül fidanları gibi bir yüzü olan erkek evladı olduğu söylenerek fidana benzetilen annenin aslında herhangi bir fidan değil, gül fidanı olduğuna işaret edilmiştir:

Hacı Ya'kûb Efendi'niñ nihâl[-i] bâğ[ı] ber verdi

Gül-i gülzâr-ı Ken'ân-rû aña Hâk bir puser verdi Trh. 40/1

Hamîd, 1209/1805 tarihindeki nevrüz için kaleme aldığı bir bahariyede tam bir gülistan tasviri yapmıştır. Nevruz vakti geldiğinde, ölü gibi olan dünya can bulmuş, dünya yeşillenmesiyle cennete benzemiş, bülbüller gül bahçelerinde ötmeye başlamıştır. Zambak kılıcını çekmiş, zerrinkadeh ortaya çıkmış, gonca baba eğik başıyla kendini göstermeye başlamıştır. Fakat dünyanın kimseye mihr ü vefasının olmadığını bilen şebboy ve sümbül bu nedenle perişan haldedir. Menekşe, feleğin dönüşünü seyretmekte, kuşlar ise dillerince öterek Sübhan'ı tespih etmektedir (Trh. 56/1-12).

Hamîd'in başka bir gülşen tasviri ise H 1209 senesinde Eskicuma'nın doğusunda yer alan Şumnu'da vuku bulan ihtilal üzerinedir. Bu ihtilal neticesinde Çavuşoğlu Hasan Bey ayanlıktan azledilmiş yerine bir Türk getirilmiştir. Fakat Hamîd manzume boyunca yeni gelen bu kişinin işin ehli olmayan biri olmasından dert yanmakta hatta hakaretimiz sözler sarf etmektedir. Bu ihtilalin gülşen ile ilişkilendirilmesi ise şöyledir: “İhtilalden önce Şumnu, beldeler içinde “gülşen” olarak yâd olunmakta, bülbüller gece gündüz güller

için ötmekte idi. Fakat sonbahar rüzgârının gelmesiyle çiçekler ve yapraklar berbad oldu. Bülbül yuvalarına siyah kargalar kondu” (Msbb. 90/3). Sonraki bentte şair şikayetvari sözlerine devam etmektedir: “Bülbül bağa layıktır, vahşiler çöllere, kanarya yuvasına kuzgun layık mıdır hiç? Çalı ve çöpü açılmış bir güle değişmek olur mu? Ahunun mekânı niçin azgın bir domuza kalsın?” (Msbb. 90/4).

2.2. Bülbül

Bülbüllerin hatırının kalmaması için gülzar tasvirlerinin mütemmimi olan bülbüle de değinmek gerekmektedir. Edebiyatta güle olan aşkı ve sevgisiyle kendisine sıkça rastlanan bülbül, aslında sabah vakti gül açtığından içinden çıkan böcekleri yemek için gülün başında beklemektedir. Klasik Türk şiiri geleneğinde güzel, nağmeli ötüşü sebebiyle inleyen bir âşık olarak tahayyül edilir.

Hamîd, 1219/1805 yılı nevruzu için yazdığı bir tarih manzumesinde arkadaşlarına “hazır olun” diyerek uyarıda bulunmaktadır. Çünkü gülşende bülbüllerin yine vird-i zebân eylediğini, yani sıkça ötmeye başladığını, bunun ise gülzarda mey içmek için bir işaret olduğunu düşünmektedir:

Gülşende hezâr vird-i zebân eyleyüp okur

Gülzârda mey-nüşuna hâzır olun ihvân

Trh. 56/3

Balkan şehirlerinden biri olan ve Eskicumalı'nın batısında yer alan Tırnova'dan bahsedilen bir gazelde Tırnova, gönül bülbülünün süslü bir yuvası/meskeni olan gülşene benzetilmiştir. Gönül bülbülünün bu yuvayı seçmesindeki sebep Tırnova gülşeninin gülünü, lalesini, menekşesini görmüş olmasıdır (G. 91/1). Şairin bu tasvirlerinden hareketle Tırnova'nın yeşillik, bahçelik bir bölge olduğunu ve şairin varış tarihinin güllerin açma zamanı olan ilkbahar mevsimine rast geldiğini söylemek mümkündür. Gazelin ilerleyen beyitlerinde Tırnova'nın etrafının bağ, bahçe ve akarsularla dolu olduğunu (G. 91/2), zarif, fasih, şair, salih, âlim ve cana yakın insanların çokluğunun ölmüş gönüllere can verdiğini (G. 91/3-4), Tırnova'nın gül tenli, gonca dudaklı, servi boylu, şuh bir dilber olduğu için gönül kuşunun yanaktaki daneyi görüp zülûf tuzağına düştüğünü (G. 91/6) şairane hayallerle dile getirmiştir.

Hamîd'in kimi bülbülleri, “sevgilinin lale yanağını, gonca dudağını görüp inleyerek sema eder” (G. 142/3). Şairin can bülbülü ise “gülşenden feragat edip baykuş gibi virane virane gezer (G. 174/3). Kimi zaman gönlüne de seslenen Hamîd, baykuşlar gibi, virane olan şu dünyaya meyli terk edip daima bülbüller gibi hedefinin gülzar olması gerektiği” tavsiyesinde bulunur (G. 159/6).

Bazı beyitlerinde şair gül ile bülbül arasındaki ilişkiye dışarıdan bakan biri gibi görünmektedir. Bir gazelinde “eğer gül, bülbülün son derece (yakıcı) âh u figanlarını duysaydı, (bundan etkilenip) bülbülü diken ve cefa yaraları ile incitmezdi” (G. 23x/5) diyerek bülbüle teselli veren biri konumunda görünmektedir.

Şair kimi zaman da kendini bülbüllerle kıyaslamaktadır. Hatta şairin gönlü “nâle ve feryâda” başladığı zaman gül bahçesindeki bülbüller, bu ses karşısında suspus olurlar:

Dem-beste eder bülbül-i gülzârı Hamîdâ

Hasretle gönül nâle vü feryâda gelince

G. 173/6

2.3. Gül-Bâde

Bâde; şarap, içki anlamlarına gelse de mecaz-ı mürsel yoluyla kadeh anlamında da kullanılabilir. Şarabın maddi anlamda akli baştan alıp sarhoşluk vermesinden hareketle mecazen aklını kaybetmek, kendinden geçmek, mest olmak anlamlarında, tasavvufi olarak da ilahi aşk ile kendinden geçmek mânâsında kullanıldığı örnekleri görmek mümkündür. Çoğu zaman şairlerin gerçek sarhoşluktan mı yoksa mecazi mestlikten mi bahsettiklerini anlamak güçtür.

Gülün birçok rengi olmakla beraber gül denildiğinde akıllara öncelikle kırmızı renk gelmektedir. Bu nedenle kırmızı şarabı ifade etmek için “bâde-i gül-reng” tamlaması kullanılmaktadır. Hamîd, sâkinin gül renkli bâdesini doldurup âşıklara sunmasını istemektedir. Burada bâdenin kadeh anlamını yüklediği görülmektedir. Gül renkli bâde ise tabii ki sevgilinin gül renkli dudağıdır:

Sâkî pür edüp bâde-i gül-rengini şunsa

‘Uşşâkına bûs-ı leb-i ikrâmını görsek G. 147/9

Başka bir beyitte ise gül renkli bâde “gamın düşmanı” olarak vasfedilmiştir:

Hele şol bâde-i gül-reng-i ‘adû-yı gamı ver

Cür‘a-i sâğar-ı hasret ile bâkî sâkî G. 183/3

2.4. Sarı Gül

Klasik Türk şiirinde genellikle solgun ve hastalıklı halleri anlatmak için sarı renge başvurulmuştur. Sarı renkli gül manzumelerde nadir kullanılan bir çeşittir. Hamîd, güzellik gülistanında yeni açmış sarı bir gül gördüğünü, gözlerinin nergis, yüzünün ise âlemi aydınlatan güneş olduğunu söyleyerek beyti sapsarı bir tabloya dönüştürmüştür. Nitekim gül, nergis ve güneş sarı renklidirler. Anlaşılan odur ki Hamîd sarışın bir güzel görmüştür:

Gülsitân[-i] hüsn içre nev-şüküfte verd-i zerd

Gözleri nergis yüzi hürşîd-i ‘âlem şarılı G. 184/3

Âşığın yüzünün sararıp solması da şiirlerde karşılaşılan kullanımlardandır. Âşık, sevgiliden ayrıldığında ayrılık acısı âşığın benzini sarartır. Bu acı içindeki âşık “güller de benim yüzüm gibi solsun” diyerek tatlı bir bedduada bulunur (Thms. 80/2).

2.5. Gül-i Ra'nâ

Gül-i ra'nâ, iki renkli gül anlamında kullanılır; genellikle dışı sarı, içi kırmızı renkli gül çeşidini tarif eder. Sevgilinin yanağı güneş gibi parlar ve altın gibi değerlidir; utandığında ise kızarır. Meydana gelen bu çift renk gül-i ra'nâyı anımsatır. Hamîd'in sevgilisinin köyü me'vâ cenneti, parlak yanağı ise taze açmış bir gül-i ra'nâdır:

Degil mi kûy-ı cânânım efendi cennetü'l-me'vâ

Ruḥ-ı zîbâsı anda nev şüküfte ter gül[-i] ra'nâ Thms. 77/2

2.6. Gül-Destar

Eski zamanlarda bayan veya erkekler tarafından sarık kenarına gül veya çeşitli çiçekler sıkıştırılması bir âdet idi. Bu âdete klasik şiirlerimizde sıkça rastlamak mümkündür. Hamîd'den vereceğimiz örnekte ise başa sarılan sarışın kırmızı renkli

olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü bahar günlerinin gelmesiyle taze fidanın başına kırmızı gül sarılmıştır. Şairin, hayatının baharındaki genç bir kızın, bahar mevsiminde evlendirilerek başına kırmızı bir duvak örtüldüğüne imada bulunması da ihtimaller dâhilindedir:

Eyyâm-ı bahâr erdi güşâd-ı gül-i âliñ

Destâr şarıldı serine tâze nihâliñ G. 148/1

2.7. Gül-i Handân

Handân; gülen, sevinçli anlamlarına gelmekle birlikte özel bir gül cinsine de verilen isimdir. Genellikle kırmızı renkli olduğu tahmin edilmektedir. Gülün açılmamış haline gonca, açılmış haline handân da denilmektedir. Hamîd, bir kasidesinde bahsettiği “gül-i handânın yaz kış solmadığını, can burnunun sürekli onun kokusunu aldığını” söylemiştir (Ksd. 13/2). Diğer gazellerde ise “cihan bağında (sevgilinin) benzeri bir gül görmediğini, bu gülün muhtemelen cennet gülistanındaki gül-i handan olduğunu” (G. 151/6), “seher vaktindeki şebnemin gül-i handanın üzerine saçıldığını” (G. 134/4), “sevgilinin bağa salınarak gelmesinin gülleri güldürdüğünü, dolayısıyla meclisi bir sevinç kapladığını” dile getirmiştir:

Bâğa biñ nâz ile ol serv-i hırâmân geldi

Gülleri güldirerek meclise handân geldi G. 14x/1

2.8. Gül-Beden

Sevgilinin yüzü, yanağı, dudakları ile gül arasında ilişki kurulabildiği gibi bütün bir vücudu da güle benzetilmektedir. Aşağıda örnek olarak verilen beyitte Hamîd, gülün, yanağın ve ateşin kırmızı rengi arasında bağlantı kurmaktadır. Öncelikle sevgilinin yanağının kırmızılığını bir gül bahçesine, ardından kıpkırmızı gül bahçesinden hareketle cehenneme benzetmiştir. İkinci mısradan ise gül bedenli sevgilinin olmadığı cennetin de gülşenin de kendisi için cehennem olacağını belirtir:

Baňa ol cennet[-i] ruhsâr ile gülşen olur dūzaḥ

Daḥi ol gül-bedensiz cennet ü gülşen olur dūzaḥ G. 110/1

Bir diğer örnekte ise sevgiliyi, eline gonca almış gül bedenli bir çocuğa benzeterek “iki taze gülün birbirine kavuştuğu”nu tahayyül etmiştir:

O tıfl-ı gül-beden gülşende bir gönce alup deste

İki ter gül birbirine oldu anda peyveste G. 176/1

2.9. Gül-Kamet/Kadd

Sevgili baştan ayağa bir gülşen olduğu için onun boyunun da bir şekilde gül ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Gülbün; gülün kökü, gül fidanı, gül ağacı anlamlarına gelen Farsça bir kelimedir. Hamîd, “sevgilinin boyuna cennet gülzarı[nda bir] gül fidanı desem, bu övgümü cennet hurileri işitecekler diye endişe ederim” demiştir (G. 140/4). Başka bir beyitte “mutrib sazını çaldığında gül endamlı rakkas”ın raksı izlenmek istenir (G. 147/6). “Elinde kadeh olan sakiyi meclis gülşeninde görenler, gülbün üzerinde açmış taze bir gül zanneder” (G. 188/4).

Bu maddeye vereceğimiz son örnekte ise sevgilinin boyu ile tuba arasında geçen bir davadan bahsedilmektedir. Sevgilinin boyu, güzelliği ve intizamı bakımından

cennetteki tuba ağacına benzetilir. Kimi zaman şairler teşbih-i mablûb yaparak benzeyen ile kendisine benzetilene ters çevirir. Böyle bir durumdan olsa gerek tuba ile sevgili davalı duruma düşmüşler, ar'ar ağacı ve yasemin çiçeği ise davanın şahitleri olarak yer almışlardır. Bu davanın hâkimi ise gül fidanıdır:

Nahl-i gül hâkim ü 'ar'ar yâsemen şahidleri

Bâğ-ı behcetde éder tûbâ ile da'vâ kadiñ G. 167/5

2.10. Gül-Gömlek

Gömlek, genellikle Hz. Yusuf ile birlikte anılır. Klasik Türk şiirinde sevgili güzelliği bakımından Hz. Yusuf'a benzetilir. Hamîd de bu teşbihi kullanan şairlerden biridir. Gül gömleklili Yusuf gibi güzel sevgilinin güzelliğiyle Rum ve Kenan illeri baştan sona süslenmiştir (G. 155/4). Hz. Yakup, gül gömleklili Yusuf'undan ayrı kaldığı için onu hatırladıkça ağlasa mazurdur:

Oldı ol Yûsuf-ı gül-pîreheninden mehcûr

Yâd édüp ağlasa ma'zur ola Ya'kûb esefi G. 188/7

2.11. Gül-fem

Klasik Türk şiirinde sevgilinin yüzü, yanağı, ağzı, dudakları genellikle gül ile ilişkilendirilir fakat âşığın ağzının güle benzetilmesi nadir görülen kullanımlardandır. Hamîd, Revânî'ye tahmisinde "lale yanaklı, gonca ağızlı saki olmazsa gül ağzını açmayacağını söylemiştir:

Bülbül-âsâ yok iken gül femimi açmayayım

Bezm-gâh-ı gülşen içre per urup uçmayayım

Pîş-gâh-ı der-i meyhâneden hiç geçmeyeyim

Zâhidâ tövbeler olsun dañi mey içmeyeyim

Sâkî-i gönce-dehen lâle-'izâr olmayıcağ Thms. 71/3 (Revânî)

Başka bir muhammesinde "bahar günleri geldiğinde güllerin baştan başa açtığını, bülbüllerin bir gül fidanının başında naatlar okuduğunu, bütün çiçeklerin açtığı böyle bir ortamda âşığın kalbinin gamla dolu olmasının uygun olmadığını bu nedenle gül gibi cam (kadeh) ağzını açıp mey doldurmak gerektiğini" (Mhms. 61/2) söyleyerek âşığın ağzı ile gül arasında bağlantı kurmuştur.

2.12. Gül-i Sad-berg

Yaprakları kat kat/katmerli ve yoğun olan gül çeşidine gül-i sad-berg denilmektedir. Bu güller kokusu bakımından en çok tercih edilen gül türlerindedir. Hamîd, klasik Türk şairlerinden olan Şâkir'in bir gazelinin tahmisinde sevgilinin bedenini tarif ederken "pamuktan yumuşak, gül-i sad-bergten naziktir" şeklinde vasfetmiştir:

Penbenden nerm ü gül[-i] şadbergden nâzik teniñ (Thms. 76/5)

2.13. Gül-Diken

Gül ile diken ilişkisi daha çok tezat ifadelerin anlatımında kullanılmaktadır. Sevgili güle benzetildiğinde onun çektirdiği eziyetler diken ile ifade edilir. Sevgili gül ise rakip dikendir... Hamîd Dîvânı'nda da gül ile diken arasında kurulan benzer tahayyüller

olmakla beraber dikkat çeken bir kullanım örnek olarak verilerek bu madde kısaca geçilecektir.

Dîvân'daki 22. tarih manzumesi Reşid Muhammed Paşa'nın H 1239/ M (Ekim) 1823 yılında Vidin valisi olması nedeniyle kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Hamîd, önceki yöneticinin kötü idaresi nedeniyle insanların mutsuz olduğunu söyledikten sonra 4. beyitte Vidin'i bir bağa benzetmiştir. Vidin'deki kötü ve iyi insanların adaletsiz bir şekilde aynı seviyede tutulmalarını ise diken ve nazik gül karşılaştırması ile belirtmiştir:

Bu bāğ içinde sünbüller ayak altında kalmışdı

Bir idi kıadr[i] billâh hâr ile nâzik gül[-i] zîbâ Ksd. 22/4

2.14. Gül Renkli Alaca Atlar

Hamîd'in dikkat çeken tasvirlerinden biri de gül renkli alaca atlar benzetmesidir. Bu teşbih, Hotenli Muhammed Paşa'nın H 1234 / M 1818-1819 tarihindeki vezareti⁴ üzerine kaside nazım şekliyle yazılan tarih manzumesindeki 7. beyitte bulunmaktadır. Bu beyitte şair, her cenk gününde paşanın ordusundaki atların gül rengine büründüğünü, düşmanlarına dünyanın dar geldiğini söyleyerek savaş meydanındaki kanların atları kırmızıya boyadığını ima etmiştir:

Her kıande rûz cengî olur eşhebleri gültreng olur

A`dāya dünyā teng olur eylerse ez hâl-i ligam Ksd. 19/7

2.15. Gül Suyu (Gül-âb)

Gül yapraklarının yüksek ısıda kaynatılıp damıtılmasıyla ortaya gül suyu çıkmaktadır. Şairler kimi zaman sabah vakitlerinde çiçeklerin üzerinde oluşan çiy tanelerini kimi zaman sevgilinin yanağındaki teri kimi zaman ise kendi zor durumda kalmalarından dolayı ortaya çıkan teri gül suyuna benzetmişlerdir. Ter kelimesinin "taze" anlamına da gelmesi nedeniyle tevriyeli kullanımlar da görülmektedir.

Hamîd, bir gazelinde kendi şiirlerinin gül gibi ter ü taze olmasına şaşılmanması gerektiğini çünkü onların irfan (ehlinin) yüzüne saçılmış gül suyu olduğunu söylemiştir. Buradan hareketle o dönemde insanlara gül suyu ikram etme âdetine telmihte bulunulduğunu söylemek de mümkündür:

Gül-veş nola ter olsa ki eş`âr-ı Hâmîdâ

Güllâbdur o ki cebhe-i `irfâna saçılmış G. 134/6

2.16. Gül-Koku

Güzel kokusuyla şiirlerde sıkça karşılaşılan ve genellikle sevgilinin kokusuyla özdeşleştirilen gül kokusu, Hamîd'in şiirlerinde daha çok tasavvufî anlamıyla kullanılmıştır. İlahi sevgili seher vakitlerinde eğer yüzündeki örtüyü kaldırırsa canlara tecellinin gül kokusu dolacaktır:

Çün rûy-ı niķâbîñ açā cānāne seherde

⁴ Manzumenin başlığı "Der-Kaside-i Hotenli Muhammed Paşa Hazretlerinün Vezaretine Denmişdür" şeklindedir. Manzumenin son mısramın altında verilen tarih ise H 1234 / M 1818-19'dur. Hâlbuki kaynaklarda bu tarihteki vezirin Burdurlu Derviş Mehmed Paşa olduğu görülmektedir. Bu durum müstensihlerin verdiği bazı bilgilerin teyit edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Gülbüy-ı tecellî dola her cāna seherde G. 95/1

Gazelin ilerleyen beyitlerinde manayı devam ettiren şair “O gül kokusuna sabah akşam (sürekli) kavuşabilmek için gönül kulağını seher vakitlerinde inleyen bülbüle tutmak gerektir:

Bir büy-ı güle vuşlat için şubh [u] mesā zār

Țut gūş-ı dili bülbül-i nālāna seherde G. 95/3

2.17. Gonca

Gonca, tomurcuk halindeki açılmamış çiçeklere denilmekle beraber zamanla anlam daralmasına uğrayarak gülün açılmamış haline verilen ad olarak zihinlerde yer etmiştir. Klasik Türk şiirinde çoğunlukla kapalı olması, başının öne eğikliği, küçüklüğü, rengi nedeniyle çeşitli teşbihlere konu olmuştur. Hamîd de çeşitli yönleriyle birçok defa şiirlerinde kullanmıştır. Bu kullanımlar alt başlıklarla örneklendirilecektir.

Bahār[-1] nāz-ı ‘izzetdür o gonce bāri açılson

Țarāvet-yāb-ı hūsn olmağdadur gülberg-i handānı G. 23x/3

2.17.1. Gonca-Kalp

Goncanın kapalılığı sebebiyle ilişki kurulduğu unsurlardan biri kalptir. Gonca, bilhassa tasavvufta sırlarla dolu olan kalbi ifade eden bir remizdir. Sırlar ifşa olduğunda gonca, açılmış bir gül hâline gelir. Hamîd, hiddet rüzgârının can gülzarına doğru esmesiyle kalp goncasının güzel kokular saçarak açıldığını söylemektedir:

Māl ü mülk ü cism ü cān u dü cihān olur ‘adīm

Esdı cān gülzārına çün bād[-1] hiddetden nesīm

Ğonce-i kalb[i] güşād etdi olup ‘anber şemim Ksd. 13/1

2.17.2. Gonca-Çocuk

Gül; açılmış, büyümüş, ergenlik çağına gelmiş bir genç iken gonca, daha küçük bir çocuktur. Hamîd, Hacı Ali Ağa'nın oğlu Murad Bey'in doğumu üzerine kaleme aldığı bir tarih manzumesinde bahçede gül ile bülbülün dünya bağına yeni açılmış bir goncanın geldiğini konuşurken onları duyduğunu söyleyerek teşbih ve hüsni talile hoş bir örnek oluşturmuştur:

Bāğ-ı dehre nev-şüküfte gonce açılmış diyü

Bāğçede gūş eyledim gül bülbül eylerdi kelam Trh. 42/4

Üstteki beyitte gonca, bir doğum ile ilişkilendirilmişken aşağıdaki beyitte ölüm ile bağdaştırılmıştır. Hamîd, Ziştovili Emin Ağa'nın oğlunun vefatı üzerine yazdığı dizelerde, yine hazan vaktinin geldiğini ve parlak bir goncanın solduğunu, bu goncanın cihan bağını bırakıp cennet bağlarına gittiğini söylemiştir. Beytin başındaki “yine” kelimesinin kullanımı o dönemde çocuk ölümlerinin fazlaca olmasına işaret etmesi bakımından dikkat çekmektedir:

Yine bir gonce-i zībā şolup vaqt-i hazān oldı

Cihān bāğın koyup revnağda hem bāğ-ı cinān oldı Trh. 53/1

2.17.3. Gonca-Gülmek

Goncanın, kapalı olması bakımından nazlı bir sevgiliye, gülün ise açılması bakımından sır tutamayan, şuh bir sevgiliye benzetilmesi klasik Türk şiirinde karşılaşılan teşbihlerdendir. Nazlı goncanın âşığına yüz verip gülmeye başlaması, onun açılıp gül haline gelmesine ve âşığını davete işaret etmektedir. Fakat bu hareket çoğu zaman aldattıcı bir davranıştır. Nitekim Hamîd, bülbüllerin nazlı sevgiliye nağmeler ettiğini, bunun üzerine bülbüllerin “adettendir, sevgili ihsanda bulunacaktır” düşüncesiyle ve goncanın sahte gülüşüne kanarak goncaya yaklaşmasıyla dertli âşığın gözüne dikenin ucu batmıştır. Şair “yine” kelimesiyle goncanın benzer şekilde daha önce de aldattığına işaret etmektedir:

Eyleyüp nâğme hezārān şeh-i nāzendesine
‘Ādet ihsān u keremdür diyü h‘ānendesine
Raħmı var şandı bakıp gonceleriñ hāndesine
Gül şu ma‘nāya gelür bülbül-i güyendesine
Derd-mendin yine batmış gözüne hārın ucu Thms. 69/4

2.17.4. Gonca-Ağz

Sevgilinin dudağı küçük ve kapalı olması bakımından gonca ile ilişkilendirilir. Aşağıdaki dizelerde Hamîd, meclisi gülşene, kendi ağzını güle, lale yanaklı sakinin ağzını ise goncaya benzetmiştir:

Bülbül-āsā yok iken gül femimi açmayayım
Bezm-gāh-ı gülşen içre per urup uçmayayım
Pîş-gāh-ı der-i meyhāneden hiç geçmeyeyim
Zāhidā tövbeler olsun daħi mey içmeyeyim
Sākī-i gonce-dehen lāle-‘izār olmayıcağ Thms. 71/3

Müracaa şeklinde kaleme alınan aşağıdaki tahmiste âşık sevgilisine sorular sormakta sevgili ise duruma uygun cevaplar vermektedir. Âşık, “gülistan meclisinde bülbüllerin konuşur, senin can bağıslayan sözlerin Hz. İsa’nın mucizesi [gibi] değil midir?” diye sormaktadır. Sevgili ise “evet, doğru bildin fakat bunu gonca ağzım gibi gizli tut” şeklinde cevap verir. Şair bu dizelerde sevgilinin ağzının sırlarla dolu bir gonca olduğunu sevgiliye söyletmiştir:

Dedüm bezm[-i] gülistānda kıılır bülbüllerin güyā
‘Acep güftār-ı cān baħşıñ degil mi mu‘ciz[-i] ‘İsā
Dedi bildiñ veli gonce dehānum gibi ketm et hā
Dedüm ‘aks[-i] lebiñ sāğarda eyler mürdeler ihyā
Dedi sāğar degildür gördügin āyine-i cāmdur Thms. 74/4

Aşağıdaki beyitte ise goncanın, sevgilinin la’l dudaklarını gördüğünde [önceden de olduğu gibi] yine sevgiliyi taklide yeltendiği tasavvur edilmiştir. Fakat şair, goncanın, sevgilinin dudağını ne zaman gördüğünden şüphe etmekte, gülşende görmüş olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır:

Yine taklîd ediyor la’l-i nigārı gonce

Yohsa gülşende mi gördi fem-i yâri gonce G. 172/1

2.17.5. Gonca-Baharın Gelmesi

Güllerin sabah vakitlerinde ılık ilkbahar rüzgârlarının esmesiyle açılmaya başladıkları bilinmektedir. Şair bu gerçeklikten hareketle goncanın kan tere batmış şekilde çıkageldiği hüsn-i talilini vücuda getirmiştir. Aynı zamanda “kan tere batmak” deyimini kullanılarak irsal-i mesele güzel bir örnek oluşturulmuştur. Beytin devamında ise, goncanın bu haliyle gülzar ehline baharı müjdelemek için geldiği tahayyül edilmiştir:

Ƙızarup Ƙan tere batmış ƘıƘa geldi seherî

Ehl-i gülzâra eder müjde bahârî gonce G. 172/2

2.18. Rakip

Rakip, sevgiliyi âşîğın elinden almaya çalışan, âşîğın sevgili ile arasını bozan, dolayısıyla âşık tarafından kötü sıfatlarla vasfedilen kişidir. Rakibin, sevgiliden uzak durması gerekir. Gül bahçelerinde gezen sevgilinin yanında âşîğî olmalıdır. Bu nedenle “siyah yüzlü rakibin gülşendeki bülbül sesli sevgiliye yaklaşmaması elzendir. Çünkü o kargadır, tard edilmesi gerekir”:

RaƘîb[-i] rû-siyeh işitmesün bülbül gibi nağmeñ

Yeri gülşende yok tûfî-veşim tard-ı kelâğ eyle G. 175/2

Şair, yine bir bağda rakibi gördüğünü ve onun devedikenine benzediğini söylemiştir. Sevgilisine “taze gül” diyerek seslenen şair “senin gibi yasemin endamlı birinin yanında bu devedikeni olmamalıdır” diyerek sevgiliye nasihatte bulunmaktadır:

Bâğda gördüm yanına gelmiş muğaylan-veş raƘîb

Ey gül[-i] ter bu degil sen yâsemen-endâm işi G. 185/2

Sonuç

Osmanlı Devleti uzun yıllar çok geniş bir coğrafyaya hükmetmiş bir devlettir. Osmanlı döneminde vücut bulan ve gelişimini sürdüren klasik Türk edebiyatı da sayısı henüz tam olarak tespit edilemeyen binlerce şair yetiştirmiştir. Bu şairlerin hatırı sayılır bir kısmı Balkan coğrafyasında yer alan Bosna, Filibe, Manastır, Sofya, Üsküp, Vardar gibi şehirlerde yetişmiştir. Bulgaristan coğrafyasında yetişen Eskicumalı Hamîd, şuaara tezkirelerinde adı geçmeyen fakat edebî yönü kuvvetli bu şairlerden biridir.

Klasik Türk şiirinde bitkilerin, çiçeklerin, ağaçların önemli bir yeri vardır. Bunların bir arada bulunduğu gülistan, gülşen ve gülzarlar çeşitli edebî sanatlarla tezyin edilerek manzumelerde yer almıştır. İnsanların nazarında sultanın mevkisi ne ise çiçekler içindeki gül de odur: Gül çiçeklerin sultanıdır. Rengi, kokusu, duruşu, dokusu ile sevgili arasında çeşitli teşbihler, tahayyüller oluşturulmuştur.

Balkan coğrafyasında hem yetiştirdiği şair sayısı hem de gülcülüğün merkezi olması bakımından Bulgaristan'ın önemi büyüktür. Herodot da Trakya topraklarında gül yetiştiğinden eserlerinde bahsetmiştir. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda Bulgaristan'a yağ gülü getirmesi ve coğrafyanın bu çiçeği yetiştirmeye elverişli olmasının anlaşılmasının ardından Bulgaristan'daki birçok şehir günümüze değin gülleriyle anılmıştır.

19. yüzyıl klasik Türk şairlerinden biri olan Hamîd, yeşilliği ve gülleriyle bilinen bu coğrafyada doğmuş ve yaşamıştır. Coğrafyanın insan üzerindeki etkisinden hareketle gül, gonca, gülşen, gülzar, gülistan ve bülbül kavramlarının Hamîd'in *Dîvân*'ında ne derece yer edindiği incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yeni mazmun arayışlarında olan Hamîd'in şiirlerinde gül, gülşen, gülzar, gülistan, gonca gibi gül etrafında oluşan kelimelerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Görsel bir şair diyebileceğimiz Hamîd; Şumnu, Tırnova gibi Rumeli şehirlerinin gülistanlarını, hayal süzgecinden geçirerek şiirlerine yansıtmıştır.

Klasik Türk şiiri geleneğindeki mazmunları ustalıkla kullanmakla beraber bîkr-i mânâ arayışında olduğu görülmüştür. Örneğin ilk defa Nedîm'de görülen sarışın sevgili tasvirine Hamîd'de de rastlanmıştır.

Hamîd'in gül bahçeleri, somut ve soyut tasvirlerin işlenmesi bakımından ikiye ayrılabilir. Somut tasavvurlarda gülün bahar rüzgârlarıyla açması, rengi, duruşu, kokusu, bülbülün başucunda ötmesi gibi bahisler ele alınmıştır. Soyut tasvirlerde ise, şairin mutasavvıf kişiliğinden hareketle gülün ve goncanın tasavvuftaki remizlerine işaret eden teşbihler, istiareler, hüsn-i taliller kullanılmıştır.

Klasik Türk şiirinde çoğunlukla sevgilinin ağzı ile ilişkilendirilen gülün, Hamîd'de âşığın ağzını ifade edecek şekilde kullanılmış olması, şairin geleneğin sınırlarını zorlayarak yeni mazmunlar arayışında olduğunu göstermektedir.

Eskicumalı Hamîd, meşhur şairlerin gölgesinde kalmış, şiirlerinin ayrıntılı incelenmesi gereken, sanat yönü kuvvetli bir şairdir.

Kaynakça

- Arslan, M. (2014). Hamîd, Seyyid Ahmed Efendi, Eskicumalı <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamid-seyyid-ahmed-efendi-eskicumali> [Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024].
- Cunbur, M. (2004). "Hamîd". Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi. (IV), Ankara: AKM Yay. 384.
- Gıynaş, K. A. (2016). "Eskicumalı Ahmed Hamîd Dîvânı'nda Yirmili Nazım Şekline Bir Örnek". The Journal of Academic Social Science Studies (43): 397-411.
- Gıynaş, K. A. "Dîvân (Hamîd)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-hamid-tees-3>. [Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024].
- Hamîd (Eskicumalı) Dîvânı. Ankara Milli Kütüphane MK. Yz. FB. 272.
- Kiel, M. (1995). Eskicumalı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (11), 396-397. İstanbul.
- Şenödeyici, Ö. (2012). "Eskicumalı Hamîd'in Bir Şiirini Yeniden İnşa Etme Denemesi". Alevilik Araştırmaları Dergisi (4): 191-200.
- Yavuz, S. (2019). Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Tarihî Türk Lehçelerinde Avlanmak için Kullanılan Alet İsimleri

Gökberk Onaran | ORCID ID: 0000-0001-5557-8000 | gokberkonaran71@gmail.com

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim,

Mardin, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Özet

Dil, kültürün bir göstergesi ve taşıyıcısıdır. Bir milletin kültürünü anlamak ve yorumlamak için o milletin kaleme aldığı eserlere bakılmalıdır. Avcılık, ilk başlarda yaşamsal bir faaliyet olarak ortaya çıkmıştır. Türklerde de avcılık ilk başlarda bu amaçla ortaya çıkmış olmalıdır. Fakat daha sonraları Türklerde avcılık farklı bir hâle bürünmüştür. Avcılık; bir spor olmuş, bir edebiyat türünün doğuşunu sağlamış en sonunda da bir kurum haline gelmiştir. Biz de Türklerde avlanmak için kullanılan alet isimlerini inceledik. Çalışmamızda Türklerin özel olarak kullandıkları av aletlerinin ismini tespit etmeye çalıştık. Bunun için Köktürk Türkçesinden başlayarak eski Uygur Türkçesi, Harezmi Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesine ait doksan adet eseri taradık. *Kamus-ı Türkî* adlı eser için yeni kelimeler bulma yoluna gitmedik sadece önceki dönemlerde bulduğumuz kelimelerin bu eserde kullanılıp kullanılmadığına baktık. Taradığımız eserlerin dizin kısmını inceledik. Dizin kısmında kullanılan av aletlerinin ismini tespit ettik. Tespit ettiğimiz av aletlerinin isimlerinin diğer tarihî Türk lehçelerinde kullanılıp kullanılmadığını inceledik. Taradığımız metinlerde toplam yirmi beş farklı av aleti ismi tespit ettik. Kelimeyi ayrıca Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* adlı etimolojik sözlüğünde inceledik. Kelimelerle ilgili bazı tespitlerimizi ortaya koyduk.

Anahtar Sözcükler: Av Aletleri, Tarihî Türk Lehçeleri, Anlam Bilimi, Köken Bilimi

Atıf Bilgisi

Onaran, Gökberk. (2024). Tarihî Türk Lehçelerinde Avlanmak için Kullanılan Alet İsimleri. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 37-56.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1452915>

Geliş Tarihi	14.03.2024
Kabul Tarihi	27.04.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Names of Tools Used for Hunting in Historical Turkish Dialects

Gökberk Onaran | ORCID ID: 0000-0001-5557-8000 | gokberkonaran71@gmail.com

Mardin Artuklu University, The Institute For Graduate Educational Studies, Department of Turkish Language and Literature, Mardin, Türkiye

ROR ID: ror.org/0396cd675

Abstract

Language is an indicator and bearer of culture. In order to understand and interpret the culture of a nation, the works written by that nation should be looked at. Hunting initially emerged as a vital activity. Hunting must have first emerged among the Turks for this purpose. But later on, hunting took on a different form among the Turks. Hunting; It became a sport, gave birth to a genre of literature, and eventually became an institution. We also examined the names of the tools used by Turks for hunting. In our study, we tried to identify the names of the hunting tools used specifically by the Turks. For this purpose, we examined ninety works belonging to Old Uyghur Turkish, Khwarezmian Turkish, Kipchak Turkish, Chagatai Turkish, Old Anatolian Turkish and Ottoman Turkish, starting from Köktürk Turkish. We did not try to find new words for the work called *Kamus-ı Türkî*, we just checked whether the words we found in previous periods were used in this work. We examined the index section of the works we examined. We identified the names of the hunting tools used in the index section. We examined whether the names of the hunting tools we identified were used in other historical Turkish dialects. We identified a total of twenty-five different hunting tool names in the texts we examined. We also examined the word in Clauson's etymological dictionary called *Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. We put forward some of our findings about words.

Keywords: Hunting Tools, Historical Turkish Dialects, Semantics, Etymology

Citation

Onaran, Gökberk. (2024). Names of Tools Used for Hunting in Historical Turkish Dialects. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 37-56.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1452915>

Date of Submission	14.03.2024
Date of Acceptance	27.04.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filolobjbengu@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

GİRİŞ

Türk dili ve edebiyatı zengin bir birikime sahiptir. Türkçe bilinen en eski yazılı metin olan Çoyren (7.yy) yazıtından bugüne kadar Türk diliyle binlerce eser kaleme alınmıştır. Şüphesiz ki dil, kültürün en önemli göstergesi ve taşıyıcısıdır.

Av, avlanma ya da avcılık kültürün önemli bir unsurudur. Caferoğlu'na (1972) göre avcılık, Türklerin en eski geleneklerinden biridir. Avcılık, ekonomik bir geçim kaynağı olarak daha çok balık, ayı ve onun gibi kaba hayvanların avlanmasıyla ilgilidir. Fakat Türklerde kuş avları gibi çeşitli avcılık faaliyetleri ile avcılık bir örf halini almıştır. Avcılık Orta Asya Türklüğünde, millî devlet sporu olmuş, millî gelenek hâline gelmiş, Selçuklularda “Şikarname” adında bir tür oluşturmuş ve Osmanlılarda bir devlet kurumu haline gelmiştir.

Avcılığın temel aracı av aletleridir. Biz de bu çalışmamızda Türklerin kadim geleneği olan avcılıkla ilgili av aletlerini tespit ederek Türklerin avcılıkla olan ilişkisini somutlaştırmaya çalıştık. Bunun için Köktürkçeden Osmanlı Türkçesine kadar doksan adet yazılı metnin dizin kısımlarını inceledik. Osmanlı Türkçesi dönemi hariç her dönemde eserlerin dizin kısımlarını inceleyerek av aletlerini tespit ettik ve diğer dönemlerde bu aletlerin tanıklanıp tanıklanmadığını kontrol ettik. Osmanlı Türkçesi için önceki dönemlerde bulduğumuz kelimelerin bu dönemde olup olmadığına baktık, yeni alet isimlerini incelemedik.

1. Balık Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- ağ “ağ” (Arat, 1979: 8)

Köktü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB ağ “ağ” (Arat, 1979: 8), KT-; **Harezmi** KE ağ “ağ, tuzak; örümcek ağı” (Ata, 1997: 8), ME-, MM ağ “ağ” (Argunşah & Toparlı, 2014: 197), NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ ağ “ağ, tor” (Demirci & Karşı, 2014: 23), İML ağ “kafes şeklinde seyrek örgü” (Taymas, 1988: 7); **Kıpçak** CCI ağ “iplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü, ağ” (Argunşah & Güner, 2022: 424), CCII-; **Mem.Kıpçak** BM ağ “ağ” (Al-Turk, 2012: 87), BV-, DM-, GT ağ “ağ” (Karamanlıoğlu, 2019: 197), HUL-, İM-, KFT-, Kİ ağ “balık ağ” (Caferoğlu, 1931: 1), KK-, MG-, MS-, TAM ağ “balık ağı” (Toparlı, Çögenli & Yanık: 2000: 85), TZ ağ “ağ” (Atalay, 1945: 136); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER ağ “balık ağı” (Rahimi, 2021: 277), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK ağ “ağ, tuzak” (Eraslan, 1999: 393), SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ ağ “ağ (tuzak)” (Özmen, 2001: 481), DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR ağ “tuzak” (Korkmaz, 2017: 382), RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM ağ “kafes şeklinde seyrek örgü, şebîke” (Sami, 2019: 31), TS-.

Ağ, taradığımız metinlerde ilk olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Karahanlı Türkçesinden itibaren her dönemde varlığını sürdürmüş ve hemen hemen aynı anlamlarda kullanılmıştır. Kelime yüzyıllar boyunca herhangi bir fonetik değişmeye uğramamıştır. Clauson, bu kelimenin özellikle balık ağı anlamında kullanıldığını söyler. (Clauson, 1972: 75a). Kelime Memlük Kıpçakçası ve Çağatay Türkçesinde balık ağı anlamında kullanılsa da diğer dönemlerde genel olarak “ağ” anlamıyla kullanılmıştır.

- **ırñak** “çengel (fil yetiştiricisinin kullandığı kanca da)” (Wilkins, 2021: 291)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *ırñak* “çengel (fil yetiştiricisinin kullandığı kanca da)” (Wilkins, 2021: 291); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *ırğaq* “iri çengel, olta iğnesi; donmuş olan buz buzu buzluğa çekip getirmek için kullanılan kanca” (Atalay, 2021: 218); “balık avlamak için kullanılan olta; sudan buz buzu çekip buzluğa koymakta kullanılan çengel” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 657); “balık avlamak için kullanılan ucu eğri demir, olta; sudan buz buzu çekip buzluğa getirmek için kullanılan kanca” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 194), KB-, KT-; **Harezmi** KE *ırğaq* “kanca” (Ata, 1997: 256), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM *ırğaq* “ağ” (Al-Türk, 2012: 88), BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ *ırğaq* “çengel ve emsali” (Caferoğlu, 1931: 42), KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

ırñak, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde kanca ya da fil yetiştiricisinin kullandığı kanca manasında kullanılsa da sonraki dönemlerde semantik ve fonetik değişimlere uğramıştır. Karahanlı Türkçesinde balık avlama aracı olarak anlamı daralmış sonraki dönemlerde genel anlamda kanca, ağ ya da çengel anlamında kullanılmıştır. Kelimeyi daha sonra; Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde tanımlayamıyoruz. Clauson kelimenin genel olarak kanca anlamında kullanıldığını söylemiştir (Clauson, 1972: 216a).

- **ilim** “balık ağı” (Argunşah & Güner, 2022: 605)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CCI-, CCII *ilim* “balık ağı” (Argunşah & Güner, 2022: 605) **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

İlim, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Kıpçak Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **izdeñ** “balık avlanan bir çeşit ağ” (Atalay, 2021: 241; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 672; Kaçalın & Ölmez, 2019: 206)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *izdeñ* “balık avlanan bir çeşit ağ” (Atalay, 2021: 241; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 672; Kaçalın & Ölmez, 2019: 206), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-

MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

İzdeñ, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Clauson sözcüğün balık yakalamak için kullanılan bir ağ türü anlamına geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 281a).

- **karmak** “olta” (Taymas, 1998: 38)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML *karmak* “olta” (Taymas, 1998: 38); **Kıpçak** CCI-, CCII *karmak* “olta” (Argunşah & Güner, 2022: 610) **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ *karmak* “olta iğnesi, örgü tığı” (Atalay, 1945, 186); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Karmak, taradığımız metinlerde Altınordu ve Kıpçak Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Her iki sahada da olta anlamında kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **kecek** “olta, çengel, kanca” (Rahimi, 2021: 282)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER- *kecek* “olta, çengel, kanca” (Rahimi, 2021: 282), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kecek, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **kersi** “balık oltası” (Rahimi, 2018: 1513)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *kersi* “balık oltası” (Rahimi, 2018: 1513), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kersi, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **sancğı** “balık avlamaya yarayan mızrak” (Rahimi, 2018: 1582)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sancğı* “balık avlamaya yarayan mızrak” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, YUN-, TS-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Sancğı, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **sıpqun** “zıpkın” (Caferoğlu, 1931: 91)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ *sıpqun* “zıpkın” (Caferoğlu, 1931: 91), KK-, MG *sıpqın* “zıpkın” (Uğurlu, 1987: 278); *sıpqun* “zıpkın” (Uğurlu, 1987: 278), MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sıpqun* “balık avlamaya yarayan ucu çatallı mızrak, zıpkın” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *sıpqın* (*sıpgın*, *sıpkun*) “zıpkın, küçük süngü, harbe” (TS, V: 3456), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *sıpqın* “saplayarak büyük balıkları vurdukları harbe gibi bir alet ki bu lügatten muharref olarak “zıpkın” denmekle maruftur” (Sami, 2019: 1043), TS *sıpqın* (*sıpgın*, *sıpkun*) “zıpkın, küçük süngü, harbe” (TS, V: 3456).

Sıpqun, taradığımız metinlerde ilk olarak Kıpçak Türkçesinin Memlük sahasında karşımıza çıkmaktadır. Kelime daha sonra Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklanmıştır. Kelime genel olarak balık avlama aracı anlamında kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **şebeke** “av, balık ağı” (Karasoy, 1998: 620)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB *şebeke* “av, balık ağı” (Karasoy, 1998: 620), ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *şebeke* “ağ, balık ağı; kafes” (Sami, 2019: 1131) TS-.

Şebeke, taradığımız metinlerde ilk olarak Harezmi Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra kelimeyi Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **tor** “balık tutma sepeti” (Wilkens, 2021: 733)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *tor* “balık tutma sepeti” (Wilkens, 2021: 733); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *tor* “tuzak, ağ” (Atalay, 2021, 641); *tor* “ağ, kuş ve balık avlanan tuzak ve ağ” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, 893), *tor* “tuzak, fak; kuş ve balık avlanan ağ” (Kaçalın & Ölmez, 2019, 484), KB *tor* “ağ, tuzak” (Eker, 2015: 1003), KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *tor* “ağ” (Clauson, 1972: 528b), İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ *tor* “tuzak, balık ağı” (Öztürk, 2022: 316), FER-, FET *tor* tor, ağ, tuzak, balık ağı, tül” (Rahimi, 2018: 1646), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *tor* “ağ şebeke, tuzak” (TS, V, 3828), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *tor* “ağ, örgü” (Sami, 2019: 1253), TS *tor* “ağ şebeke, tuzak” (TS, V: 3828);

Tor, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra kelimeyi; Karahanlı, Harezmi Türkçesinin Altın Ordu sahasında, Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Kelime fonetik bir değişmeye uğramazken semantik olarak da anlamı hemen hemen her dönemde aynı kalmıştır. Clauson, kelimenin kuş ya da balık yakalamak için bir tür ağ olarak kullanıldığını söylemiştir (Clauson, 1972: 528b).

- **toran** “ağ” (Wilkens, 2021: 733)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *toran* “ağ” (Wilkens, 2021: 733); **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ *toran* “bağ, tuzak” (Öztürk, 2022: 316), FER *toran* “balık ağı” (Rahimi, 2021: 288), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-

Toran, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Çağatay Türkçesinde tora şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

2. Avı Tuzağa Düşürmek İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **aran** “avı tuzağa düşürmek için yolu üzerine kurulan şişler ve kazıklar” (Rahimi, 2018: 1369)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYW-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *aran* “avı tuzağa düşürmek için yolu üzerine kurulan şişler ve kazıklar” (Rahimi, 2018: 1369), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-,

NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Aran, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha önce Karahanlı Türkçesinde tespit etsek de bu dönemde bir av aleti olarak değil “ahır” manasında kullanılmıştır. (Kaçalın & Ölmez, 2019: 75). Clauson da kelimeyi Karahanlı Türkçesinde ahır, Çağatay Türkçesinde avlanmak için kullanılan bir nesne olarak tespit etmiştir (Clauson, 1972: 232b).

- **dām** “tuzak” (Karamanlıoğlu, 2019: 241)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT *dām* “tuzak” (Karamanlıoğlu, 2019: 241), HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB *dām* “tuzak, ağ” (Yücel, 1995: 352), BAY *dām* “tuzak” (Yıldırım, 2010: 237), BED *dām* “tuzak, ağ” (Türkay, 1998: 683), ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE *dām* “tuzak” (Seyhan, 2016: 137), LUT *dām* “tuzak” (Karaağaç, 1997: 411), MAH *dām* “tuzak, ağ” (Ölmez, 1993: 422), MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK *dām* “tuzak” (Eraslan, 1999: 433), SM-, ŞEY *dām* “tuzak” (Uçar, 2019: 210), ŞİB *dām* “tuzak” (Karasoy, 1998: 408), ŞT-, TEH *dām* “tuzak, ağ” (Türk, 2018: 172), VAK-, YUS *dām* “tuzak” (Köktekin, 2007: 372), ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ *dām* “tuzak, ağ” (Özmen, 2001: 570), DK *dām* “tuzak” (Özçelik, 2016: 827), HAR-, KEM-, KEN *dām* “tuzak” (Yavuz, 1991, 214), MAR *dām* “tuzak, ağ” (Korkmaz, 2017, 441), RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *dām* “tuzak; ağ; birini iğfal için kurulmuş hile bu hud’a” (Sami, 2019: 233), TS-.

Dām, taradığımız metinlerde ilk olarak Kıpçak Türkçesinin Memlük sahasında karşımıza çıkmaktadır. O dönemle birlikte Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde de hiçbir fonetik ve semantik değişime uğramadan kullanılmıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **fak** “kapan, tuzak” (TS, III: 1601)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM fak “tuzak, kapan” (Sami, 2019: 333), TS *fak* “kapan, tuzak” (TS, III: 1601).

Fak, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Osmanlı Türkçesi döneminde karşımıza çıkmaktadır. Doğu Türkçesinde bu kelimeye rastlamıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **mundu/mandu** “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar” (Rahimi, 2018: 1550)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *mundu/mandu* “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar” (Rahimi, 2018: 1550), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Mandu, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **tuzak** “tuzak” (Elmalı, 2009: 441)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS *tuzak* “tuzak” (Elmalı, 2009: 441), HUA-, IRK *tuzak* “tuzak” (Tekin, 2019: 63), İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL *tuzak* “tuzak, ilmik” (Wilkins, 2021: 768); **Karahanlı** AH *tuzak* “tuzak” (Arat, 1992: LXV), DH-, DLT *tuzak* “tuzak” (Atalay, 2021: 665); “tuzak; avda kullanılan ağ” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 907); “tuzak, av için kullanılan fak ve ağ” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 201), KB *tuzak* “tuzak” (Arat, 1979: 476), KT-; **Harezmi** KE *tuzak* “tuzak” (Ata, 1997: 657), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *tuzak* “tuzak” (Demirci & Karslı, 2014: 582), İML *tuzak* “duzak” (Taymas, 1998: 77); **Kıpçak** CCI-, CCII *tuzak* “tuzak” (Argunşah & Güner, 2022: 691) **Mem.Kıpçak** BM *tuzak* “tuzak, ağ” (Al-Turk, 2012, 177), BV-, DM *tuzak* “tuzak” (Toparlı, 2018: 116), GT *tuzak* “tuzak” (Karamanlioğlu, 2019: 381), HUL-, İM-, KFT-, Kİ *tuzak* “bugünkü manasında” (Caferoğlu, 1931: 109), KK-, MG-, MS-, TAM *tuzak* “tuzak” (Toparlı, Çögenli & Yanık, 2000: 148), TZ *tuzak* “tuzak” (Atalay, 1945, 266); **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER *duzağ* “tuzak, ağ; kuş kapanı” (Rahimi, 2021: 280), FET *duzak* “tuzak, ağ” (Rahimi, 2018: 1440); *tuzak* “tuzak, ağ” (Rahimi, 2018: 1654), GED-, HE-, LUT *tuzak* “tuzak” (Karaağaç, 1997: 680), MAH-, MES-, MİF *tuzak* “tuzak” (Seyhan, 2012, 649), MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS *tuzak* “tuzak” (Sarıca, 2014: 101), SEK-, SM-, ŞEY *tuzak* “kuşları, vahşi ve yabani hayvanları yakalamak üzere hazırlanan düzen, tuzak” (Uçar, 2019: 846), ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS *duzağ* “tuzak” (Köktekin, 2007: 375), ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN *tuzak* “tuzak, dam” (Yavuz, 1991: 458), MAR *duzak* “tuzak” (Korkmaz, 2017, 461), RN *duzak* “tuzak” (Kuybu, 2015: 402), TS-, YUN *duzak* “tuzak” (Kuybu, 2015: 277), YZ-; **Osm.** ŞEM *tuzak (duzak)* “Kuş ve yabanî hayvan tutma- ya mahsus alet ki hayvan bunun bir yeri-ne mevzu yeme aldanıp tutulur, fah, dam; Pusu, kemîn; Hile, hud'a, vâsita-i iğfâl, dâm-ı tezvîr (Sami, 2019: 1264), TS *balık duzağı* “balık ağı, olta” (TS, I: 390).

Tuzak, taradığımız metinlerde ilk olarak Uygur Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Türk dilinin her tarihî döneminde tanıklanmıştır. Kelimenin ilk fonemi Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde bazı eserlerde ötümlüleşerek duzak biçimini almıştır. Clauson da kelimenin kapan, tuzak manalarına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 573b).

3. Avı Vurmak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **çatal** “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS *çatal* “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834), YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS *çatal* “üç değneği bir demir halkaya bağlamakla vücuda getirilen bir av aleti” (TS, II: 834).

Çatal, taradığımız metinlerde ilk olarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde av aleti olarak kullanıldığını tanıklıyoruz. Doğu Türkçesinde bu kelimeye rastlamıyoruz. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **keymur/keybür** “avlamaya yarar büyük temren” (Rahimi, 2021: 283)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER- *keymur/keybür* “avlamaya yarar büyük temren” (Rahimi, 2021: 283), FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Keymur/Keybür, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **meçik (meçük)** “av aleti olarak kullanılan ucu topuzlu değnek” (TS, IV: 2800)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ- *meçik* “topuz” (Toparlı, Vural & Karaatlı, 2019: 179), KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS *meçik (meçük)* “av aleti olarak kullanılan ucu topuzlu değnek” (TS, IV: 2800).

Meçik, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Osmanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime Doğu Türkçesinde tanıklanmamıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

- **salñu** “çakıl taşı atılan sapan” (Atalay, 2021: 486; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 802; Kaçalın & Ölmez, 2019: 387)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *salñu* “çakıl taşı atılan sapan” (Atalay, 2021: 486; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 802; Kaçalın & Ölmez, 2019: 387), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Salñu, taradığımız metinlerde ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Clauson, kelimenin salıngu şeklinde olabileceğini ve kelimenin salınmak fiilinden geldiğini söyler. (Clauson, 1972, 827b).

- **sapқан** “sapan, uzun ve ince mızrak” (Ata, 1997: 537)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT-, KB-, KT-; **Harezmi** KE *sapқан* “sapan, uzun ve ince mızrak” (Ata, 1997: 537), ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ *sapan* “sapan” (Demirci & Karşlı, 2014: 479), İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET *sapan* “sapan, taş atma aracı” (Rahimi, 2018: 1582), GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK *sapan* “iki ucu ip, ortası meşin veya örme olan taş atma aracı” (Özçelik, 2016: 930), HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM *sapan* “taş atmaya mahsus ipli torba ki vaktiyle eslihadan ma’dud idi, kılā’a, felāhen; bir ağır yükü tartmak veya çekmek üzere takılan kısa ve kalınca ip” (Sami, 2019: 1042), TS-.

Sapқан, taradığımız metinlerde ilk olarak Harezmi Türkçesinde karşımıza çıkmaktadır. Burada diğer dönemlerden farklı olarak kelimenin mızrak anlamında da kullanıldığını görüyoruz. Kelimeyi, daha sonra Harezmi-Altınordu sahasında, Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde de tanıklıyoruz. Bu dönemlerde sapan kelimesi taş atma aracı olarak kullanılmış ve son hecedeki қ fonemi düşerek sapan halini almıştır. Sözcüğe, Clauson’un *EDPT* adlı eserinde rastlanmadı.

4. Kuş Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **tüwek** “patlangıç” (Çiğilce) (Atalay, 2021: 679); “sögüt veya taze bir ağacın kabuğu boru gibi çıkarılarak veya doğrudan doğruya borudan yapılan, içine kurusıkı konan ve serçe vurmakta kullanılan bir silah” (Çiğil lehçesinde) (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 913); “körpe söğüt ağacı kabuğu boru gibi soyulur, içine küçük taş konarak küçük kuş vurulur” (Çiğil lehçesinde) (Kaçalın & Ölmez, 2019: 513)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYW-, AYVI-, AYWII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *tüwek* “patlangıç” (Çiğilce) (Atalay, 2021: 679);

“söğüt veya taze bir ağacın kabuğu boru gibi çıkarılarak veya doğrudan doğruya borudan yapılan, içine kurusıkı konan ve serçe vurmakta kullanılan bir silah” (Çiğil lehçesinde) (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 913); “körpe söğüt ağacı kabuğu boru gibi soyulur, içine küçük taş konarak küçük kuş vurulur” (Çiğil lehçesinde) (Kaçalın & Ölmez, 2019: 513), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanımlanmaktadır. Clauson, sözcüğün bir tür üfleme borusu anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 439a).

- **yapğak** “kuş avlanan bir çeşit tuzak” (Atalay, 2021: 744; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 950; Kaçalın & Ölmez, 2019: 557)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *yapğak* “kuş avlanan bir çeşit tuzak” (Atalay, 2021: 744; Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 950; Kaçalın & Ölmez, 2019: 557), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanıklanmaktadır. Clauson, kelimenin bir çeşit tuzak ya da ağ anlamına geldiğini söylemektedir. (Clauson, 1972: 874b).

5. Tavşan Avlamak İçin Kullanılan Alet İsimleri

- **üçlüç** “başları bir demirle birleştirilerek üç çubukla yapılan tavşan tuzağı” (Atalay, 2021: 707); **üçleç** “başları demirle birleştirilen üç ve tavşan vurmaya kullanılan bir alet” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 929); “tavşan avlamak için kullanılan yeleksiz ok, başları bir demir parçası ile birleştirilen üç kamış ile yapılır” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 531)

KökTü. BK-, KÜL-, TUN-; **Uyg.** AB-, ADF-, AYIII-, AYIV-, AYV-, AYVI-, AYVII-, AYVIII-, AYX-, DAS-, HUA-, IRK-, İKP-, İTİ-, KÖR-, KUA-, MAY-, UY-, WIL-; **Karahanlı** AH-, DH-, DLT *üçlüç* “başları bir demirle birleştirilerek üç çubukla yapılan tavşan tuzağı” (Atalay, 2021: 707); *üçleç* “başları demirle birleştirilen üç ve tavşan vurmaya kullanılan bir alet” (Ercilasun & Akkoyunlu, 2014: 929); “tavşan avlamak için kullanılan yeleksiz ok, başları bir demir parçası ile birleştirilen üç kamış ile yapılır” (Kaçalın & Ölmez, 2019: 531), KB-, KT-; **Harezmi** KE-, ME-, MM-, NF-; **Altın Ordu** AOY-, HŞ-, İML-; **Kıpçak** CC-; **Mem.Kıpçak** BM-, BV-, DM-, GT-, HUL-, İM-, KFT-, Kİ-, KK-, MG-, MS-, TAM-, TZ-; **Çağatay** BAB-, BAY-, BED-, ÇH-, DEH-, FAZ-, FER-, FET-, GED-, HE-, LUT-, MAH-, MES-, MİF-, MİN-, MÜB-, MÜN-, NC-, NİS-, SEK-, SM-, ŞEY-, ŞİB-, ŞT-, TEH-, VAK-, YUS-, ZT-; **Eat.** BH-, ÇAR-, DAİ-, DK-, HAR-, KEM-, KEN-, MAR-, RN-, TS-, YUN-, YZ-; **Osm.** ŞEM-, TS-.

Kelime, ilk ve tek olarak Karahanlı Türkçesinde tanımlanmaktadır. Clauson, sözcüğün tavşan vurmak için kullanılan tüysüz bir ok anlamına geldiğini söyler.(Clauson, 1972, 26a).

SONUÇ

Taradığımız doksan adet eserde toplamda yirmi beş av aleti tespit ettik. *ağ, ırñak, izdeñ, karmak, kecek, kersi, sancğı, sıpqun, şebeke, tor ve toran* balık avlamak için *aran, dām, fak, mundu ve tuzak* avı tuzağa düşürmek için *çatal, keymur, meçik, salñu ve sapқан* avı vurmak için *tüwek ve yapğak* kuş avlamak için *üçlüç* ise tavşan avlamak için kullanılan aletlerdir. Av aletlerine baktığımızda Türklerin özellikle balık avlamak için çeşitli ve özel aletler hazırladığı görülmektedir.

Bazı av aletlerini Türk dilinin sadece bir tarihî döneminde tanıklayabildik. *Kecek, kersi, sancğı, aran, mandu ve keymür* sadece Çağatay Türkçesinde; *izdeñ, salñu, tüwek, yapğak ve üçlüç* sadece Karahanlı Türkçesinde; *fak* sadece Osmanlı Türkçesinde tanıklanmıştır.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

-: Bu eserde kelime bulunamamıştır.

AB: Aç Bars

ADF: Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi

AH: Atebetü'l-Hakayık

Altın Ordu: Harezmi Altın Ordu Türkçesi

AOY: Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler

AYIII: Altun Yaruk Sudur III. Kitap

AYIV: Altun Yaruk Sudur IV. Kitap

AYV: Altun Yaruk Sudur V. Kitap

AYVI: Altun Yaruk Sudur VI. Kitap

AYVII: Altun Yaruk Sudur VII. Kitap

AYVIII: Altun Yaruk Sudur VIII. Kitap

AYX: Altun Yaruk Sudur X. Kitap

BAB: Babür Divanı

BAY: Baykara Divanı

BED: Bedayiu'l-Vasat

BH: Bahru'l-Hakayık

BK: Bilge Kağan Yazıtı

BM: Kitâbu Bulgatu'l-Muštâk Fî Lugati't-Türk We'l Kırçâk

BV: Baytaratü'l-Vâzıh

CC: Codex Cumanicus

Çağatay: Çağatay Türkçesi

- ÇH:** Çihil Hadis
ÇAR: Çarhname
DAİ: Ahmed-i Dai Divanı
DAS: Dasakarmapathaavadanamala
DEH: Dehname
DH: Divan-ı Hikmet
DK: Dede Korkut
DLT: Divanü Lûgat-it Türk
DM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fî'l-Lügati't-Türkiyye
Eat.: Eski Anadolu Türkçesi
EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish
FAZ: Fazlullah Han Lugati
FER: Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü
FET: Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü
GED: Gedayî Divanı
GT: Gülistan Tercümesi
HAR: Harname
Harezm: Harezm Türkçesi
HE: Hayretü'l-Ebrar
HŞ: Husrav u Şirin
HUA: Huastuanift
HUL: Hulasa
IRK: Irk Bitig
İKP: Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalı
İM: İrşâdü'l-Mülük Ve's-Selâtin
İML: İbn-i Mühenna Lugati
İTİ: Üç İtigsizler
Karahanlı: Karahanlı Türkçesi
KB: Kutadgu Bilig
KE: Kısâsü'l Enbiyâ
KEM: Kitabu Evsafı Mesacidi'ş-Şerife
KEN: Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l-Ulema
KFT: Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi Lisâni't-Türkî
Kıpçak: Kıpçak Türkçesi (Kuman Sahası)

- Kİ:** Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrak
KK: El-Kavânîü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye
KökTü.: Köktürk Türkçesi
KÖR: Körüm Bitig
KT: Karahanlı Türkçesindeki İlk Kuran Tercümesi
KUA: Kuanşi İm Pusar
KÜL: Kül Tegin Yazıtı
LUT: Lutfi Divanı
MAH: Mahbubu'l-Kulub
MAR: Marzuban-name Tercümesi
MAY: Maytrısmit
ME: Mukaddimetü'l Edeb
Mem.Kıpçak: Kıpçak Türkçesi (Memlük Sahası)
MES: Mahzenü'l-Esrar
MG: Münyetü'l- Guzât
MİF: Miftahu'l Adl
MM: Mu'înü'l-mürîd
MİN: Mecalisü'n-Nefais
MS: Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leys es-Semerkandi
MÜB: Mübeyyen Der Fıkh
MÜN: Münacat
NC: Nazmü'l-Cevahir
NF: Nehcû'l Feradis
NİS: Nisâb-ı Türkî
Osm.: Osmanlı Türkçesi
RN: Risâletü'n-Nushiyye
SEK: Mevlana Sekkaki Divanı
SM: Kitab-ı Siracü'l-Müslimin
ŞEM: Kamus-ı Türkî
ŞEY: Şeyh-Zâde Atâyi Divanı
ŞİB: Şiban Han Divanı
ŞT: Şecere-i Terakime
TAM: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
TEH: Tarih-i Enbiya ve Hükema

TS: Tarama Sözlüğü
TUN: Tunyukuk Yazıtı
TZ: EtTuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye
UY: Uygur Yazıtları
Uyg.: Eski Uygur Türkçesi
VAK: Vakfiyye
WIL: Eski Uygurcanın El Sözlüğü
YUN: Yunus Emre Divanı
YUS: Yusuf Emirî Divanı
YZ: Yusuf u Zeliha
ZT: Zebân-ı Türkî (Kelürname)

KAYNAKÇA

- Ağar, M. E. (1986). *Baytaratü'l-Vâzih*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ağar, M. E. (1989). *Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi Lisâni't-Türkî*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ahmet, Z. (2009). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Öyküsü (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Al-Turk, Gulhan Abedalazız Moh'd Jalal. (2012). *Kitâbu Bulgatu'l-Muštâk Fî Lugati't-Türk We'l Kifçâk Üzerine Dil İncelemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arat, R. R. (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III İndeks*. haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2022). *Codex Cumanicus*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, M ve Toparlı, R. (2014). *Mu'inü'l-mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Kısâsü'l Enbiyâ II Dizin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1998). *Nehcû'l-Feradis III Dizin-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2019). *Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1945). *EtTuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Atalay, B. (2021). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it Türk Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2009). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, E. (2021). *Uygur Yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Battal, A. (1988). *İbni-Mühenna Lugati*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrak*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Caferoğlu, A. (1972). *Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi*. VII. Türk Tarih Kongresi, 169-175, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk Yedinci Kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Çetin, E. (2020). *Altun Yaruk VIII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Delice, İ. (2003). *Hulasa Okçuluk ve Atçılık*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demirci, Ü. ve Özgür, Karşlı, S. (2014). *Kutb'un Husrav u Şirin'i Dizin*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eker, Ö. (2015). *Kutadgu Bilig Dizini (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Elmalı, M. (2019). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Elmalı, M. (2009). *Dasakarmapathaavadanamala Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eraslan, E. (1983). *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eraslan, E. (1999). *Mevlana Sekkaki Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Divanı Lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Goca, A. A. (2000). *Haydar Tilbe'nin Mahzenü'l Esrar Mesnevisi (Önsöz, Giriş, Metin ve Tercüme, Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gulcalı, Z. (2015). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hamilton, J.R (2020). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası*. (Çev. Korkut, Ece ve Birkan, İsmet). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, M.S ve Ölmez, M. (2019). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

- Karaağaç, G. (1997). *Lutfî Divan Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A.F. (2019). *Gülîstan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kara, F. (2011). *Zebân-ı Türkî (Kelîr-nâme) İnceleme-Metin-Dizin*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Divanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017). *Marzuban-name Tercümesi (Setur-ı Şahi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktekin, K. (2007). *Yusuf Emirî Divanı*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Köktekin, K. (2013). *Yusuf Emirî Dehnâme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuybu, E. (2015). *Yunus Emre Divanı'nın Bursa Nüshası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Mansuroğlu, M. (1956). *Çarhname*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mazıoğlu, H. (1974). *Kitabu Evsafı Mesacidi's-Şerife*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, Kargı, Z. (1993). *Mahbubu'l-Kulub (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölmez, Kargı, Z. (2020). *Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soy Kütüğü)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (=5.Bölüm)*. Ankara: Türk Dilleri Araştırma Dizisi: 1.
- Özbay, B. (2019). *Huastuanıft Manihaist Uygurların Tövbe Duası*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, C. (2014). *Eski Uygurca Kuanşı İm Pular İncelemesi Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin II. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dai Divanı (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özönder, Barutçu, F.S. (1998). *Üç İtigsizler Giriş - Metin - Tercüme - Notlar - İndeks XXX Levha*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, S. (2022). *Fazlullah Han Lugati*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Özyetgin, A. M. (1996). *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslûp İncelemesi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Rahimi, F. (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Rahimi, F. (2021). *Feraği'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıca, B. (2014). *Çağatayca-Farsça Manzûm Bir Lügat Nisâb-ı Türkî*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Seyhan, Oral, T. (2004). *Mübeyyen Der Fıkh*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Seyhan, Oral, T. (2016). *Hayretü'l-Ebrar (Alfabetik Sözlük-Dizin) Cilt 2*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şemseddin, S (2019). *Kamus-ı Türkî*. (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şen, S. (2017). *Körüm Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Seyhan, T. (2012). *Miftahu'l Adl*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tekin, Ş. (1976). *Maytrısımit*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, R. (1994). *Tunyukuk Yazıtı*. Ankara: Simurg.
- Tekin, R. (2019). *İrk Bitig Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, R. (2020). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1971). *Şeyhi'nin Harnamesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk IV. Tegzinç*. Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (2018). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fî'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (1987). *Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leys es-Semerikandi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toparlı, R. (1992). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R. (2017). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R, Çöğenli, M. S, Yanık, N. H. (1999). *El-Kavânü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R, Çöğenli, M. S, Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkay, K. (1988). *Ali Şir Nevayi Bedayiu'l-Vasat (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk, V. (1990). *Mecalisü'n-Nefais Metin-İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Türk, V. (2009). *Bahrü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, V. (2015). *Vakfiyye (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Türk, V. (2017). *Münacat, Çihil Hadis, Nazmü'l-Cevahir, Kitabı-ı Siracü'l-Müslimin (Metin-Aktarma-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Türk, V. (2018). *Tarih-i Enbiya ve Hükema (Metin-Aktarma-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Erdem, Uçar, F. M. (2019). *Şeyh-Zâde Atâyî Dîvanı (Bağlamalı Dizin-İşlevsel Sözlük) Cilt 2*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Erdem, Uçar, F. M. (2022). *Gedayî Divan (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, E. (2009). *Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Trankripsiyonu Açıklamalar ve Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uğurlu, M. (1987). *Münyetü'l-Guzât*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch - Deutsch – Türkisch Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca – Almanca – Türkçe*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.
- Yavuz, K. (1991). *Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l-Ulema (İnceleme-Metin-İndeks)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yıldız, O. (2008). *Şeyyâd Hamza Yusuf u Zeliha (Destan-ı) Yusuf*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, T. (2010). *Hüseyin Baykara Divanı İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. İstanbul: Hat Yayınevi.
- Yücel, B. (1995). *Babür Divanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yüce, N. (1988). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Konuşma Eğitimi Sürecinde Geribildirim Kaynakları

Zeynal Abidin Elçi | ORCID ID: 0000-0003-0633-9059 | oblomov02@hotmail.com

Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı,
Gaziantep, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/020vvc407>

Özet

Bu çalışmanın amacı, konuşma eğitiminde işe koşulabilecek öğretmen, akran ve öz değerlendirmeye dayalı geribildirim işlevini ortaya koymaktır. Bu amaçla, sözlü metin üreticisinin çeşitli kaynaklardan aldığı geribildirimlerin metin üretim sürecine etkisinin nasıl olduğunu sorgulayan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmada, sözlü metinleri ölçme-değerlendirmede geribildirim kaynakları üzerinde durulmuş, sözlü metin ile yazılı metnin anlatım özellikleri, paylaşım süreci, iki metin yapısının benzer ve farklı yönleri alanyazındaki kavramsal ve kuramsal içerikten yönelimle tartışılmıştır. Sözlü metin üretim sürecinin aşamaları, her aşamayı oluşturan bileşenlerin taşınması gereken nitelikler açıklanmıştır. Geribildirim kaynaklarının sözlü metin üretim sürecini ne yönde etkilediğinin incelenmesi amacıyla alanyazın taraması türlerinden biri olan geleneksel alanyazın taraması yapılmıştır. Bu yöntemle üç geribildirim türüne ilişkin çalışmalar incelenerek bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Alanyazında taranan çalışmalardan öğretmen, akran ve öz değerlendirmeye dayalı geribildirim öğrencilerin metin üretimlerini olumlu yönde etkilediği, öğrencilerin bağımsız sözlü metin üreticisi olmalarını desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca geribildirim kaynaklarının etkili olması için taşınması gereken niteliklerin, verilme biçiminin ve zamanının önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: değerlendirme, geribildirim, konuşma, sözlü metin.

Atıf Bilgisi

Elçi, Zeynel Abidin. (2024). Konuşma Eğitimi Sürecinde Geribildirim Kaynakları. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 57-71.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1434981>

Geliş Tarihi	10.02.2024
Kabul Tarihi	18.04.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Feedback Sources in the Speech Training Process

Zeynal Abidin Elçi | ORCID ID: 0000-0003-0633-9059 | oblomov02@hotmail.com

Gaziantep University, Institute of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences, Gaziantep, Türkiye

ROR ID: ror.org/0396cd675

Abstract

The aim of this study is to reveal the function of teacher, peer and self-assessment feedback that can be utilized in speaking training. For this purpose, studies investigating the effect of the feedback received by the oral text producer from various sources on the text production process were analyzed. In the study, the sources of feedback in the assessment and evaluation of oral texts were emphasized, and the narrative features of oral texts and written texts, the sharing process, the similarities and differences of the two text structures were discussed with reference to the conceptual and theoretical content in the literature. The stages of the oral text production process and the qualities that the components of each stage should have are explained. In order to examine how feedback sources affect the oral text production process, a traditional literature review, which is one of the types of literature review, was conducted. With this method, studies on three feedback types were examined and a comparison was made. From the studies reviewed in the literature, it was concluded that feedback based on teacher, peer and self-assessment positively affected students' text production and supported students to become independent oral text producers. In addition, it was concluded that the qualities that feedback sources should have in order to be effective, the way they are given and the time they are given are important.

Keywords: assessment, feedback, speaking, oral text.

Citation

Elçi, Zeynel Abidin. (2024). Feedback Sources in the Speech Training Process. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 57-71.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1434981>

Date of Submission	10.02.2024
Date of Acceptance	18.04.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Giriş

Yazıyla söz arasında eytişimsel (dialectic) bir ilişki vardır. Düşünce önce iç konuşmayla (sözle) ortaya çıkar, sonra belli kurallar doğrultusunda sözle ya da yazıyla alıcıya aktarılır. Yazı sözden doğmakla birlikte, sözün alıcıya doğru ve etkili bir biçimde aktarılabilmesinde önemli bir işlevi vardır. Bildirişim işlevine sahip bu iki anlatım aracına metin denir (Günay, 2003). İnsanlar günlük yaşamlarının önemli bir bölümünde sözlü ve yazılı metinlerle iletişim kurmak durumundadır. Bu süreçte karşılaştıkları metinleri doğru anlamalarında hem metin üreticisine (yazar/konuşmacı) hem de düzgü (code) çözücüye(okur/dinleyici) birtakım görevler düşer.

Metnin alıcıda anlam bulması, metinsellik ölçütlerini belli düzeyde taşımasına bağlıdır. Bu nedenle metin üzerindeki çalışmalar, geçmişten günümüze önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Nitekim metinsellik ölçütlerine ilişkin ilk çalışmaların Antik Yunan'da “*sözbilim*” alanında yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda konuşmacıya hazırlıktan sunum aşamasına değin(düşünce üretme (buluş), düşünceleri düzenleme (düzen), düşünceleri dile getirme biçimlerini belirleme (söyleyiş), öğrenme ve anımsama (ezberleme), metni sunma (sunuş)), verilen geribildirimlerle konuşmasının anlamlı ve etkili olması amaçlanmıştır. 18. yy.da metin üzerine yapılan çalışmalarda metinlerin düzenleniş biçimleri ve tümce üstü özelliklerini belirleyen anlamsal ve işlevsel kuralların ele alındığı *biçembilim* ortaya çıkmıştır. 20. yy.ın yarısında ise Harris (1952) “söylem çözümlemesi” kavramını ilk kez kullanmış; metinlerdeki sesbirim, biçimbirim, tümce gibi birimlerin birbirleriyle olan ilişkisine bağlı olarak dağılımsal adı verilen yöntemi geliştirmiştir. Öğrencisi Chomsky'ye esin kaynağı olan bu yöntem, onun tümce merkezli üretici dilbilim kuramını geliştirmesini sağlamıştır. O dönemde Harris, metnin söylem yapısını çözümlenmede tümcelerin ötesine gidilmesine yönelik düşünceler ileriye sürse de bu düşünceler ondan sonra gelen Amerikalı dil bilimciler tarafından benimsenmez. Hartman (1964) öncülüğünde Alman dil bilimciler tümce ötesi yapısal ilişkilerin, metnin ve söylemin niteliğine ilişkin yaptıkları çalışmalar metindilbilimin doğmasını sağlamıştır (Aksan& Aksan, 1991; Dilidüzgün, 2008).

Metindilbilim, bir metnin taşınması gereken nitelikleri, metin olanla olmayan arasındaki ayrımı inceler. Metindilbilimciler metnin yapısını üç başlıkta inceler: küçük yapı, büyük yapı ve üst yapı. Metinsellik ölçütlerinden bağıdaşıklık [(tümceler arası anlamsal ve dilbilgisel ilişkiler (gönderim, değiştirim, yineleme, bağlaçlar.)) metnin küçük yapısını; tutarlılık, niyetlilik, bilgilendiricilik, kabul edilebilirlik gibi ölçütler büyük yapıyı; metinlerarasılık, metin tür ve anlatımsal özellikleri ise metnin üstyapısını oluşturur (Günay, 2003: 52-191).

Konuşma becerisi, metin bilgisine ek olarak birçok alt becerinin uzmanlığını gerektirir. Bu alt beceriler: akıcılık, sesletim, dilbilgisi, sözcük

bilgisi ve uygunluktur. Yetkin konuşmacılar, toplumsal bağlama uygun sözcük, dilbilgisi ve içeriği seçerek doğru sesletim, vurgu ve tonlamayla iletilerini akıcı ve doğru biçimde karşısındakine aktarabilir (Yolcusoy & Çetinkaya, 2022). Öğrencinin sözü edilen bu yeterlilikleri geliştirebilmesi için konuşma sürecinin her aşamasına ilişkin geribildirim alması gerekir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, sözlü metin üretimi sürecinde geribildirimün önemi, geribildirim kaynakları ve bu kaynakların öğrencilerin öğrenmelerini destekleyici olması için sahip olması gereken nitelikler üzerinde durulmuştur.

Sözlü Metin Üretim Süreci

Sözlü metin, konuşmacının dinleyicilerin dil ve kültür düzeylerini göz önünde bulundurarak ürettiği konuşma metnidir. Metinsellik ölçütleri ve oluşturulma aşamaları açısından benzer nitelikler taşısalar da sözlü metinler dil ve içerik bakımından yazılı metinden ayrılır. Sözlü metinde ileti örtük değil, belirgindir; dinleyicinin dikkatini dağıtma durumu göz önünde bulundurulduğundan gereksiz bilgilere yer verilmez. Bu nedenle sözlü metin yapılandırılırken alımlayıcının bir okur değil dinleyici olduğu ve dinleyicinin okurun sahip olduğu birtakım araçlardan yoksun olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir (Hamzadayı, 2021). Öte yandan konuşma dinleyiciyle iş birliği içinde gerçekleşen bir eylem olması, belli bir bağlamda gerçekleşmesi, konuşmacının anlatmak istediklerini alıcının söyleneni anlayıp anlamadığını gösteren işaretler doğrultusunda (jest ve mimik, onaylama ifadeleri vb.) gerçekleşmesi, sözlü metinlerin anlaşılmasını kolaylaştıran etkenlerdir (Bazerman, 2009).Sözlü metinlerde konuşmacı konuya ilişkin sözcük, sözdizimi ve söyleyiş bilgisini belirler. Çünkü konuşmacı konuşma sürecinde tümüyle metne bağlı kalmaz (Bachman, 1990). Metin, konuşmacı için kılavuz görevi görür. Sözlü ve yazılı metin arasındaki bir diğer fark, yazılı metin okurlarla paylaşıldıktan sonra metnin üretim süreci bitmesidir. Ancak konuşmacı metni dinleyicilerle paylaşırken de sözlü metin üretimi sürer. Konuşmacı sözlü metinleri sunarken dinleyiciye olduğu gibi aktarmaz. “Metinde yer alan ifadelerde sözdizimsel karmaşa varsa onları ortadan kaldırmak amacıyla yalınlaştırır (yan tümceleri azaltmak, uzun cümleleri kısaltmak vb.), metnin anlaşılmayan soyut anlatımlarını örneklerle açıklar, eksik bilgileri tamamlar, önemli noktaları vurgulayıcı bir tonla yineler, gerektiğinde geriye dönüşlerle sunumun anlaşılmasını sağlar. Konuşmacının bunları yapabilmesi için de konuya ve dilin bilgisine egemen olması gerekir. Konuşmacının bu iki alanda yetkin olması konuşmanın doğru ve akıcı olması için gereklidir (Bygate, 1987).

Sözlü metnin tasarımı üç aşamada gerçekleştirilir: *ön konuşma tasarımı, konuşmayı yapılandırma ve ön uygulama sürecinde metne son biçimini verme.* Ön konuşma tasarımında konuşmacı; genel amacını, konuşma konusu ve

başlıklarını belirleme, konuyu sınırlama, biçem düzlemine karar verme, özgün hedef tümcesini yazma, tez tümcesini yazma, hedef dinleyici çözümleme gibi işlemleri gerçekleştirir. *Genel amacı*, konuşmacının dinleyicide uyandırmak istediği etki (bilgilendirme, ikna etme ve eğlendirme) belirler. Konuşmacı konuşma amacı doğrultusunda, kendisine ayrılan sürede tamamlanabilecek, hedef kitle için uygun, hedef kitlenin çok bilmediği, kendisinin ilgilendiği ve art alan bilgisinin olduğu bir *konu* seçmelidir. Seçilen konunun konuşmacıya verilen sürede tamamlanması, konuya ilişkin gereksiz ayrıntılara değinilerek dinleyicinin dikkatini dağıtmaması için *sınırlandırılmalıdır*. Sınırlandığı konunun anahtar noktalarını belirleyerek *biçem düzlemi (konuşma akışı)* kararlaştırılmalıdır. Bir sonraki aşama, dinleyiciye sunum sonunda kazandırılması hedeflenen iletiyi belirten *özgün hedef tümcesini yazmadır*. Hedef tümcenin uzantısı olan *tez tümcesi belirlenir*. Tez tümcesi konuşma sürecindeki anahtar noktaları içerir, konu dışına sapmayı engeller. Ön konuşma tasarımının son aşaması olan *hedef dinleyiciyi çözümleme aşamasında*, konuşmacı “*konu dinleyiciler için ne oranda tanıdık, dinleyicileri ne kadar ilgilendiriyor, dinleyiciler neden oradalar, dinleyiciler konu hakkında ne kadar deneyime sahipler?*” gibi soruları kendine sorarak konuşmasını biçimlendirmelidir. *Konuşmayı yapılandırma süreci*: araştırma, düzenleme, ana hatları belirleme aşamalarını içerir. Ön hazırlık sürecini etkili bir biçimde gerçekleştiren konuşmacı, *araştırma evresinde* konunun sınırları ve anahtar noktaları dahilinde araştırmalarını gerçekleştirir. *Düzenleme*, konuşmacının, konuşma amacı (bilgilendirme, ikna etme) doğrultusunda dinleyicinin konuşmayı takip edebileceği bir düzene koymasısıdır. *Ana hatları belirleme* aşaması; konuşmanın ana ve alt başlıklarının belirlenmesini, gereksiz ayrıntıların çıkarılmasını, eksik bırakılan yerlerin tamamlanmasını, düşüncelerin ardışık ve iyice geliştirilmiş olduğundan emin olmayı içerir. *Ön uygulama sürecinde sözlü metni biçimlendirme*: konuşma biçemi, görsel araçlar ve ön uygulama aşamalarını içerir. Sözlü metin yapılandırıldıktan sonra onun *sunuş biçimi* (ezbere, okuma yoluyla ve doğaçlama) ve *görsel araçlar* (okunabilir olmalı, kendisinden bahsedilirken gösterilmeli, dinleyiciye açıklanmalı, hedef kitleyi rahatsız edici nitelikte olmamalı, alıntılanan kaynak belirtilmeli) belirlenmeli, *ön uygulama* (konuşma öncesi yüksek sesle yapılan bir ön uygulama konuşma sürecini yönetme açısından etkilidir) yapılmalıdır. Böylece sözlü metne dinleyicinin anlayacağı son biçimi verilmiş olur (Yalınkılıç, 2019: 189-207).

Yukarıda anılan işlemler gerçekleştirilerek yapılandırılan sözlü metnin birey tarafından dinleyiciye uygun ezgi, tonlama, vurgu ile işitilebilir bir ses tonuyla içeriğin duygusu verilerek doğru sözsüz iletişim öğeleri de işe koşularak aktarılması gerekir. Bu sürecin etkili hâle getirilmesinde öğrencinin sözlü üretimine ilişkin verilen geribildirimler önemlidir.

Sonuç

Kadim toplumlarda benzer mitolojik dini kültürel temalar bulunmaktadır. Yaklaşık 3000 yıl yakın ve aynı coğrafyalarda yaşayan toplumlarda etkileşim ve benzeşmenin olması tabiidir.

Yakın coğrafyada binlerce yıl yan yana yaşayan İran ve Türk toplulukları arasında, inanç, anlayış, kültür ve edebi açıdan birçok benzerlikler bulunmaktadır. Karşılıklı kültürel etkileşimlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Her iki millet birbirini etkilemiş, bu etkilenme süreci ortak birtakım mitolojik unsurlara sahip olmaları sonucunu doğurmuştur. Türklerle Farslar farklı inanç sistemi içerisinde olmalarına karşın ortak, komşu bir coğrafyada yaşamaları bu benzerliklerin kaynağı olabilir.

Konuşma Becerisine Yönelik Geribildirim Kaynakları

Bireyin konuşma becerisini okul yaşından önce edinmesi, yazma becerisinin ise örgün eğitimle kazanmaya başlaması ana dili öğretim programlarında yazma becerisine konuşma becerisinden daha fazla yer verilmesine neden olmuştur. “Bu durum ve daha birçok neden öğrencilerin günlük iletişim biçimlerine ve sınıf içi iletişim seçimlerine yansımıştır.” (Baş, 2011). Örneğin öğrenciler telefonda konuşmak yerine yazılı kısa ileti göndermeyi ya da sözlü sunum yerine yazılı ödev vermeyi yeğlemektedir.

Her beceri gibi konuşma becerisi de etkinliklerle geliştirilebilecek bir beceridir (Yalçın, 2002: 44). Bu nedenle ana dili öğretim programlarında konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik daha ayrıntılı açıklamalara, ders kitaplarında da öğrencilerin konuşma becerilerinin gelişmesini sağlayacak daha fazla etkinliğe yer verilmesi gerekir. Dil becerilerinin bir bütün olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin konuşma becerilerinin gelişiminin diğer beceri alanlarını da etkileyeceği söylenebilir. Bu yüzden her becerinin gelişimine dönük dengeli bir yaklaşım izlenmelidir.

Konuşma aşamalarının öğrencilere öğretimi, sınıf ortamındaki öğrenme yaşantılarıyla olanaklıdır. Bu süreçte öğrencinin akıcılık, sesletim, dilbilgisi ve toplumsal uygunluk olmak üzere birçok konuşma alt becerisine yönelik geribildirim sağlanmalıdır. Bireyin konuşma becerisinin geliştirilmesi sürecinde nitelikli öğretmen ve akran geribildirim önemli bir kaynaktır. Bunun yanında birey çeşitli araçlar yoluyla kendi konuşmasına yönelik öz değerlendirme olanağı bulabilir.

Yukarıda da anıldığı gibi konuşma eğitimi sürecinde geribildirim kaynağı öğretmen, akran ve bireyin kendisi olabilir. Öğretmen öğrencilerin konuşma becerilerine yönelik geribildirim alacakları önemli bir kaynaktır. Konuşma metninin dinleyicinin anlayabileceği nitelikte olması için verdiği dönütlerle öğretmen, öğrencinin metni biçimlendirmesini sağlamalıdır. Öğretmen, sözlü metnin amacına ulaşmasında öğrencilerin belirlenen konuya ilişkin topladıkları bilgileri hangi sırayla yer vermesi gerektiğine, metnin odak noktasına nerede yer verebileceklerine dönütleriyle yön verir. Sözlü metinlerde düşünce düzeni kadar önemli olan bir diğer konu, hedef kitleye uygun dil

seçimidir. Dinleyicilerin bilgi düzeyleriyle sözlü metin üreticisinin amacı (bilgi vermek, ikna etmek, olay anlatmak, anlatılanları dinleyicinin zihninde canlandırmak) metindeki dil kullanımına yön verir. Öğretmenler, öğrencilere konuşma amaçları ve seslenen kitlenin dil yeterliğine (sözcük bilgisi, anlayabileceği düzeyde tümce uzunluğu) bağlı olarak metnin anlatımını biçimlendirmeleri konusunda gerekli geribildirim vermeli (Goh, 2007). Öğrencinin metin üretme süreçlerini doğru işleyebilmesi için öğretmen; öğrencilere metinde bulunması gereken niteliklere ilişkin ölçütleri açıklamalı, ölçütlerin gerektirdiği yeterliğe sahip olmaları için etkinlikler planlamalıdır.” (Elbow, 1998). Öğrenciler ölçütleri içselleştirdikleri ölçüde metin üretim sürecinde başarılı olabilirler. Öğretmenin verdiği dönütler öğrencinin metnin alıcıda anlam bulacak niteliklere sahip olmasını sağlar.

Öğrencilerin metinlerine verilecek öğretmen geribildirimlerin taşıması gereken nitelikler:

- Olumlu,
- Öğrencinin aklına takılan soruları yanıtlayıcı,
- Metni tüm yönleriyle (içerik, cümle yapısı, dil bilgisi) değerlendirci,
- Net ve somut olmalıdır.

Çetinkaya ve Hamzadayı'nın (2015) çalışmasında yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencilerin sözlü geribildirim tercihleri karşılaştırılmıştır. Çalışmada, öğrenciler konuşma yanlışlarının “her zaman” düzeltilmesi gerektiğini tercih ederken öğretmenler ise “genellikle” düzeltilmesini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Konuşma eğitiminde yanlışlar düzeltilirken aşırıya kaçılmamalıdır. Öğretmen iletişimi engellemeyen sapsmaları göz ardı edebilmelidir.

Konuşma eğitimi sürecindeki geribildirim bir diğer kaynağı da akrandır. “Akran geribildirim öğrenciler birbirine geribildirim verdiğinde gerçekleşir. Akran geribildirim kendisi bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte hem geribildirim veren hem de alan öğrenci kendisini geliştirme olanağı yakalar. Fakat öğrencilerin geribildirim sürecinden yeterince yarar sağlaması için öğretmenin öğrencileri geribildirim nasıl verilmesi ve alınan geribildirim nasıl kullanılacağı konusunda yetiştirmesi gerekir.” (Çetinkaya, 2019:293). Akran geribildirim süreci öncesinde öğretmen, öğrencileri akranlarına geribildirim verirken sert ve yıkıcı nitelik taşıyabilecek sözcüklerle oluşturulmuş kışkırtıcı eleştiriler yapmaması için bilgilendirmelidir. Öğrencilere, eleştiri türü dönütlerin dilsel niteliğinin, dönüt alan öğrencilerin motivasyonları üzerinde yaratacağı etkiler anlatılmalı, örnek dönütler üzerinden eleştirilerin yapıcı bir çerçevede nasıl sunulacağı gösterilmelidir (Hamzadayı & Çetinkaya, 2011).

Öğretmen ve akran geribildirim dışında konuşma becerisine yönelik öz kaynaklı geribildirim de sunulabilir. “Konuşma becerisi sürecinde öğrencinin öz-kaynaklı geribildirim sağlamanın tek yolu ses ve görüntü kayıdır. Ses ve

görüntü kaydı öğrencilere davranışını olduğu gibi görme olanağı tanınması bakımından benzersizdir. Çünkü ses ve görüntü kaydıyla sağlanan geribildirim özgün, yansız ve olgusaldır. Bu nedenle kaynak güvenilirliği tamdır. Öğrenci konuşurken kendini denetleyemediğinden öz-kaynaklı geribildirim, birey kendi bildirişim ögesini videodan izledikten sonra gerçekleşir. Öğrencilerin gözlem sürecinde amacını belirleyebilmesi ve başarımlarına değer biçebilmesi için öğretmen öğrencileri yapılandırılmış öz-izlem ve öz-değerlendirme vb. formlarla yönlendirmelidir (Çetinkaya, 2019: 219).Bireyin video üzerinden kendi konuşmasını izlemesinin ve değerlendirmesinin farkındalık düzeyini artırmanın yanında konuşma kaygısını azaltacağını belirtilmektedir (Hamzadayı, 2019: 92).

Öğretmen diğer geribildirim kaynaklarına örnek olduğundan öğrencilere verdiği dönütlerin niteliği önemlidir. Ancak yapılan araştırmalar (Ayar, 2009; Çetinkaya, 2015; Odabaşı-Çimer, Bütüner & Yiğit, 2010) öğretmenlerin, nitelikli geribildirim kullanma konusunda eksikliklerinin olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin öğrencilere verdikleri geribildirimlerin etkisine inanmamaları, öğrencilerin de dönütleri göz önünde bulundurmamaları geribildirimlerin işlevselliğini engellemektedir (Freedman, 1987).Bu nedenle öğretmenlere nitelikli geribildirim nasıl olması gerektiğine yönelik gerekli eğitim verilmelidir. Öğretmen geribildirimlerinin niteliğini; öğretmenin pedagojik inançları, belirli öğrenci tipine yönelik tutumları, öğrencinin ürettiği içeriğe ilişkin tutumları belirler (Goldstein, 2004). Öğretmen, öğrencilere geribildirimde bulunurken otoriter, tehdit edici, küçümseyici bir tavır yerine onlara karşı iş birliğine dayalı bir tutum ve suçlayıcı olmayan bir üslup geliştirmelidir (White &Arndt, 1991). Geribildirim konusunda yetkin olan öğretmenler, sadece belirlenen ölçütlere bağlı kalmayıp öğrencinin bireysel özelliklerini göz önünde bulundurarak geribildirimi biçimlendirirler (Ferris vd., 1997).Bu nedenle öğretmenin geribildirimleri belirli niteliklere (hedef odaklı, kullanışlı, zamanlı, uygun sıklıkta, tutarlı ve destekleyici) sahip olmalı, geribildirim verirken değerlendirici (ödül/ceza, onaylama/onaylamama) olmak yerine betimleyici geribildirimler (başarıyı belirtme/ilerlemeyi belirtme, başarıyla ilgili açıklama/gelişme yolunu oluşturma) vermelidir (Çetinkaya, 2019: 299-300).Öğretmen geribildirim sunarken öğrencinin hedef becerideki başarımlarını göz önünde bulundurmalıdır.

Öğrenme alanındaki yeterliği, öğrencinin geribildirim tercihine yön verir. Deneyimsiz öğrenciler görev odaklı, biraz daha yetkin olanlar süreç odaklı, yetkin olan öğrenciler ise öz düzenleme odaklı geribildirime gereksinim duyarlar. Görev odaklı geribildirim, öğrencinin verilen görevi yerine getirmesi için ne yapması gerektiğini açıklar. Süreç odaklı geribildirim, görevin anlaşılmasını ya da tamamlanmasını gerektiren öğrenme süreçlerini hedefler. Öz düzenleme odaklı geribildirim ise öğrencinin kendi eylemlerini nasıl izleyebileceklerini, yönlendirebileceklerini ve düzenleyebileceklerini açıklar (Çetinkaya, 2019: 291). Öğretmen/öğrenci (akran veya kendi) tarafından verilen

geribildirimler şu üç soruyu yanıtlayabilmelidir (Çetinkaya, 2019: 299-300):

- Nereye gidiyorum? (hedefler neler?) → ön bildirim.
- Nasıl gidiyorum? → geribildirim.
- Nereye gideceğim? → ileri bildirim.

Geribildirim kaynakları tarafından verilen dönütler, bu üç soruyu yanıtladığı takdirde öğrencinin başarımına ilişkin kendisine bilgi sağlar, yol gösterir, amaç belirlemesine yardımcı olur.

Sonuç ve Tartışma

Doğru ve akıcı konuşma becerisine sahip olmak, bireyin günlük yaşamda, okulda ve işte başarılı olmasında önemli bir yere sahiptir. Birey, okula başladığında belli düzeyde konuşma ve dinleme becerisine sahip olarak gelir. Bu durum öğretmenlerin konuşma ve dinleme eğitiminden çok okuma ve yazma eğitimine zaman ayırmalarına neden olmaktadır. Ancak bireyin konuşmalarının ailesi ve sosyal çevresinin ağız özelliklerini taşıdığı gerçeği göz ardı edilir. Okul dönemi, bireyin dilini gelişigüzelikten kurtararak dilin doğru ve sistematik bir biçimde kullanımının sağlanmaya çalışıldığı zaman dilimidir (Sever, 1993). Bu dönemde öğrenciler dil dersi kapsamında hazırlıklı/hazırlıksız konuşma başarımı sergilemek durumunda kalırlar.

Öğrencilerin konuşma sürecinde ürettikleri metinlerin amaca ulaşması için belirli niteliklere sahip olmalıdır. Sözlü metin üretiminin her aşamasında (ön konuşma tasarımı, konuşmayı yapılandırma ve ön uygulama sürecinde metne son biçimini verme) öğretmen ve akranların öğrencilere verdikleri geribildirimler önemlidir. Geribildirim kaynaklarından aldığı geribildirimler öğrencilerin başarımını değerlendirme konusunda bir bilinç edinmesini sağlar. Böylece metin üretim sürecinin her aşamasında kendine geribildirim verme becerisi edinebilirler. Geribildirimlerin işlevselliğini, geribildirimde bulunan kişinin bilgisi, öğrenciye/akranına karşı tutumu ve sunduğu geribildirim nitelikleri belirler. Öğretim sürecinde nitelikli bir geribildirimden söz edebilmek için geribildirim taşıması gereken unsurlar bulunur. Geribildirim niteliği; “hedef odaklı”, “kullanışlı”, “uygun zamanlı”, “uygun sıklıkta”, “tutarlı” ve “destekleyici” olmasına bağlıdır (Çetinkaya, 2019: 299).

Alanyazın incelendiğinde Türkçenin ana dili olarak eğitimi ve yabancı dil olarak öğretimi sürecinde öğretmen, akran ve öz değerlendirmeye dayalı geribildirim üzerine birçok çalışma (Hamzadayı & Çetinkaya, 2011; Çetinkaya & Köğce, 2014; Hamzadayı, 2015; Çetinkaya, 2015; Çetinkaya & Hamzadayı, 2015; Ülper & Çetinkaya, 2016; Dölek & Hamzadayı, 2016; Çetinkaya, Bayat & Alaca, 2016; Seyhan & Sülükçü, 2018; Göçer & Şentürk, 2019; Akarsu, 2021; Nacakçıoğlu, 2021) gerçekleştirildiği görülür. Üç geribildirim kaynağının genelde öğrenme sürecine, özelde ise konuşma becerisine etkisine ilişkin çalışmalara aşağıda sunulmuştur.

Öğretmen, geribildirim aracılığıyla öğrencinin bir konudaki başarımını değerlendirir, ilerideki başarımlarına yön verir (Miller, 2002). Bu geribildirim; planlı, açık ve uygun zamanlı olmalıdır (Herschell vd., 2002). Ayrıca öğrencinin neyi doğru yaptığına, gelişimi için bundan sonra ne yapması gerektiğine ilişkin yapıcı ve geliştirici nitelikler barındırmalıdır (Lenz vd., 1996).Yapıcı ve eleştirel geribildirimler, öğrencinin başarımını olumlu yönde etkilerken yıkıcı geribildirimler öğrencinin başarımını olumsuz yönde etkilemekte, düşük öz yeterlik ve öz saygı gibi olumsuz duygulara sahip olmasına neden olmaktadır (London, 1995). Geribildirim öğrenci psikolojisi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde öğrencinin bireysel özelliklerine uygun geribildirim vermenin önemi anlaşılmaktadır (Ferris vd., 1997). Verilen geribildirim öğrenciyi değerlendirmekle birlikte kendi gelişimi için ne yapması gerektiği konusunda da bilgi vermelidir. Metin üretimi ve sunumunun biçimlendirilmesi amacıyla öğretmenin verdiği dönütler bazen amacına ulaşamayabilir. Bu sorunun nedeni, öğretmenlerin, öğrenci metinlerine geribildirimde bulduklarında metin üretimi ve sunumuna ilişkin bazı bilgi ve becerileri bildiklerini varsaymalarından kaynaklanıyor olabilir. Öğretmen dönütlerinin amacına ulaşmasında bu tür sorunların giderilmesi önemlidir. Geribildirim öğrenci üzerinde hedeflenen etkiyi oluşturması öğretmen ile öğrenci arasında metin üretim sürecine ilişkin ortak bir dil oluşmasıyla mümkündür. Öğrencinin metin üretim sürecinin her aşamasında öğretmenden geribildirim istemesi, öğretmenin de öğrenciyi becerisini geliştirecek geribildirimlerde bulunması bu dilin oluşmasını sağlar. Nitelikli geribildirim sözlü metin üretim becerisi üzerindeki olumlu etkisini gören öğretmen ve öğrencide geribildirime ilişkin olumlu bir algı oluşabilir. Aldığı geribildirimlerle konuşma becerisi gelişen öğrenciler, başkalarının konuşma başarımı veya kendi konuşma başarımlarına geribildirim verme yeterliğine ulaşabilirler. Çetinkaya ve Köğce (2014) tarafından yapılan çalışmada Türkçe öğretmenlerinin daha çok değerlendirici, matematik öğretmenlerinin ise betimleyici geribildirimi kullandıkları saptanmıştır. Değerlendirici geribildirim öğrenci başarımını onaylama ya da onaylamama biçimindeyken, betimleyici geribildirim öğrencinin gelişimine, ilerlemesi için ne yapması gerektiğine dair bilgilendirilmesidir. Öğrencilerin sözlü metin üretim becerisini öğrenecekleri kaynak Türkçe öğretmenleri olduğu düşünüldüğünde ana dili öğretmenlerinin geribildirim vermeye ilişkin eğitim almaları gerektiği söylenebilir.

Öğrencilerin sözlü metin üretim sürecinde geribildirim alacağı kaynaklardan biri de akranlarıdır. Geribildirimde bulunan öğrencinin konuşma süreçlerine ilişkin sahip olduğu bilgi düzeyi ve geribildirim verirken kullandığı biçim, akran geribildiriminin etki yönünü (olumlu-olumsuz) belirler. Öğretmenlerin öğrencilere geribildirim verme stratejilerini örnekler üzerinde anlatması, akran geribildirimini işlevsel kılar (Hattie, 2012). Ayrıca öğretmenler verdikleri geribildirimlerle öğrencilerin metnin büyük ve küçük yapısının taşınması gereken nitelikleri öğrenmelerini sağlarlar. Böylece öğrenciler hem

kendi metinlerini hem de akranlarının metinlerini değerlendirme becerisi edinirler. Akranlarının metinlerine verdikleri geribildirimlerle edinimlerini işe koşan öğrencinin metin üretiminde yetkinleşeceği söylenebilir (Horverak, 2015). Nitekim Bayrakdar ve Maltepe (2018) tarafından yapılan çalışmada akran değerlendirmenin yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin konuşma becerisini “dil, içerik ve sunum” boyutu açısından olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Zamorano ve Montanero (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin hazırlıklı konuşma başarımlarına akran ve öğretmen geribildirimlerinin etkisinin karşılaştırıldığı çalışmada akran geribildirimi alan öğrencilerin öğretmen geribildirimi alan gruba göre konuşma başarımlarının daha çok arttığı saptanmıştır. Öğrencilerin akranlarına geribildirimde bulunurken gerekli yerlerde öğretmenleri tarafından düzeltilmeleri öğretmen geribildirimini de etkinleştirir. Yapılan araştırmalar (Orsmond vd., 1996; Wakabayashi, 2013; Ion vd., 2016) öğrencilerin akran geribildirimlerinden hoşnut olduklarını göstermektedir. Miller ve Ng (1994) tarafından yapılan çalışmada, akran geribildirimi ve öz düzeltmenin öğrencilerin taslak metinlerini geliştirdiği saptanmıştır. Öte yandan Sluijmans vd. (2002) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin akranlarını değerlendirmelerinin riskli olacağını, adil olmayacağını ve nesnellikten uzak olacağını dile getirilmiştir. Çünkü akran değerlendirmesinde arkadaşlık, sempati ve antipati gibi duygular karıştığından nesnellik ve güvenilirlik sorunu doğmaktadır (Topping, 1998). Araştırma sonuçları incelendiğinde öğrencilerin metinlerini geliştirmede öğretmen rehberliğinde sunulan akran geribildiriminin hem geribildirimi sunan hem de geribildirimi alan öğrenci için faydalı bir süreç olduğu yönündedir. Öğrenciler bu süreçte metinlerin taşınması gereken ölçütlere ilişkin farkındalık kazandığından metinlerini değerlendirme becerisini edinebilirler. Bu süreç öz değerlendirme olarak adlandırılır.

Öz değerlendirme, öğrencilerin kendi becerilerine ilişkin değerlendirmede bulunma ve karar verme sürecidir (Noonan & Duncan, 2019). Süreç içinde öğrenciler dil duyarlılığının ve yeterliğinin gelişimini izleme becerisi edinir (Mazloomi & Khabiri, 2016; Wisnu & Pradana, 2020; akt. Bayat, 2022). Öz değerlendirmeyle konuşmacı metnin gözden geçirir, metnin büyük ve küçük yapısında gerekli düzenleme ve düzeltmeyi yapar. Her aşamada ne yapması gerektiğinin bilincinde olan öğrencinin bağımsız metin üreticisi olacağı söylenebilir. Söz konusu konuşma sürecini değerlendirip eksikliklerini gideren, gelişimi için kararlar alan öğrenci kendinden emin, konuşması akıcı olur. Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin konuşma becerisinin alt boyutlarından biri olan içerik- dil kullanımına yönelik öz değerlendirmeye dayalı geribildirim etkili olmadığı, öğretmen dönütlerine de gereksinim duyulduğu ortaya çıkmıştır. Konuşmanın akıcılık ve sesletim boyutuna ilişkin gelişimlerinde ise öz değerlendirmeye dayalı geribildirim etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin öz değerlendirme süreçlerinde gerektiği yerde öğretmenden destek almaları gerektiğini göstermektedir. Öte

yandan, “Öz değerlendirmenin güvenilirliği ve geçerliliği üzerine yapılan araştırmalarda (Chen, 2002; Al Fallay, 2004; akt. Fahimi & Rahimi, 2015) öz değerlendirmeye öğrencilerin kendine verdikleri puanları ile öğretmen değerlendirmesiyle aldıkları puanların benzer olduğu görülmüştür.” Bu durum öğrenme-öğretme sürecinde öz değerlendirmenin kullanılabilirliğine bir dayanak oluşturabilir.

Kaynakça

- Aksan, M., ve Aksan, Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları, *Dilbilim Araştırmalar Dergisi*, 2, 90-104.
- Ayar, T. (2009). *Öğretme-öğrenme Sürecinde Geribildirim: Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmen ve Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Sınıfta Geribildirim Kullanımının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford University Press.
- Baş, B. (2011). Sözlü ve Yazılı Kültür İlişkileri Çerçevesinde Konuşma ve Yazma Becerilerine Bir Bakış, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29), 109-117.
- Bayat, N. (2022). Yazma Eğitimi Sürecinde Ölçme ve Değerlendirme, G. Çetinkaya (ed.) içinde, *Türkçe Eğitimi Sürecinde Ölçme ve Değerlendirme* (s. 119-141). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bayraktar, E. ve Maltepe, S. (2021). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Akran Değerlendirmenin Konuşma Becerisine Etkisi. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 6(1), 1-23.
- Bazerman, C. (2009). Genre and Cognitive Development: Beyond Writing to Learn. *Pratiques. Linguistique, Littérature, Didactique*, (143-144), 127-138.
- Bygate, M. (1987). *Speaking*, Oxford University Press.
- Çetinkaya, G. ve Köğçe, D. (2014). Ortaokul Türkçe ve Matematik Öğretmenlerinin Öğrencilere Verdikleri Sözel Geribildirimlerin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182(182), 113-136.
- Çetinkaya, G. (2015). Examining Characteristics of Teacher Feedback in Organizing Written Texts. *International Journal of Social Sciences and Education*, 5(2), 322-331.
- Çetinkaya, G. ve Hamzadayı, E. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Sürecinde Sözel Düzeltme Geribildirimleri: Öğretmen ve Öğrenci Yeğleyişleri, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter, p. 285-302.
- Çetinkaya, G., Bayat, N. ve Alaca, S. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Sürecinde Yazılı Düzeltme Geribildirimleri ve Öğrencilerin Edimsel Çıkarımları. *Mediterranean Journal of Humanities*, 6(1), 85-98. doi: 10.13114/MJH.2016119291

- Çetinkaya, G. (2019). Konuşma Eğitiminde Geribildirim, *Konuşma ve Eğitimi* içinde (ss. 285-300). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çimer, S. O., Bütüner, S. Ö., ve Yiğit, N. (2010). Öğretmenlerin Öğrencilerine Verdikleri Dönütlerin Tiplerinin ve Niteliklerinin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 517-538.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dölek, O. ve Hamzadayı, E. (2016). Akran Etkileşimine Dayalı Yazma Etkinliklerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 11(3).
- Elbow, P. (1998). *Writing With Power: Revising with Feedback*. Oxford: Oxford University Press.
- Fahimi, Z. ve Rahimi, A. (2015). On the Impact of Self-assessment Practice on Writing Skill. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 192, 730-736.
- Ferris, D. R., Pezone, S., Tade, C. R. ve Tinti, S. (1997). Teacher Commentary on Student Writing: Descriptions and Implications, *Journal of Second Language Writing*, 6, 155-182.
- Freedman, S. W. (1987). *Response to Student Writing*. Urbana, IL: NCTE.
- Goh, C. C. M. (2007). *Teaching Speaking in the Language Classroom*. Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
- Goldstein, L. (2004). Questions and Answers about Teacher Written Commentary and Student Revision: Teachers and Students Working Together, *Journal of Second Language Writing*, 13 (31), 63-80.
- Göçer, A. ve Şentürk, R. (2019). Türkçe Öğretmenlerinin Metin İşleme Sürecinde Kullandıkları Geribildirim Türlerine Yönelik Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 40-92.
- Günay, V. D. (2003). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Hamzadayı, E. ve Çetinkaya, G. (2011). Yazılı Anlatımı Düzenlemede Akran Dönütleri: Dönüt Türleri, Öğrenci Algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11(1).
- Hamzadayı, E. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretiminde C1 Düzeyinde Yazılı Akran Geribildirimlerine İlişkin Görünümler. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 7(2), 287-298.
- Hamzadayı, E. (2019). Konuşmaya İlişkin Duyuşsal Nitelikler. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve Eğitimi* içinde (1. baskı, s. 89-101). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Hamzadayı, E. (2021). Dinleme Becerisinin Temel Kavramları. *Dinleme ve Eğitimi içinde* (ss. 1-12, ed. Nihat Bayat). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*. Routledge.
- Herschell, A. D., Greco, L. A., Filcheck, H. A. ve McNeil, C. B. (2002). Who is Testing Whom? Ten Suggestions for Managing the Disruptive Behavior

- of Young Children during Testing. *Intervention in School and Clinic*, 37, 140-148.
- Horverak, M. O. (2015). English Writing Instruction in Norwegian Upper Secondary Schools. *Acta Didactica Norge*, 9(1), 11-20.
- Lenz B. K., Ellis, E. S. ve Scanlon, D. (1996). *Teaching Learning Strategie sto Adolescents and Adults with Learning Disabilities*. Austin, TX: PRO-ED.
- London, M. (1995). Giving Feedback: Source-centered Antecedents and Consequences of Constructive and Destructive Feedback. *Human Resource Management Review*, 5, 159–188.
- Miller, L. Ng, R. (1994). Peer Assessment of Oral Language Proficiency. *Perspectives: Working Papers of the Department of English*, City Polytechnic of Hong Kong 6, 41-56.
- Miller, S. P. (2002). Using Effective Teaching Behaviors. *Validated Practices for Teaching Students with Diverse Needs and Abilities*(pp. 189-233). Boston: Allyn ve Bacon.
- Murillo-Zamorano, L. R., ve Montanero, M. (2018). Oral Presentations in Higher Education: A Comparison of the Impact of Peer and Teacher Feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43(1), 138-150.
- Nacakçıoğlu, A. (2021). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Öğrencilerin Sözel Hataları ve Düzeltici Geribildirimlerin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi) Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Noonan, B., ve Duncan, C. R. (2019). Peer and Self-assessment in High Schools. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 10(1), 17.
- Orsmond, P., Merry, S. ve Reiling, K. (1996). The Importance of Marking Criteria in the Use of Peer Assessment. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 21 (3), 239-249.
- Sever, S. (1993). *Türkçe Öğretiminde Uygulanan Tam Öğrenme Kuramı İlkelerinin, Öğrencilerin Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerindeki Erişkiye Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seyhan, L. ve Sülükçü, Y. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Bir Mikro Öğretim Uygulama Çalışması. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Kongresi*, Afyon, 23-25 Mart.
- Topping, K. J. (1998). Peer Assessment between Students in College and University. *Review Of Educational Research*, 68 (3), 249-276.
- Ülper, H. ve Çetinkaya, G. (2016). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Yazılı Taslak Metinlerine Yönelik Geribildirim Almaya İlişkin Beklentileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 1-17.
- White, R. V., Arndt, V. (1991). *Process Writing*.
- Wakabayashi, R. (2013). The Effects of the Peer Feedback Process on Reviewers' Own Writing. *English Language Teaching*, 6(9), 177-192.

- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalınkılıç, K. (2019). Sözlü Metin Yapılandırma. *Konuşma ve Eğitimi içinde*(ed. Gökhan Çetinkaya, 189-211.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Yolcusoy, Ö. ve Çetinkaya, G. (2022). Sorularla Konuşma Eğitimi. Ö.T. Kara (Ed.), *Sorularla Türkçe Eğitimi içinde* (s. 115-166). Elazığ: Asos Yayınları.
- Yılmaz, C. N. (2019). *Video Destekli Öz Değerlendirme Etkinliklerinin Öğrencilerin Hazırlıklı Konuşma Becerisine Etkisi*. (Yüksek Lisans tezi), Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Remzî (2021). *Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm* (haz. Doç. Dr. Neslihan Koç Keskin, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Batğı Akman). Ankara: TDV Yayınları. 589 sayfa. ISBN: 978-605-2249-58-1

Fırat Taş | ORCID ID: 0000-0002-9300-8612 | irmibir@gmail.com

Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Siirt, Türkiye

Abdulsamet Yılmaz | ORCID ID: 0009-0002-0674-9816 | samet2107@hotmail.com

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Van, Türkiye

ROR ID: ror.org/0396cd675

Osmanlı kültür yaşantısında önemli bir yere sahip olan lale, bu özelliğiyle birçok esere konu olmuş ve çoğu eserde kenar süsü de olsa kendisine yer edinebilmiştir. Lalenin, süsleme sanatında yerini almadan önce Osmanlı kültüründeki serüveninin anlatıldığı eserlerden biri Remzî tarafından yazılan *Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm*'dir.

Beş yıllık bir çalışmanın ürünü olan *Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm*, Prof. Dr. Hayati Develi'nin editörlüğünde Neslihan Koç Keskin ve Özlem Batğı Akman tarafından hazırlanmıştır. Giriş ve beş bölümden oluşan bu çalışma, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından Türk-İslâm Bilim Kültür Miras Projesi kapsamında desteklenmiş, 2021 yılında TDV Yayınları'ndan çıkmıştır.

Giriş(s.21-32)'te Osmanlı Devleti'nde lalenin ve lale yetiştiriciliğinin tarihiyle ilgili genel bilgiler aktarılmıştır. Laleler hakkında yazılmış belli başlı şükûfenâmelere değinilmiş, bunlar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir. Bilinen en eski tarihli ve resimli şükûfenâmenin "Lâle Babası" adıyla nam salan Ali Çelebi'ye ait olduğu ve 1677 yılında tamamlandığı belirtilmiştir. Eserde ayrıca başta

zerrînkadeh olmak üzere lale, sümbül ve gül türlerinden yirmi dokuz çiçeğin özellikleri, çeşitli çiçek yetiştiriciliği terimleri gibi çiçek yetiştiriciliği hakkında yazılan beyit ve manzumelere yer verildiği aktarılmıştır. Osmanlı şükûfenâmelerinden bahsedilen **Giriş** bölümünde, Osmanlı lale kültürünün bütünüyle gözler önüne serilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir.

Hakkında Genel Bilgiler Verilen Şükûfenâmeler

Fennî'nin Tuhfetü'l- İhvân'ı: Asıl adı Mehmet olan Fennî Efendi tarafından 17. yüzyılda kaleme alınan bu eserin en önemli özelliğinin Girit lalesi ile ilgili bilgiler içermesi olduğuna yer verilmiştir.

Lâlezârî Mehmet'in Mîzânü'l- Ezhâr'ı: Dönemin padişahı III. Ahmed'e sunulan Mîzânü'l- Ezhâr'da, lalede bulunması gereken yirmi özelliğin ayrıntılarıyla anlatıldığına değinilmiştir.

Mehmed Aşkî'nin Risâle-i Takvîm-i Lâle'si ve Takvîmü'l-Kibâr Min Mi'yâri'l-Ezhâr'ı: Mehmed Aşkî'nin, III. Selim'e sunulan ilk eseri, İstanbul'da yetiştirilen üç yüz yedi lale çeşidi ve bunların yetiştiricileri hakkında bilgiler içermektedir. Takvîmü'l-Kibâr Min Mi'yâri'l-Ezhâr'da ise beş yüz doksan dört tanesi Mehmed Aşkî'ye ait olmak üzere yetiştirilen bin yedi yüz yirmi iki lale adına ve bunların özelliklerine yer verildiği vurgulanmıştır.

Ahmet Kâmil Belgradî'nin Risâle-i Esâmî-i Lâle'si: Eserde önemli lale adlarına yer verildiğine değinilmiştir.

Ferahengîz: Yazarı bilinmeyen bir lale şükûfenâmesi olduğuna, eserde bin beş yüz seksen altı çiçek adının kayıtlı olduğuna, bazı çiçeklerin yetiştirici adlarıyla birlikte kaydedildiğine değinilmiştir.

Birinci Bölüm (s.33-36)'de *Medh-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm* ve yazarı Remzî hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin iki ana bölüm şeklinde planlandığına ve yazara ait bilinen tek eser olduğuna değinilmiştir.

İkinci Bölüm (s.37-55)'de lale yetiştirme sanatıyla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. *Gonce-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm* adının verildiği bu bölümde lale ile ilgili mefhumlar, adlandırmalar, terimler tek tek açıklanmıştır. Lalenin on iki vasfının, renginden yapraklarının şekline kadar birçok unsurun detaylıca incelendiği bu kısım, okuyucuya laleye dair önemli bilgiler sunmaktadır. Remzî'nin lale yetiştirme sanatını ayrıntılı anlattığı *Gonce-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm*; yazarın başlıkları ve

edebî üslubu da korunarak günümüz Türkçesiyle ayrıntılı olarak özetlenmiş, tekrardan kaçınmak için yer yer bazı cümleler kısaltılmış ve birleştirilmiştir.

Üçüncü Bölüm (s.57-138) *Medh-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm'e Göre İstanbul Lâleleri* adını taşımaktadır. İstanbul'da yetiştirilen laleler ve yetiştiricilerinin kaydedildiği *Defter-i Lâlezâr-ı İstanbul* başlığında, bin yüz otuz sekiz lale adının kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde lalelerin yetiştiricileri, tarihleri ve fiyatları tablo şeklinde gösterilmiştir. Tablo I'de bin yüz otuz sekiz lale; adları, yetiştiricileri, tarihleri ve fiyatları bakımından alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Tablo II'de diğer şükûfenâmeler fiyatlarına göre karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada lale ve yetiştirici adları tablo hâlinde birlikte verilmiştir. Tablo III'te lalelerin zuhûr, şuyû, tesmiye ve tahrir tarihleri gösterilmiştir. Birçok lalenin tavsifinin yapıldığı belirtilen *Lâle Tavsifleri* alt başlığında lale yetiştiriciliği terimlerine, laleler hakkında yazılmış mısra, matla ve kıt'alara yer verilmiştir. Yine bu bölümde lalenin renkleri tablo (Tablo IV) hâlinde okurun dikkatine sunulmuştur.

Dördüncü Bölüm (s. 139-216) *Medh-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm'de Adı Geçen Lâle Yetiştiricileri* adını taşımaktadır. Lale yetiştiricilerinin ve yetiştirdikleri lalerin adları, lale sayıları ile birlikte alfabetik olarak tablolar hâlinde verilmiştir. Tablo I'de yüz yetmiş üç yetiştirici bilgisinin paylaşıldığı çalışmanın bu kısmında, lale yetiştiricilerinin meslekleri ve birbirleriyle ilişkileri, memleketleri gibi diğer tanıtıcı bilgiler de yer almaktadır. Bölümün sonunda araştırmacıların değerlendirmesi bulunmaktadır.

Beşinci Bölüm (s.217-430) *Medh-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadîm'in Çeviri Yazı ve Tıpkıbasımlı Metinleri* adını taşımaktadır. Metnin oluşturulmasında izlenen yol, maddelerle açıklanmıştır. Dipnotlar ve açıklamalarla birlikte verilen metin, çalışmanın en hacimli kısmını oluşturmaktadır. Bu kısımda, tanıtımı yapılan lale resimleri de bulunmaktadır. Metin çalışmasının sonunda *Dizin'e* yer verilmiştir. *Dizin'den* sonra *Tıpkıbasım* (s.459-589) gelmektedir. Buradaki açıklamalar lale şeklindeki bir görselle verilmiştir.

Kitaba Dair

Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm, akademik bir hassasiyetle yapılmış olsa bile herkese hitap etme anlayışından uzak değildir. Yazarlar, esere

halel getirecek bütün ayrıntıları düşünerek işe başlamışlardır. Çalışmanın sonunda verilen lale görselleri ve bu görsellere dair açıklamalar, Osmanlı kültüründe bitki yetiştiriciliğinin geldiği noktayı göstermesi açısından önemli ipuçlarını da vermektedir. Divan edebiyatına da konu olan lalenin Osmanlı'daki serüveninin aktarıldığı eser, alanyazında önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Kaynakça

Batğı Akman, Ö. ve Koç Keskin, N. (2021). *Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm*. Ankara: TDV Yayınları.

Atf Bilgisi

Taş, Fırat - Yılmaz, Abdulsamet. (2024). *Medh-i Lâlezâr-ı Bâğ-ı Kadîm*. *Uluslararası Filoloji Bengü* 4/1, 72-75.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1444524>